
CORNELL UNIVERSITY
FOUNDED BY EZRA CORNELL

DRA. IVANA BROZA

OBLICI JEZIKA STAROGA SLOVENSKOGA

S DODATKOM

O POSTANJU OBLIKA JEZIKA HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA

ZA

VII. I VIII. RAZRED SREDNJIH ŠKOLA

ŠESTO IZDANJE

PRIREDIO

DR. STJEPAN BOSANAC

CIJENA: K 2·—.

U ZAGREBU.
TROŠAK I NAKLADA HRV.-SLAV.-DALM. ZEMALJSKE VLADE.
1918.

Ova se knjiga ne smije skuplje prodavati nego za cijenu na prednjoj stranzni naačenu.

B 5-68917
184

Zemaljska tiskara u Zagrebu.

Predgovor I. izdanju.

Prvi i glavni dio ove knjige rađen je po knjizi A. Leskiena: Handbuch der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache. Zweite Auflage. Weimar 1886. Gdje mi se iz uzroka didaktičkih činilo od potrebe (na pr. u ređanju naučne građe) da odstupim od Leskienove sisteme, ondje sam ostao kod starije sisteme Miklošićeve, a gdješto sam pošao i svojim putem.

Radeći oko ove knjige imao sam jednako na umu, kako je učenje jezika staroga slovenskoga odredila vis. kralj. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, u naredbi od 30. kolovoza 1886. br. 9.454. Prema tome ne treba još osobito da opravdavam, zašto sam na pr. uvrstio u knjigu §§ 1.—4.[1]), ili zašto sam kod oblikâ spominjao pojave, koje su same sobom za hrvatski jezik može biti znatnije nego za jezik stari slovenski i t. d. Nauku o glasovima (§§ 5.—17.[2]) dodao sam ne kao osobitu naučnu građu nego kao nekakvo pomagalo za bolje razumijevanje oblika samih, od prilike za istu službu, za koju treba da su i u grčkoj školskoj gramatici ukratko izloženi zakoni grčkih glasova.

Spomenuta naredba vis. vlade opravdava potrebu onih dvaju dodataka (§§ 109.—141.[3]), koji su namijenjeni VIII. razredu. Ti dodaci nijesu određeni da se upravo sistematično prouče u VIII. razredu, nego više da bude u njih i za učitelja i za učenika na okupu sve ono, što će učitelj čitajući starije književne spomenike prigodom spominjati i tumačiti iz povijesti jezika hrvatskoga s obzirom na jezik stari slovenski.

Sastavljajući pregled oblikâ jezika hrvatskoga držao sam se načela: učenik znajući oblike današnjega književnoga

---

[1]) O jeziku i spomenicima starim slovenskim, a to je u ovom izdanju ispušteno iz razloga, koji se navodi u predgovoru k drugomu izdanju.

[2]) U ovom izdanju §§ 3.—15.

[3]) U ovom izdanju §§ 107.—139.

jezika hrvatskoga treba ujedno da u glavnom znade, kako su ti oblici postali prema oblicima jezika staroga slovenskog. Po tom će se lako razumjeti, zašto spominjem na pr. od starijih oblika samo gdjekoje, napose onakove, koji objašnjuju postanje današnjih oblika. Na dijalekte nijesam se svagdje jednako obazirao, i uopće, priznajem, malo sam se na njih obazirao, a to sam između ostaloga činio i zato, što po spominjanoj naredbi i onako dijalektične osobine ne mogu biti zajedničko učivo za sve naše gimnazije. Ali opet koliko ima traga dijalektima u školskim štivima ili koliko mogu osobine dijalektične osvijetliti postanje oblikâ književnoga jezika, ja sam nastojao, da se i za njih nađe zgodno mjesto.

Kod sastavljanja II. dodatka (§§ 112.—141.[1]) služila mi je knjiga Gj. Daničića: Историја облика српскога или хрватскога језика до свршетка XVI. вијека. У Биограду 1874. Što sam u tumačenju mnogih oblika ostavio Daničića, to sam činio samo iz znanstvenih uzroka, i žalim, što namjena ove knjige ne dopušta, da utvrđujem osobitim razlozima svoja tumačenja. Za metodičke nedostatke ili upravo pogrješke, koje bi se našlo u II. dodatku, neka me pravda činjenica, da je to u nas prvi pokušaj, kako bi se historičkome nacrtu hrvatskih oblika našlo mjesta i u školskoj knjizi. I u naučnim tvrdnjama mojim činit će se gdjekomu da ima pogrješaka, a može biti da ih zaista i ima, ali kako sam bio na oprezu ostavljajući starija tumačenja, mislim, da ću moći sve, što sam tvrdio, i opravdati.

Završujući ove vrste, neka mi bude dopušteno, da izrečem želju, koja je sasvim u skladu s naučnom osnovom našom za jezik hrvatski: dao Bog te bi se naša mladež i u povodu ove knjižice utvrdila u vjeri, da jezik hrvatski u pojavama svojim, kako ih ona uči u školi, nije postao ni po čijoj samovolji, ni u naše vrijeme, nego se razvio po tvrdim zakonima, kojim se duh od starine čuva u tajnosti narodne duše. Posljedice takova uvjerenja bit će u mlađem naraštaju hrvatskom i velike i blagoslovene.

J. B.

[1]) U ovom izdanju §§ 110.—139.

Predgovor II. izdanju.

Po nalogu visoke kr. zemaljske vlade priredio je potpisani drugo izdanje ove knjige. Kako je stručnjačka kritika (Archiv für slavische Philologie XIII. p. 281.—285. god. 1891.) mogla lijepoj ovoj školskoj knjizi zabaviti tek neke sitnice (einige Kleinigkeiten), mogao sam štampati novo izdanje gotovo nepromijenjeno. Na početku izostavio sam §§ 1. i 2. o jeziku i spomenicima starim slovenskim, jer se o tom opširnije govori u Čitanci iz književnih starina staroslovenskih, hrvatskih i srpskih za VII. i VIII. razred srednjih škola, pa je u ovoj knjizi suvišno. Zatim sam neka mjesta ispravio, gdjekoju sitnicu dodao prema spomenutoj kritici i napokon pravopis udesio po fonetici, kako je propisana za hrvatske škole.

Dr. **S. B.**

Predgovor III. izdanju.

Ovo je izdanje štampano nepromijenjeno, samo se Dodatak potpunio nekim bilješkama, što mi ih je dao prof. dr. Đ. Šurmin.

Dr. **S. B.**

Gdje je što?

Strana

B. Konjugacija §§ 128.—139.

А ъ
Б ЪІ ЪИ
В Ь
Г Ѣ
Д Ю
Е ІЄ
Ж ІА
Ѕ Ѧ
З Ѫ
И І ІѦ
К ІѪ
Л Ѯ
М Ѱ
Н Ѡ
О Ѵ
П
Р
С
Т
У
Ф
Х
Ц
Ч
Ш

o — déclinaison

Sg n. рабъ
g. раба
d. рабоу
a. рабъ
v. рабе
l. рабѣ
i. рабомь

Du n. a. раба
g. l. рабоу
d. i. рабома

I.

Pismo i izgovor.

§ 1. Spomenici jezika staroga slovenskoga pisani su glagolskim i ćirilovskim pismom. Slova jednoga i drugoga pisma s naznakom, koliko vrijede u brojenju i kako se koje bilježi u latinskom pismu, jesu evo ova:

Ćirilovska slova	Brojna vrijednost	Glagolska slova	Brojna vrijednost	U latinskom pismu	Imena slovâ
а	1	Ⰰ	1	a	азъ
б	—	Ⰱ	2	b	боукꙑ
в	2	Ⰲ	3	v	вѣдѣ
г	3	Ⰳ	4	g	глаголи
д	4	Ⰴ	5	d	добро
є	5	Ⰵ	6	e	єстъ
ж	—	Ⰶ	7	ž	живѣтє
ѕ	6	Ⰷ	8	dz } z	ѕѣло
з	7	Ⰸ	9	z } z	зємлꙗ
и	8	Ⰺ Ⰹ	10	i	ижє
і	10			i	і
	—	Ⰻ	20	i	
	—	Ⰼ	30	đ (j)	ђєрвь
к	20	Ⰽ	40	k	како
л	30	Ⰾ	50	l	людиє
м	40	Ⰿ	60	m	мꙑслитє
н	50	Ⱀ	70	n	нашь
о	70	Ⱁ	80	o	онъ

Ćirilovska slova	Brojna vrijednost	Glagolska slova	Brojna vri-jednost	U latinskom pismu	Imena slovâ
п	80	Ⱂ	90	p	покои
р	100	Ⱃ	100	r	рьци
с	200	Ⱄ	200	s	слово
т	300	Ⱅ	300	t	тврьдо
ѹ	400	Ⱆ	400	u	ѹкъ
ф	500	Ⱇ	500	f	фрътъ
х	600	Ⱈ	600	h(ch)	хѣръ
ѡ	800	Ⱉ	700	o	ѡтъ
щ	—	Ⱋ	800	št	шта
ц	900	Ⱌ	900	c	ци
ч	90	Ⱍ	1000	č	чрьвь
ш	—	Ⱎ	—	š	ша
ъ	—	Ⱏ	—	ъ (ŭ)	ѥръ
ꙑ, ъи	—	ⰟⰉ, ⰟⰊ, ⰟⰋ,	—	y	ѥры
ь	—	Ⱐ	—	ь (ĭ)	ѥрь
ѣ	—	Ⱑ	—	ê	ѣть
ю	—	Ⱓ	—	ju	ju
ꙗ	—	—	—	ja	ja
ѥ, є	—	—	—	je	je
ѧ	—	Ⱔ	—	ę	ęs
ѫ	—	Ⱘ	—	ą	ąs
ѩ	—	Ⱗ	—	ję	jęs
ѭ	—	Ⱙ	—	ją	jąs
ѯ	60	—	—	ks, grčko ξ	ksi
ѱ	700	—	—	ps, grčko ψ	psi
ѳ	9	Ⱚ	—	grčko ϑ	ѳита
ѵ	400	Ⱛ	—	grčko υ	ѵжица

§ 2. O izgovaranju pojedinih slova treba napose zabilježiti ovo:

1. є na početku riječi i na početku sloga, pred kojim je vokal, treba svagda čitati *je*, na pr. єзєро čitaj *jezero*, копиє čitaj *kopije*.

2. ѕ se izgovaralo od prilike *dz*, na pr. бoѕи čit. *bodzi*; ovaki glas ima i hrvatski jezik, na pr. u Dalmaciji, gdje se riječ *zora* govori kao *dzora* (koje se bilježi u starih pisaca *cora*).

3. и i і ne razlikuju se po glasu nikako.

4. оу svagda glasi *u*.

5. ѡ i о ne razlikuju se po glasu nikako.

6. Za ъ, ꙑ, ь, ѣ ne može se upravo odrediti, kako su glasili u jeziku starom slovenskom.

ъ se po svoj prilici izgovaralo kao čisti kratki *a*, samo što se zadnji dio jezika jače zaokruži prema mekom nepcu kao u engleskom jeziku glas *u* u riječi *but* (ali, nego), a u Crnoj Gori ъ u riječi *mъgla, dъska*, (vidi § 107., 4.). Izgovor glasa ь zacijelo se neznatno razlikovao od ъ, kako svjedoči na pr. i hrvatski jezik, gdje je i od ъ ь postalo *a* (vidi § 107. I. b.). ъ i ь zovu se poluvokali: ъ tvrdi, ь meki. U ovoj će se knjizi poluvokali u latinskom pismu bilježiti *ъ*, *ь*.

Bilješka. Po vremenu uzeli su se u govoru gubiti poluvokali, osobito na kraju riječi. Kad je u takom događaju slog s poluvokalom postao zatvoren, onda se namjesto poluvokala javio pun vokal, i to о mjesto ъ, a є mjesto ь. Tako su na pr. u riječima до-мъ-хъ dom(ov)ih, пѫ-ть-мь putem slogovi -мъ- i -ть- otvoreni, t. j. na kraju sloga je samoglasno ъ ь; ako se u posljednjim slogovima (-хъ -мь) izgube poluvokali, postaju novi slogovi: *do-mъh, pą-tьm*, t. j. od otvorenih slogova -мъ- i -ть- postaju zatvoreni: *-mъh* i *tьm*; u takom događaju dolaze u zatvorenim slogovima puni vokali, pa na pr. mjesto *-mъh, tьm* ima *-moh, tem*. Tako je na pr. prema домъхъ, пѫтьмь postalo домохъ, пѫтемь. Što ima i u takovim događajima na kraju ъ ili ь, to se tako pisalo samo od običaja.

7. ꙑ i ъи izgovara se tako, da usnice dođu u položaj, koji je potreban za glas *i* (t. j. usni se kutovi raširе), a jezik stoji u položaju glasa, *u* t. j. skraćuje se. Otud se vidi, da glas ꙑ ima nešto od vokala *u*, a nešto od vokala *i*.

8. ѣ je valjada glasilo kao otvoreno *e*. Vidi se to po tom, što kadšto treba ѣ čitati *i͡a* ili *ja*, na pr. бoѣ čit *boja*. Sasvim je krivo čitati ѣ kao *je*.

9. ю se svagda čita *ju* a nigda *jo*.

10. ѧ je *en* izgovoreno na nos, kao na pr. u francuskoj riječi *fin* (konac). U latinici piše se *ę*.

*

11. ѫ je *on* izgovoreno na nos, kao na pr. u francuskoj riječi *bon* (dobar). U latinici je znak *ą*.

12. Za *ja, je, ju, ję, ją*, imaju znaci ꙗ, ѥ, ю, ѩ, ѭ, a za *jъ* i *jь* upotrebljava se и, koje se čita i kao i. Na početku riječi и je svagda *i* (osim u zamjenici и, vidi §§ 64.—65.), a na početku sloga poslije samoglasa može se čitati i *ji* i *jь*, pa da bi se to razlikovalo, određeno je, da u takom događaju и vrijedi *ji* a й *jь*: na pr. краи kra*ji*, край kra*jь*.

13. Znak ͡, na pr. вол͡а, кон͡и, писар͡а, pokazuje, da treba čitati: vo*lj*a, ko*nj*i, pisa*rj*a. Mjesto полѥ, полю, колѭ, колѩ, писарю i dr. može se pisati (ali nije od potrebe) i пол͡ѥ, пол͡ю, i t. d. U tuđim riječima kao na pr. što su к͡есар͡ь, аг͡гелъ pokazuje zabilježeni znak, da se glasovi *k*, *g* (rjeđe *h*) izgovaraju kao umekšano. Taj se znak može pridržati i u latinici, na pr. k͡esar͡ь.

II.

Nauka o glasovima.

§ 3. U starom slovenskom jeziku razbira se jedanaest *vokala*; jedni su tvrdi: а, о, оу, ъ, ꙑ, ѫ, a drugi meki (ili palatalni): е, и, ь, ѣ, ѧ.

Bilješka. ѧ i ѫ nazalni su vokali, a postaju (između ostaloga), kad se *en*, *ьn*, *em*, *ьm*, *on*, *ъn*, *om*, *ъm* nađe pred konsonantom; isporedi пьн-ете i пѧ-ти péti; жьм-ете i жѧ-ти žęti (žmêm) cijediti: дъм-ете i дѫ-ти duti (dmêm).

§ 4. Konsonanti su prema govornim organima guturalni: г, к, х; dentalni: д, т; sibilanti: з, ѕ, с, ц; labijalni: б, п, в, (ф); palatalni: j, ж, ш, ч, жд, шт; nazalni: м, н; likvidni: л, р.

§ 5. Glasovi *l* i *r* mogu biti u jeziku starom slovenskom i sonanti, a sonant se zove svaki glas, koji čini slog; tako je na pr. u hrvatskim riječima: prst, rzati, gr'oce glas *r* sonant. Sonanti *l* i *r* pišu se u stsl. ръ, рь; лъ, ль; na pr. пръстъ въскрьсъ vaskrs, слъза ili сльза (čit. *slza*) suza.

§ 6. U korenitim se slogovima nađu počesto zamijenjeni vokali po određenim zakonima; tako su se na pr. u riječima pon*e*s-ti i po-n*o*s zamijenili vokali *e* i *o*, pa se kaže, da je *e*,

prema *o* niži glas, a nasuprot da je *o* prema *e* viši glas (prijevoj). Tako se ponajčešće zamjenjuje:

1. *e* — *o*; na pr. рек-ѫтъ, про-рок-ъ.

2. *e* — *ê*; na pr, реч-енъ, рѣч-ь; рек-ѫ, рѣхъ (*rêk-hъ); лет-ѣти, лѣт-ати.

3. *ь i* — *i* (pred vokalom *ьj*) — *ê* (pred vokalom *oj*); na pr. цвьтемъ cvatemo; цвисти (*cvit-ti) cvasti, цвѣт-ъ; ви-ти, вьюте (vьj-ete) vijete, вѣ-ньць, повой (po-voj-ь); вьр-ати, вир-ати.

4. *ъ y* — *u* (pred vok. *ov*); na pr. въд-ръ badar, боуд-ити; кры-ти, ков-ъ; kadšto ima pred vokalom i *av;* na pr. слоу-ти, слов-о, слав-а.

5. *ъ* — *y;* na pr. съ-гънѫти (-гън- mj. *gъbn-* § 15. 4. e.) sagnuti, съ-гык-ати sagibati; дъм-ете (prema inf. дѫти duti) dmete, на-дым-ати nadimati; тък-нѫти taknuti, тык-ати ticati.

6. *ьn ьm* (pred konsonantom *e*) — *en em* (pred kons. *ę*) — *on om* (pred kons. *ą*); na pr. на-пьн-ете napnete пѧ-ти (*pьn-ti) péti, о-пон-а opona, opna, пѫ-то (*ponto) puto; оу-лѧ-кнѫти uléknuti, лѫк-ъ lûk; мѧт-ежь metež, мѫт-ьнъ mutan.

7. *ьr ьl* (pred kons. *r* i *l* sonant) — *er el* (od čega otezanjem i premetanjem ispred konsonanta *rê lê*) — *or ol* (od čega otezanjem i premetanjem ispred kons. *ra la*); na pr. мьр-ете, mrete, *u-mr-la, koje se piše redovno оу-мрѣ-ла (vidi § 5.), *mer-ti мрѣ-ти mrijeti, по-мор-ъ; бьра-ти. бер-ете, съ-бор-ъ sabor ili zbor (sbor), настьла-ти nastrijeti (u kajk. naslati mj. nastlati), на-стелюте, по-стел-ꙗ, стол-ъ; бьр-ати (борꙗ) boriti se, борити, *bor-nъ бра-нь boj, бран-ити; *vьl-kъ koje se piše (vidi § 5.) влъ-къ vukavši, *vel-katъ влѣ-кѫтъ vúkû, *po-vol-ka по-вла-ка; *u-verz-ątъ koje se piše (vidi § 5.) оу-връз-ѫтъ uvrzu, *u-verz-ti оу-врѣс-ти uvrsti, *u-vorz-iti u-vraz-iti.

8. *ê* — *a*; na pr. из-лѣз-ете, из-лаз-ъ.

9. *o* — *ê*; na pr. до-ити (čit. dojiti), дѣ-тѧ dijete.

10. *o* — *a*; na pr. стоꙗти, стати.

11. *ъ* — *o*; na pr. хръм-нѫти hrám(ati), хром-ъ: дъм-ете dmete, *dom-ti (a može biti i *dъm-ti?) дѫти duti. — хът-ѣти htjeti, хот-ѣти hotjeti.

§ 7. Na početku riječi mogu od vokala biti samo a, o, оу, ѫ, и a nikada е, ѣ, ѧ, ь, ъ, ы.

1. Ako se i nađe zapisano na pr. езеро, a ono opet treba da se čita *jezero* (§ 2, 1.); a što ima u glag. spomenicima ⰰⰸⱁⱅⱏ

treba čitati *jasti* (**ėsti*, **j-ėsti*, koje se prema § 10. 4. mijenja na *j-asti*).

2. ѧ i ь na početku riječi dobivaju pred sobom redovno *j*-, a od *j* + *ь* postaje и *i*; tako je prema složenom glagolu вѪз-ѧти uzeti prosti glagol ѩти (mj. **ęti*), a prema вѪзьм-ете glasi prosto имете (*ьmete*, *j-ьmete*, *imete*).

3. ѫ i ꙑ na početku riječi dobijaju pred sobom *v*; tako glasi prema složenom glagolu вѪз-ѫпити prosti вѫпити (mj. **ѫpiti*) vapiti, upiti, a вꙑкнѫти [nà]viknuti stoji mj. **yknąti*; ispor. оукѪ [na]uk (zamjenu glasova *y* i *u* vidi § 6. 4)

§ 8. 1. U sredini stoje vokali jedan do drugoga redovno samo u složenim riječima; na pr. по-орати, пра-отьць praotac, при-ити, prići, про-ити proći, на-оучити i dr. Kad se nađe zapisano na pr. добраа treba čitati *dobràja*.

2. Između vokala počesto se gubi glas -*j*-, a vokali se izjednačuju, pošto se potonji priljubio prvomu, te od -*aje*- postaje -*aa*-, od -*ije*- -*ii*-, od -*uje*- -*uu*-, od -*ėje*- -*ėė*- (mjesto kojega ima i -*ėa*-); tako je na pr. od добраѥго preko **dobr-ae-go* postalo добр-аа-го, od добр-оуѥ-моу preko **dobr-ue-mu* добр-оу-оу-моу, od добр-ѣѥ-мь preko **dobr-ėe-mь* добр-ѣѣ-мь, od добл҄-иѥ-мь, preko **dobl-ie-mь* добл҄-ии-мь.

3. Od dva jednaka vokala, kad su jedan do drugoga, može sažimanjem postati jedan; tako je prema добр-аа-го postalo добр-а-го.

Sažimanjem je postalo od **ne-esmь* нѣсмь nijesam, a od плет-ѣа-хѪ pletijah плет-ѣ-хѪ (u starom jeziku hrvatskom) pletijeh ili pletih.

4. Kad se nađu *i* i *ū* (prema kojemu ima u stsl. -ꙑ) korijenu ili osnovi na kraju, a nastavak, što se nastavlja na korijen ili osnovu, počinje se s vokalom (ili s poluvokalom), onda se *i* rascijepi u *ьj*, a *ū* u *ъv*; tako je na pr. prema би-ти postalo бьѥнѪ (*bьj-enъ*, mj. **bi-enъ*), koje se govorilo i (s otegnutim glasom *ь* u *i*), биѥнѪ; od крꙑ-ти ima крѪв-енѪ (mj. **krū-enъ*), a gen. sg. glasi любѪв-е (**ljubū-e*) prema nom. sg. любꙑ.

§ 9. Na svršetku riječi može biti u starom slovenskom jeziku samo vokal; prema tome je konsonanta *s* i *t*, koji su otprije bili na svršetku riječi, nestalo, pa na pr. 2sg. aor. glasi плете (mj. **plete-s*), a tako i 3sg. (плете mj. **plete-t*). — U riječima kao na pr. što je край, добрꙑй ne piše se na

kraju poluvokal ь, ali se izgovarao (pa se zato u lat. pismu i bilježi: *krajь, dobryjь*).

§ 10. Za glasom *j* i za palatalnim glasovima, koji su postali s glasom *j* (ж, ш, ч; жд, шт; ʌ̂. н̂, р̂; što se tiče pravila, koja će se spominjati, ovamo je pristao i glas ц, a u određenim događajima i ѕ з), mijenjaju se vokali, i to:

1. о u є; isp. na pr. рабомь i мѫжемь (mj. **mąž-omь*) село i лицє (mj. **li-co*); жено i доушє (mj. *duš-o*); того i єго (mj. **j-ogo*); плєтомъ i знаємъ (mj. **znaj-omъ*).

2. ъ u ь; ispor. na pr. рабъ i вождь (mj. **vožd-ъ*) vođ; кровъ i край (čit. *krajь*, mj. **krajъ*): тъ i **jь* (mj. **j-ъ*), koje glasi po § 8. 2. и *i*.

3. ꙑ se poslije spomenutih konsonanata zamjenjuje glasom ѧ: ispor. na pr. женꙑ i стаѩ (mj. **staj-y*); плєтꙑ pletući i знаѩ (mj. **znaj-y*) znajući.

U instr. pl. (vidi § 22. 12.) ima u spomenutoj prilici и; tako na pr. prema рабꙑ ima краи (čit. *kraji*).

4. Prema ѣ bude и (a u određenim prilikama i а); ispor. na pr. рабѣхъ i плаштихъ (mj. **plašt-ěhъ*); селѣ i срьдьци (mj. **srъdьc-ě*); женѣ i доуши (mj. **duš-ě*); тѣмь i *j*-imь (mj. **j-ěmь*) koje se piše имь; плєтѣтє pletite i пиштєтє (mj. **piš-ěte*). — Mj. **boj-ěti* sę, ima боꙗти сѧ, a mj. бинтє (čit. *bijite* mj. **bij-ěte*) bijte ima i биꙗтє (mj. **bij-ěte*). — (Ispor. § 13. 2. a. b.)

Bilješka. 1. Za ѫ ne vrijedi spomenuto pravilo: tako ima prema женѫ i доушѫ, плєтѫшта i знаѭшта.

2. Za ѕ з vidi § 12. u bilješci 1.

§ 11. Pred glasom *j* vokal se ь počesto oteže u и: tako ima prema костьѭ košću, пѫтьє puti, putovi, людьй (čitaj *ljudьjь*) ljúdî, божьй (čitaj *božьjь*) — костиѭ, пѫтиє, людий, божий. To je tako zvano fakultativno otezanje vokala.

Tako se pred glasom *j* oteže i ъ u ꙑ pa ima na pr. prema добръй (čit. *dobrъjь*) i добрꙑй (čit. *dobryjь*).

§ 12. Kad se konsonanti nađu pred glasom *j*, mijenjaju se te postaje

1 od г, к, х + *j* → ж, ч, ш; tako ima na pr. prema лъгати lagati;

лѫжете, лѫжа laža (mj. *lъg-jete *lъg-ja); prema плак-ати: плач-е, платеч-ь (mj. *plak-jete, plak-jь); prema дъхати: дъш-ете, (mj. *dyh-jete), i доу-ш-а (mj. *duh-ja) prema доух-ъ.

Bilješka. 1. U određenim događajima postaje od г, к + j → ѕ з, ц; tako ima prema сѧг-нѫти segnuti, мрък-нѫти mrknuti: сѧѕ-ати мръц-ати [svjetlo]mrcati (mj. *sęg-jati, *mrъk-jati). — Za ѕ з, koje je na taj način postalo, vrijede pravila spomenuta u § 10.: tako na pr. prema жен-о, жен-ъ, жен-ы, жен-ѣ ima стьѕа staza: стьѕ-ѣ стьѕ-ь, стьѕ-ѫ, стьѕ-и.

2. Za зг, ск + j vidi u § 14. 1.

2. Od д, т + j postaje жд, шт; tako je na pr. каждень (mj. *kad-jenъ) kađen prema кад-ити; жаждь (mj. *žęd--jь) žeđ prema жѧд-ати; млаштенъ (mj. *mlat-jenъ) mlaćen prema млат-ити; свѣшта (mj. *svêt-ja) svijeća prema свѣт-ъ svijet, [po]svjet.

Bilješka. Za зд, ст + j vidi u § 14. 3.

3. Od з, с, ц + j postaje ж, ш, ч; tako je postalo na pr. вож-енъ (*voz-jenъ) prema возити, маж-а mazanje prema маз-ати; нош-енъ prema нос-ити, паш-а prema пас-ти; клич-ете prema клицати, овьч-ий ovčji prema овь-ца.

4. Od л, н, р + j postaje л̂, н̂, р̂; tako je postalo na pr. хвал̂енъ (*hval-jenъ) prema хвал-ити, тон̂ахъ prema тонѫти, твор̂енъ prema твор-ити.

Ako se pred л̂ н̂ nađe з с, onda se з mijenja u ж, a с u ш; tako je postalo na pr. съ-блаж-н̂ати (*sъ-blaz-njati) prema съ-блаз-нити, мыш-л̂енъ prema мыс-лити.

Tako može postati i od др, тр + j → ждр̂, штр̂; tako ima na pr. прѣмѫждр̂ати (*prê-mądr-jati) prema прѣмѫдрити nadmudriti, a съ-моштрѭ smotrim prema съ-мотр-ити. Od — стр + j može se naći штр̂, kao na pr. što je из-оштр̂енъ prema из-остр-ити.

5. Od к, п, в, м + *j* postaje кл, пл, вл, мл; tako je na pr. postalo любльахъ (*ljub-jaahъ) prema люб-ити; коуплъ (*kup-jь) kupivši prema коуп-ити; каплѥ prema кап-ати; ловлѭ (*lov-ją) lovim prema лов-ити; ставлѣти prema став-ити: ломлѥнъ (*lom-jenъ) prema лом-ити.

Bilješka! Kadšto se nađu riječi zapisane i bez onoga (epentetičnoga) *l;* na pr. оставѭ mj. оставлѭ

§ 13. Kad se nađu guturali ispred mekih (palatalnih) vokala, onda se mijenjaju guturali te postaje

1. od г, к, х + є, ь, ѧ svagda ж, ч, ш: tako je na pr. prema бог-ъ postalo бож-є (*boy-e), бож-ьство božanstvo (božanstvo) ili boštvo; prema тѧг-ъ teg тѧж-ина; prema рек-ѫтъ reku ima реч-енъ (*rek-enъ), р'кчь, a prema вънoук-ъ unuk вънoуч-ѧ unuče; prema страх-ъ ima страш-ьнъ (*strah-ьnъ) strašan, a prema кръх-ѫтъ vŕhû кръше-те.

2. Od г, к, х + и, ѣ postaje a) ѕ з, ц, с; b) ж, ч, ш.

a) Tako je na pr. prema когъ postalo кози (коз-и), коз-ѣхъ, a моз-и [ne]moj моз-ѣте prema мог-ѫ mogu; prema рѫк-а ruka ima рѫц-ѣ, a рьц-и reci рьц-ѣте recite (u kajk. recete) prema рек-ѫтъ reku; prema доух-ъ ima доус-и, a prema моуха моус-ѣ. — U tom se događaju ѣ stojeći za glasom [ѕ з] ц ne mijenja. Ispor. § 10. 4.

b) Tako je na pr. prema дроуг-ъ: дроуж-ина, prema владык-а: владычи-ца, prema соух-ъ: соуш-ити. Postavši guturali ispred ѣ palatali (na pr. u komparativu, u imperfektu, u glagola III. 2.) zamjenjuje se ѣ vokalom а; tako je na pr. prema мъног-ъ postao komp. мъножай (*mъno-gêjь) i вꙑсочай (*vysok-êjь) prema вꙑсокъ; isp. мѫдр-ѣй mudriji i мѫдръ; — prema плет-ѣахъ pletijah ima мож-аахъ (*mog-êahъ) печ-аахъ (*pek-êahъ), връш-аахъ (*vrh-êahъ): — prema бѣг-ъ bijeg, млък-ъ muk, слоух-ъ ima бѣж-ати (*bêg-êti), млъч-ати (*mlьk-êti), слꙑша-ти (*sluh-êti); ispor. вид-ъ i вид-ѣти.

3. U određenim događajima biva od ѕ з i ц (pred palatalnim vokalima § 3.) što i od guturala г i к; tako na pr. prema кънѧз-ь ima кънѧж-е, кънѧж-ьство, кънѧж-ити, a prema отьц-ь ima отьче-, отьч-инь i dr.

Bilješka. Pred padežnim završecima i to pred -е, -емь, -емъ, koje je mjesto -о, -омь, -омъ, pred -и i -ихъ, koji su mjesto -ѣ i -ѣхъ (-и u inst. pl. mj. -ы), i pred -ѧ, koje je mjesto ы (vidi § 10.), ne mijenjaju se ѕ, з i ц u palatale; prema tome ima отьц-емь, отьц-и, отьц-ихъ, отьц-ѧ, кънѧзѧ, стьз-ѧ i t. d., a nikako отьч-емь, i t d.

§ 14. Skupine зг, ск i зд, ст našavši se pred glasom j ili pred palatalnim vokalima mijenjaju se pa postaje

1. od зг, ск + j, е, ь, ѧ svagda жд, шт; ispor. na pr. дрѧзг-а šuma i дрѧжд-ьнъ (*dręzg-ьnъ); иск-ати i ишт-ете (*isk-jete); мъск-а maska [mazga] i мъшт-ѧ mašče (mali mazga).

2. od зг, ск + и, ѣ postaje a) зд, ст b) жд, шт:

a) Isporedi дрѧзг-а dat. i lok. sg. дрѧзд-ѣ (*dręzg-ê); дъск-а daska, dat. lok, sg. дъст-ѣ (*dъsk-ê): чловѣчьск-ъ i nom. pl. чловѣчьст-и (*člověčsk-i).

b) Isporedi розг-а i рожд-ие (*rozg-ije); дъск-а i дъшт-ица (*dъsk-ica): блѣск-ъ blijesak i бльшт-ати (*blьsk-êti) bliještati.

Bilješka. Pred padežnim nastavcima -и, -ѣ, -ѣхъ ne mijenjaju se skupine зг ск na жд шт, nego samo na зд ст. ali se nađe i дъск-ѣ (mj. dъsk-ê).

3. Od зд, ст + j postaje жд, шт; isporedi na pr. звизд-ати i звижд-ѫ (*zvizd-ją) zviždim; о-прост-ити i о-прошт-енъ (*oprost-jen); възвѣст-ити i възвѣшт-ати, i t. d.

§ 15. Kad se dva konsonanta nađu jedan do drugoga, onda se

1. zvučni (г, д, з, б, ж) pred bezvučnim (к, т, с, п, ш) mijenjaju u bezvučne i nasuprot bezvučni pred zvučnim u zvučne; tako na pr. od osn. vez- (вез-ете) glasi inf. вест-и (*vez-ti), riječ сват-ьба (prema сват-ъ) piše se u spomenicima hrvatsko-slovenskim i dr. сватьба → свадб-а (*svat-ba) i t. d.

2. д i т prelaze pred konsonantom т u с; ispor. пад-еті i пасти (*padti): плет-ете i плести (*plet-ti); влад-ати i власть (*vlad-tь); по-чьт-еније poštenje i чьсть (*čьt-tь) čast.

3. Od гт, кт, хт postaje шт; ispor. могѫ mogu i мошти (*mog-ti) moći, мошть (*mog-tь) moć; рек-ѫтъ reku i решти (*rek-ti): пешть (*pek-tь) peć; връх-ѫтъ vŕhû i врѣшти (*vrêh-ti od *verh-ti § 6. 7.) vrijeći (vřšêm).

4. Nestaje konsonanta. i to:

a) к i г pred konsonantom х; ispor. рек-ѫтъ reku i aor. рѣхъ (*rêk-hъ): жег-ѫтъ žegu i aor. жахъ (žêg-hъ: ê u a po § 10. 4):

b) с pred konsonantom с gubi se: ispor. нес-ти i aor. нѣсъ (*nês-sь); јес-тъ i јеси (*jes-si):

c) pred konsonantom с nestaje konsonante г, к; д, т; в, п: ispor. жег-ѫтъ žegu i 2pl. aor. жасте (*žag-ste od *žêg-ste § 10. 4.); рек-ѫтъ reku i 2pl. aor. рѣсте (*rêk-ste); вод-ете i 1sg. aor. васъ (*bad-sъ): чьт-ете (2pl. prez. od чисти brojati) i 1sg. aor. чисъ (*čit-sъ): греб-ете i 1sg. aor. грѣсъ (grêb-sъ):

d) pred konsonantom т nestaje konsonanta б, п, в; ispor. греб-ете i inf. грети (*greb-ti) grepsti; теп-ете i inf. тети (*tep-ti tepsti; жив-ете i inf. жити (*živ-ti) živsti;

e) pred konsonantom н nestaje konsonanta б, п: д, т: ispor. съ-гыб-ати sagibati i съ-гънѫти (*-gъb-nąti; zamjenu vokala ъ i ы vidi u § 6. i 5.) sagnuti: съп-ати spati i сънъ (*-sъp-nъ) san; бъд-ѣти biti budan i бъз-бънѫти (-bъd-nąti); uzbuditi; свѣт-ъ svijet [po]svjet i свьнѫти (*svьt-nąti; zamjenu vokala ь i ѣ vidi u § 6. 3.) svanuti.

f) pred konsonantima м, в nestaje konsonanta д; ispor. od osn dad- 1sg. prez. дамь (*dad-mь) i 1dl. pr. давѣ (*dad-vê);

g) pred konsonantom л nestaje konsonanta д, т; ispor. вед-ете i велъ (*vedl) [do]veo; плет-ете i плелъ (*ple-lъ) pleo.

III.

Nauka o oblicima.

A. Deklinacija.

§ 16. U starom slovenskom imenu (u supstantivu, adjektivu, participu, numeralu i pronominu) razbiraju se 1. tri roda: muški, srednji i ženski; 2. tri broja: singular, plural i dual, od kojih ima svaki 3. po sedam padeža: nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, instrumental.

U imenâ srednjega roda svagda je akuzativ i vokativ jednak nominativu. Imena ženskoga roda imaju za nominativ, akuzativ i vokativ plurala jedan oblik. U pluralu je svagda vokativ jednak nominativu. U dualu se razbiraju upravo samo tri oblika: jedan za nominativ, akuzativ i vokativ, jedan za genitiv i lokativ, a jedan za dativ i instrumental.

§ 17. Deklinacija je a) nominalna, b) pronominalna i c) složena.

a) Nominalna deklinacija.

§ 18. U nominalnu deklinaciju idu u glavnom supstantivi; adjektivi i participi.

Prema glasu, na koji se svršuje osnova, nominalna je deklinacija I. vokalska i II. konsonantska

I. Vokalska deklinacija.

§ 19. Prema osnovnom završetku imaju osnove (i po tome deklinacije) 1. na *-o*; 2. na *a;* 3. na *-i* i 4. na -u.

I. Osnove na *-o*.

§ 20. Imena ove vrste muškoga su i srednjega roda: osnova im se svršuje ili A. na samo *-o*, ili B. na *-jo*, a završetak im je u nom. sg. i to α) muškim ili **-ъ** ili **-ь**, a β) srednjim **-о** ili **-є**; na pr. α. A. **рабъ-ъ, бог-ъ**: B. **врач-ь, плашт-ь, край** (čit. *kra-j-ь* § 9.); — β) A. **сел-о, злат-о**; B. **лож-є** lòža (*ležáje*), **плєшт-є** pleće, **копиѥ** (*kopij-e*) **копьѥ** koplje.

Bilješka Osnovno ѻ učuvalo se u riječima α. A. na pr. u instr. sg., рабо-мь; u riječima α. B. glasi taj padež врачемь, ali е stoji mj. ѻ (*vračomъ). U riječima β. A. ima osnovno ѻ i u nom. sg село a ложе stoji mj. *lož-o.

§ 21. α. Supstantivi muškoga roda.

A. s osnovom na -o.

	Sg.	Pl.	Dl.
n.	рабъ	раби	n. a. v. раба
g.	раба	рабъ	g. l. рабоу
d.	рабоу	рабомъ	d. i. рабома.
a.	рабъ	рабы	
v.	рабе	раби	
l.	рабѣ	рабѣхъ	
i.	рабомь	рабы	

B. s osnovom na -jo.

	Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
n.	край	краи	врачь	врачи
g.	краꙗ	край	врача	врачь
d.	краю	краемъ	врачоу	врачемъ
a.	край	краѩ	врачь	врачѩ
v.	краю	краи	врачоу	врачи
l.	краи	краихъ	врачи	врачихъ
i.	краемь	краи	врачемь	врачи
Dl. n. a. v.	краꙗ		врача	
g. l.	краю		врачоу	
d. i.	краема		врач-ема.	

§ 22. Bilješke. 1. Završetak u nominativu (a prema tome i u akuzativu) singulara glasi край (kraj-ь § 9.) врач-ь, дъжд-ь i dr. mj. kraj-ъ, vrač-ъ, dъžd-ъ po § 10. 2

2. Počesto se nađe dativ sg. prema dat. sg. osnova na -u (§ 32.); na pr. богови, цѣсарiеви. Ispor. niže pod 4. 5. 6. 7. 8. 12.

3. Od riječî, koje se govore za čovjeka ili kakovu životinju, uzima se kadšto i u stsl. genitiv sg. mjesto akuzativa sg.

4. U vokativu sg. mijenjaju se г, к, х ispred nastavka -е u ж, ч, ш (§ 13. 1.); ispor. богъ i боже (*bog-e); рак-ъ i рач-е (*rak-e); доухъ i доуш-е (*duh-e). — Riječi sa završetkom

na -ць i na -ѕь (-зь) imaju u vok. nastavak -е s promijenjenim pred njim glasovima ц i ѕ (з) u ч i ж; na pr. отьць: отьче; кънаѕь: къняже (§ 13. 3.). — Sva ostala imena ove vrste, koja imaju na završetku glas j ili koji konsonant, što je postao s glasom j (§ 10.), imaju vokativ na -оу kao i osnove na -u (§ 32.).

5. U lokativu sg. mijenjaju se г, к, х ispred nastavka -ѣ na ѕ (з), ц, с (§ 13. 2.); ispor. бог-ъ i боѕ-ѣ (*bog-ê); рак-ъ i рац-ѣ (*rak-ê); доух-ъ i доус-ѣ (*duh-ê). — Oblici краи (čit. kraji), врачи, дъжди, отьци i dr. stoje (po § 10. 4.) mj. *kraj-ê, vrač-ê, *dъžd-ê, otьc-ê — Veoma je rijedak lok. sg. prema osnovama na -u (§ 32); na pr. рядоу, дароу.

6. Instrumental sg. краемь, врачемь, плаштемь i dr. stoji (po § 10. 1.) mj. kraj-omь, vrač-omь, plašt-omь. — Riječi, kao na pr. što je отьць, imaju отьцемь a ne otьčemь (§ 13. 3. Bilješka). — Oblici, kao na pr. što su гласъмь, сънъмъ (od сънъ san) i dr., postali su prema instr. sg. osnovâ na -u (§ 32. i § 33. 1.), a отьцьмь i dr. prema instr. sg. osnovâ na -i (§ 29. i § 30. 3.).

7. U nominativu plurala pretvaraju se г, к, х ispred nastavka -и u ѕ (з), ц, с, (§ 13. 2); ispor. na pr. бог-ъ i бози (*bog-i); рак-ъ i рац-и (*rak-i); доух-ъ i доус-и (*duh-i) i dr. — Oblici prema osnovama na -u (§ 32.), na pr. богове, veoma su rijetki. — Supstantivi na -арь i na -тель tvore nom. pl. i prema konsonantskim osnovama (vidi na pr. § 38. A.); tako ima na pr. цѣсарь i цѣсари (čit. césarji) i цѣсаре (ili цѣсаре), дѣлатель, дѣлатели [čit. dělatelji) i дѣлателе (ili дѣлателе). Supstantivi na -тель tvore osim toga i gen. i instr. plurala po konsonantskoj deklinaciji: дѣлатель i дѣлатеры.

8. Genitiv pl. краи (čit. krajь), врачь i dr. stoji (po § 10. 2.) mj. kraj-ъ, vrač-ъ itd. — Počesti su oblici prema osnovama na -u (§ 32.); na pr. грѣховъ, врачевъ (*vrač-ovъ po § 10. 1.).

9. Dativ pl. краемъ, врачемь i dr. ima mj. *kraj-omъ, vrač-emъ po § 10. 1. — Ispor. gore pod 6.

10. Akuzativ pl. краѩ, врачѩ, i dr. stoji (po § 10. 3.) mj. *kraj-y, *vrač-y. — Za oblik отьцѩ (mj. *otьc-y) ispor. još i bilješku u § 13. 3.

11. Za lokativ pl. боѕѣхъ (mj. *bog-ěhъ), краихъ (čit. krajihъ, mj. *kraj-ěhъ) i dr. vidi bilješku pod 5.

12. O instrumentalu pl. краи (čit. *kraji*), врачи i dr. prema ракы vidi § 10. 3. Ispor. § 24. 7. — Vcoma je rijedak taj padež prema osnovama na -*u* (§ 32.); na pr. апостолъми prema апостолы.

13. Dativ i instrumental duala glasi краюма, врачема i dr. mj. **krajo-ma*, **vračo-ma* po § 10. 1. — Ispor. gore pod 6.

§ 23. β. Supstantivi srednjega roda.

A. s osnovom na -o.

Sg. n.	село	Pl.	села	Dl. n. a. v.	селѣ
g.	села		селъ	g. l.	селоу
d.	селоу		селомъ	d. i.	селома
a.	село		села		
v.	село		села		
l.	селѣ		селѣхъ		
i.	селомь		селы		

B. s osnovom na -jo.

Sg. n. v.	копию	Pl.	копиꙗ	Sg.	ложе	Pl.	ложа
g.	копиꙗ		копий		ложа		ложь
d.	копию		копиюмъ		ложоу		ложемъ
a.	копию		копиꙗ		ложе		ложа
l.	копии		копиихъ		ложи		ложихъ
i.	копиюмь		копии		ложемь		ложи

Dl. n. a. v.	копии	Dl.	ложи
g. l.	копию		ложоу
d. i.	копиюма		ложема.

§ 24. Bilješke. 1. копию, ложе, i dr. stoji (po § 10. 1.), mj. **kopij-o*, **lož-o*. — Za срьдьце (mj. **srъdьc-o*) ispor. još i bilješku u § 13. 3.

2. Lokativ singulara копии (čit *kopiji*), ложи, срьдьци stoji (po § 10. 4.) mj. *kopij-ê*, *lož-ê*, *srъdьc-ê*.

3. Instrumental sg. glasi копиюмь, ложемь mj. *kopij-omь*, **lož-omь* po § 10. 1. — Za срьдьцемь (mj. *srъdьcomь*) ispor. još i bilješku u § 13. 3. — U riječima na ию, ью ima taj

padež kadšto i završetak -нимь; tako je na pr. оучениимь (čit. učenijimь) mj. оучениѥмь. Ispor. § 8. 2.

4. Genitiv plurala копий (čit. kopijь), ложь, срьдьць i dr. stoji (po § 10. 2.) mj. *kopij-ь, *lož-ь, *srьdьcь.

5. Za dativ pl. копиѥмъ, ложемъ, срьдьцемъ i оучениимъ ispor. bilješku pod 3.

6. Za lokativ pl. копиихъ (čit. kopijihъ), ложихъ ispor. gore pod 2

7. Za instrumental pl. копии (čit. kopiji) ложи i dr. prema селы vidi § 10. 3. Ispor. § 22. 12.

8. Za nom. akuz. i vok. duala копии (čit. kopiji), ложи (mj. *kopij-ê, *lož-ê) vidi gore pod 2.

9. O dat. i instr. duala копиѥма, ложема (mj. *kopij-oma, *lož-oma) vidi gore pod 1. 3. 5.

2. Osnova na *-a*.

§ 25. Imena ove vrste ženskoga su roda, a gdjekoja (po prirodi) i muškoga; osnova im je ili A. na s mo *-a*, ili B. na *-ja*; završetak je jednima i drugima u nom. sg. -а; na pr. A. жена; B. стаꙗ, притъча priča, лъжа laža, пишта pïća, межда, međa, стъза staza.

§ 26. **A. Osnove na *-a*.**

Sg. n. жена	Pl. жены	Dl.	n. a. v.	женѣ
g. жены	женъ		g. l.	женоу
d. женѣ	женамъ		d. i.	женама
a. женѫ	жены			
v. жено	жены			
l. женѣ	женахъ			
i. женоѭ	женами			

B. Osnove na *-ja*.

Sg. n.	стаꙗ	Pl. стаѩ	Sg. доуша	Pl. доушѩ
g.	стаѩ	стаи	доушѩ	доушь
d.	стаи	стаꙗмъ	доуши	доушамъ
a.	стаѭ	стаѩ	доушѭ	доушѩ
v.	стаѥ	стаѩ	доуше	доушѩ
l.	стаи	стаꙗхъ	доуши	доушахъ
i.	стаѥѭ	стаꙗми	доушеѭ	доушами

Dl. n. a. v. стаи
g. l. стаю
d. i. стаıама

Dl. доуши
доушоу
доушама

§ 27. Bilješke. 1. U nekih je imena završetak u nominativu singulara na -и na pr. богꙑни f. boginja, поустꙑни f. pustinja, лади f. (čit. *ladiji*) lađa, сѫдии m. (čit. *sądiji*) sûđa, sudija. — U ostalim se oblicima spomenute riječi ne razlikuju od riječi na *-ja*; tako glasi n. pr. богꙑни, лади, сѫдии u gen. sg. богꙑнѩ, ладиѩ kao i стаıа стаѩ.

2. Genitiv sg. стаѩ, доушѧ glasi mj. **staj-y*, **duš-y*, po § 10. 3. [Ispor. § 22. 10.]. — Za oblik овьцѧ, стьѕѧ mj. **ovьc-y*, **stьdz-y*) ispor. još i bilješku u § 13. 3.

3. U dativu sg. mijenjaju se г, к, х ispred nastavka -ѣ na ѕ (з) ц, с po § 13. 2.; ispor. дѫг-а dúga i дѫз-ѣ (mj. **dąg-ê*); рѫк-а ruka i рѫц-ѣ (mj. **rąk-ê*); снъх-а snaha i снъс-ѣ (mj. **snъh-ê*). — Za дъстѣ (mj. **dъsk-ê*) prema дъска, i дрѧздѣ (mj. **dręzg-ê*) prema дрѧзга šuma vidi § 14. 2. a. — Za овьци (mj. **ovьc-ê*) i стьѕи (mj. **stьdz-ê*) ispor. bilješku 1. u § 12. 1., a za стаи (čit. *staji*, mj. **staj-ê*), доуши (mj. **duš-ê*) § 10. 4. — Ispor. 22. 5.

4. Vokativ sg. стаıє, доушє, госпождє i dr. stoji prema жєно po § 10. 1. mj. **staj-o*, **duš-o*, **gospožd-o*. — Za овьцє (mj. **ovьc-o*), стьѕє (mj. **stьdz-o*) ispor. još. bilj. 1. u § 12. 1. i bilj. u § 13. 3. — Ispor. § 24. 1.

5. Lokativ sg. ne razlikuje se po obliku od dativa sg. o kojem vidi gore pod 3.

6. Instrumental sg. стаıєѭ, доушєѭ i dr. glasi prema жєноѭ po § 10. 1. mj. **staj-oją*, **duš-oją*; tako i овьцєѭ mj. **ovc-oją* (ispor. bilješku u § 13. 3.). — Mjesto жєноѭ, стаıєѭ ima u instr. sg. i жєнѫ, стаѭ.

7. Nominativ plurala ne razlikuje se po obliku od gen. sg,, o kojem vidi gore pod 2.

8. Genitiv pl. ладий (čit. *ladijь*) lâđî, доушь, овьць stoji prema жєнъ po § 10. 2. mj. **ladi-jъ*, **duš-ъ*, **ovьc-ъ*. — Ispor. § 22. 8. i §. 24. 4.

9. Akuzativ i vokativ pl. po obliku su jednaki nominativu.

10. Za nom., akuz. i vok. duala стаи (čit. *staji*), доуши i dr. prema женѣ ispor. gore pod 3.

3. Osnove na *-i*.

§ 28. Imena su ove vrste po rodu A. muška i B. ženska, a završetak im je u nom. sg. jednima i drugima -ь; na pr. A. пѫть put, ногъть nokat, звѣрь; B. кость, игрь igra, конь početak, гнѣвль.

Između genitiva, dativa, vokativa i lokativa nema u singularu po obličju nikakove razlike.

§ 29. Oblici osnova na *-i* ovi su:

	A. Muška imena.		B. Ženska imena.
Sg. n.	пѫть	Sg.	кость
g.	пѫти		кости
d.	пѫти		кости
a.	пѫть		кость
v.	пѫти		кости
l.	пѫти		кости
i.	пѫтьмь		костьѭ, костиѭ
Pl. n.	пѫтье пѫтие	Pl.	кости
g.	пѫтьй пѫтий		костьй костий
d.	пѫтьмъ		костьмъ
a.	пѫти		кости
v.	пѫтье пѫтие		кости
l.	пѫтьхъ		костьхъ
i.	пѫтьми		костьми
Dl. n. a. v.	пѫти	Dl.	кости
g. l.	пѫтью		костью костию
d. i.	пѫтьма		костьма

§ 30. Bilješka. 1. Za oblike пѫтие, пѫтий (čit. *pątij-ь*) пѫтию, костиѭ, костий (čit. *kostij-ь*), костию prema пѫтье,

пѫтьй (čit. *pątьjь*), пѫтьѭ, костьѩ, костьй (čit. *kostьjь*), костьѭ ispor. § 11.

2. Počesto se u padežima, koji se svršuju na -ь ili na -ъ, a imaju u drugom slogu s kraja poluvokal -ь-, zamjenjuje ovaj poluvokal ь punim vokalom є; tako ima pored пѫтьмь, пѫтьй (čit. *pątьjь*), пѫтьмъ, пѫтьхъ, костьмъ i dr. — пѫтємь пѫтєй (čit. *pątejь*), пѫтємь, пѫтєхъ, костємъ i dr. Vidi bilješku u § 2. 6. Ispor. § 40. 5.

3. Prema instr. sg. osnova na *-i* nađe se kadšto i instr. sg. u osnova muških na *-jo* (§ 22. 6.).

4. Osnove na *-u*.

§ 31. Imena ove vrste muškoga su roda, a završetak im je u nom. sg. -ъ na pr. сынъ, домъ, медъ, миръ svijet [sve]mir.

§ 32. Oblici osnova na *-u* ovi su:

Sg. n.	сынъ	Pl.	сынові	Dl. n. a. v.	сыны
g.	сыноу		сыновъ	g. l.	сыновоу
d.	сынови		сыномъ	d. i.	сынъма
a.	сынъ		сыны		
v.	сыноу		сынове		
l.	сыноу		сынъхъ		
i.	сыньмь		сынъми		

§ 33. Bilješke. 1. Instrumental sg. trebalo bi da glasi сынъмь (kao пѫтьмь premu пѫть), ali u stsl. spomenicima ima potvrde samo za сыномь (kao пѫтємь prema пѫть). Vidi bilj. u § 2. 6. Instr. sg. na -ъмь ima kadšto i u muškim osnovama na *-o*, koje vidi u § 22.

2. U lokativu pl. mj. сынъхъ nađe se i сыноухъ (ispor. пѫтьхъ i пѫтєхъ). Vidi bilješku u § 2. 6.

3. Kako se u nom. sg. riječi kao što je рабъ po završetku ne razlikuju od riječi kao što je сын-ъ, to su se osnove na *-u* i u ostalim oblicima (najmanje u nom. i gen. pl.) uzele

povoditi po muškim osnovama na *-o* i nasuprot (koje vidi u § 22. 2. 4. 5. 6. 7. 8. 13.).

II. Konsonantska deklinacija.

§ 34. Prema osnovnom završetku imaju osnove (i po tome deklinacije) 1. na *-v;* 2. na *-n;* 3. na *-s;* 4. na *-t* i 5 na *-r*.

I. Osnova na *-v*.

§ 35. Imena ove vrste ženskoga su roda, a završetak im je u nom. sg. **-ꙑ**; na pr. **цръкꙑ** crkva, **свекрꙑ** svekrva, **любꙑ** ljubi, **локꙑ** lokva.

Bilješka. Spomenuta imena imaju upravo osnove na *-ū*, koje našavši se pred. nastavkom, kojemu je na početku vokal (ili poluvokal), rascijepi se po § 8. 4. u **-ъв-**: tako je postao na pr. oblik **цръкъве** mj. **crkū-e*.

Oblici za dual ne mogu se potvrditi iz poznatih spomenika jezika staroga slovenskog.

§ 36. Oblici osnova na *-v* ovi su:

Sg. n.	**цръкꙑ**	Pl.	**цръкъви**
g.	**цръкъве**		**цръкъвъ**
d.	**цръкъви**		**цръкъвамъ**
a.	**цръкъве цръкъвь**		**цръкъви**
v.	**цръкꙑ**		**цръкъви**
l.	**цръкъве**		**цръкъвахъ**
i.	**цръкъвьѭ цръкъвиѭ**		**цръкъвами**

§ 37. Bilješke. 1. Riječ **кръвь** (mj. **kry*) mijenja se u sing. kao **цръкꙑ**, osim nom. (koji glasi **кръвь**), akuz. (koji ima samo **кръвь**) i lok. (koji glasi **кръви**); u plur. se povela posve za ženskim osnovama na *-i* (§ 29. B.)

2. Osnove na *-v* imaju kadšto po koji oblik i prema osnovama ženskim na *-i*; tako se nađe na pr. lok. sg. **цръкъви** pored **цръкъве** i dr.

3. Akuz. sg. **цръкъвь** prema **цръкъве** ima po osnovama (ženskim) na *-i*, a za instr. sg. **цръкъвиѭ** prema **цръкъвьѭ** isp. §. 11. i § 30. 1.

2. Osnove na *-n*.

§ 38. Imena su ove vrste po rodu A. muška i B. srednja, a završetak je u nom. sg. muškim ꙑ, a srednjim -ѧ; na pr. A. камꙑ kami, kamen, пламꙑ plamen; B. имѧ ime, врѣмѧ vrijeme, писмѧ pismo, племѧ pleme.

§ 39. Oblici osnova na *-n* ovi su:

		A. Muška imena.	B. Srednja imena.
Sg.	n.	камꙑ	имѧ
	g.	камене	имене
	d.	камени	имени
	a.	камень	имѧ
	v.	камени	имѧ
	l.	камене	имене
	i.	каменьмь	именьмь
Pl.	n.	камене	имена
	g.	каменъ	именъ
	d.	каменьмъ	именьмъ
	a.	камени	имена
	v.	камене	имена
	l.	каменьхъ	именьхъ
	i.	каменьми	имены
Dl.	n. a. v.	камени	именѣ
	g. l.	каменоу	именоу
	d. i.	каменьма	именьма

§ 40. Bilješke. 1. Mjesto камꙑ, пламꙑ i dr. ima već i u stsl. spomenicima камень, пламень.

2. Ime дьнь dan mijenja se po oblicima svojim (osim nom. sg.,, koji glasi дьнь) kao i камꙑ, primajući na *dьn-* nastavke, što se nastavljaju na osnovu *kamen-*.

3. Imena na -ꙗнинъ (koja pokazujù, kojega je tko naroda ili odakle je ili među kakove ljude pripada), kao na pr. гражданинъ građanin mijenjaju se u sg. kao рабъ, a u pl. odbacivši krajnje -инъ zalaze po oblicima svojim i među muške osnove na *-n;* tako je na pr. imenu гражданинъ u pl. osnova *graždan-*, a sklanja se evo ovako:

Pl. n. граждане
g. граждан҄ъ
d. гражданьмъ
a. граждан҄ы (ispor. рабы)
v. граждане
l. гражданьхъ
i. граждан҄ы (isp. рабы).

Tako se mijenjaju po oblicima svojim i riječi kao na pr. što su словѣнинъ, жидовинъ (n. pl. жидове), блъгаринъ (n. pl. блъгаре) i dr.

4. Osnove na *-n* imaju po koji oblik i prema osnovama (muškim) na *-i;* tako ima na pr. lok. sg. pored камене, врѣмене i камени, врѣмени; tako lok. sg. дьни pored дьне i dr.

5. Završeci -ьмь, -ьмъ, ьхъ glase (po § 2. 6.) i емь, -емъ, -ехъ; tako ima na pr. каменемь pored каменьмь, каменехъ pored каменьхъ, mjesto гражданьмъ, гражданьхъ ima redovno гражданемъ . . . гражданехъ. — Ispor. § 30. 2.; § 43. 4.; § 46. 5.

3. Osnove na *-s*

§ 41. Imena ove vrste srednjega su roda, a završetak im je u nom. sg. -о; na pr. слово, коло, небо, чоудо, тѣло (osnove: *sloves-, koles-, nebes-*, i t. d.)

§ 42. Oblici osnova na *-s* ovi su:

	Sg.	Pl.		Dl.
n.	тѣло	тѣлеса	n. a. v.	тѣлесѣ
g.	тѣлесе	тѣлесъ		тѣлесоу
d.	тѣлеси	тѣлесьмъ		тѣлесьма
a.	тѣло	тѣлеса		
v.	тѣло	тѣлеса		
l.	тѣлесе	тѣлесьхъ		
i.	тѣлесьмь	тѣлесы		

§ 43. Bilješke. 1. imena око (g. очесе, osn, *očes-*, **okes-*) i оухо (g. оушесе, osn. *ušes-*, **ukes-*) imaju oblike za dual prema osnovama na *-i* (§ 29.), a sklanjaju se evo ovako:

Dl. n. a. v.	очи	оуши
g. l.	очью очию	оушью оушию
d. i.	очима	оушима.

2. Kako se u nom. sg. ne razlikuju po završetku riječi kao što je сел-о od riječi kao što je кол-о, to su se osnove na *-s* uzele i u ostalim padežima povoditi po oblicima srednjih osnova na *-o*, pa se na pr. u dat. sg. pored небеси nađe i небоу.

3. Osnove na -с imaju kadšto po koji oblik i prema osnovama na *-i;* tako ima na pr. u lok. pored тѣлесе i тѣлеси.

4. Završeci сьмь, сьмъ, сьхъ glase (po § 2. 6.) i -семь, -семъ, -сехъ; tako ima na pr. pored тѣлесьмь i тѣлесемь, i t d. Ispor. § 40. 5.

4. Osnove na *-t.*

§ 44. Imena ove vrste srednjega su roda, a završetak im je u nom. sg. -ѧ: na pr. телѧ tele, жрѣбѧ ždrijebe, отрочѧ dijete (osnove: *telęt- žrěbęt- otročęt-*).

§ 45. Oblici osnova na *-t* ovi su:

	Sg.		Pl.		Dl.
n.	телѧ		телѧта	n. a v.	телѧтѣ
g.	телѧте		телѧтъ	g. l.	телѧтоу
d.	телѧти		телѧтьмъ	d. i.	телѧтьма
a.	телѧ		телѧта		
v,	телѧ		телѧта		
l.	телѧте		телѧтьхъ		
i.	телѧтьмь		телѧты		

§ 46. Bilješke. 1. Osnove na *-t* imaju kadšto po koji oblik i prema osnovama na *-i*; tako ima na pr. u lok. sg. pored жрѣбѧте i жрѣбѧти.

2. Završeci -тьмь, -тьмъ, -тьхъ glase (po § 2. i 6.) i -темь, -темъ, -техъ; tako ima na pr. pored телѧтьмь i телѧтемь itd. Ispor. § 40. 5.; § 43. 4.

5. Osnove na *-r.*

§ 47. Imena ove vrste imaju samo dva (oba ženskoga roda: мати, дъшти kći (osnove: *mater-*, *dъšter-*).

§ 48. Oblici osnovâ na *-r* ovi su:

Sg. n.	мати	Pl.	матери
g.	матере		матеръ
d.	матери		матерьмъ
a.	матере матерь		матери
v.	мати		матери
l.	матери		матерьхъ
i.	матерьѭ материѭ		матерьми.

Dl. n. a. v. матери
g. l. матероу
p. i. матерьма

* 49. Bilješka. 1. Akuz. sg. матерь prema матере ima po osnovama (ženskim) na *-i;* za instr. sg. материѭ pored матерьѭ isp. § 11. i § 30. 1.; § 37. 3.

2. Završetak -рьмъ; -рьхъ može glasiti (po § 2. 6. i -ремъ. -рехъ; na pr. матерьмъ i матеремъ; ispor. § 40. 5.; § 43. 4.; § 46. 2.

*
* *

§ 50. Deklinacija neodređenih adjektiva. Neodređeni adjektivi mijenjaju oblike svoje po nominalnoj deklinaciji; osnove su im za muški i srednji rod na *-o, -jo,* a za ženski na *-a, -ja.* Adjektivi muškoga roda na pr. новъ, велий, тъштъ tašt, prazan, sklanjaju se kao рабъ, край, врачь (§ 21.); adjektivi srednjega roda, na pr. ново, велие, тъште kao село. копие, ложе (§ 23.), a adjektivi ženskoga roda, na pr. нова, велиꙗ, тъшта kao жена, стаꙗ, доуша (§ 26.).

U adjektivâ se redovno vok. sg. ne razlikuje od nom. sg., ali opet adjektivi mužkoga roda imaju u vok. sg. i -е; na pr. фарисеѥ слѣпе.

Kao adjektivi, na pr. новъ, нова, ново, sklanjaju se i participi, i to part. prez. pasiv. плетомъ, плетомо, плетома; знаѥмъ, знаѥмо, знаѥма; хвалимъ, хвалимо, хвалима; (§ 95.), part. pret. akt. II. плелъ, плело, плела; зналъ, знало, знала; (§ 97.) i part. pret. pas. плетенъ, плетено, плетена; напѧтъ napet, напѧто, напѧта (§ 98.).

§ 51. Particip prezenta aktivni na pr. od glagola плести, знати, хвалити sklanja se ovako:

		Muški rod	Srednji rod	Ženski rod
Sg.	n.	плетꙑ	плетꙑ	плетѫшти
	g.	плетѫшта	плетѫшта	плетѫштѧ
	d.	плетѫштоу	плетѫштоу	плетѫшти
	a.	плетѫшть	плетѫште	плетѫштѫ
	l.	плетѫшти	плетѫшти	плетѫшти
	i.	плетѫштемь	плетѫштемь	плетѫштеѭ
Pl.	n.	плетѫште	плетѫшта	плетѫштѧ
	g	плетѫшть	плетѫшть	плетѫшть
	d.	плетѫштемъ	плетѫштемъ	плетѫштамъ
	a.	плетѫштѧ	плетѫшта	плетѫштѧ
	l.	плетѫштихъ	плетѫштихъ	плетѫштахъ
	i.	плетѫшти	плетѫшти	плетѫштами
Dl.	n. a.	плетѫшта	плетѫшти	плетѫшти
	g. l.	плетѫштоу	плетѫштоу	плетѫштоу
	d. i.	плетѫштема	плетѫштема	плетѫштама

Sg.	n.	знаѩ	знаѩ	знаѭшти
	g.	знаѭшта	знаѭшта	знаѭштѧ

i t. d. kao плетꙑ . . .

Sg.	n.	хвалѧ	хвалѧ	хвалѧшти
	g.	хвалѧшта	хвалѧшта	хвалѧштѧ

i t. d. kao плетꙑ . . .

§ 52. Bilješke. 1. Part. prez. akt. (koji vidi u § 94.) sklanja se kao da mu je završetak (u nom. sg.) za muški rod *-ǫštь, -ęštь*, za srednji *-ǫšte, -ęšte*, a za ženski *ǫšta, ęšta*; po tom su mu oblici (osim oblika za nom. sg. muš. i sr. roda, i za pl. mušk. roda) kao od supstantiva плашть, плеште pleće, пишта pïća. Prema tome za pojedine oblike (osim vok. sg., za koji nema potvrde) isp. bilješke u §§ 22., 24. i 27.

2. Završetak u nom. pl. mušk. roda плетѫште, хвалѧште ima prema nom. pl. konsonantskih osnova. Rijetko se nalazi taj padež prema nom. pl. mušk. osnova na *-o* na pr. ходѧшти.

3. O završetku u nom. sg. žen. roda плетѫшти, хвалѧшти isp. i biljęšku 1. u § 27.

§ 53. Particip preterita aktivni I. na pr. od glagola плести, знати, хвалити sklanja se ovako:

	Muški rod	Srednji rod	Ženski rod
Sg. n.	плетъ	плетъ	плетъши
g.	плетъша	плетъша	плетъшѧ
d.	плетъшоу	плетъшоу	плетъши
a.	плетъшь	плетъше	плетъшѫ
l.	плетъши	плетъши	плетъши
i.	плетъшемь	плетъшемь	плетъшеѭ
Pl. n.	плетъше	плетъша	плетъшѧ
g.	плетъшь	плетъшь	плетъшь
d.	плетъшемъ	плетъшемъ	плетъшамъ
a.	плетъшѧ	плетъша	плетъшѧ
l.	плетъшихъ	плетъшихъ	плетъшахъ
i.	плетъши	плетъши	плетъшами
Dl. n. a.	плетъша	плетъши	плетъши
g. l.	плетъшоу	плетъшоу	плетъшоу
d. i.	плетъшема	плетъшема	плетъшама

Sg. n.	знавъ	знавъ	знавъши
g.	знавъша	знавъша	знавъшѧ

itd. kao плетъ . . .

Sg. n.	хвал̑ь	хвал̑ь	хвал̑ьши
g.	хвал̑ьша	хвал̑ьша	хвальшѧ

itd. kao плетъ . . .

§ 54. Bilješke. 1. Part. pret. akt. I. (koji vidi u § 96.) sklanja se kao da mu je završetak (u nom. sg.) za muški rod *-ъšь, -ьšь*, za srednji *-ъše, -ьše*, a za ženski *-ъša, -ьša*; po tom su mu oblici (osim za nom. sg. mušk. i sred. roda i za nom. pl. mušk. roda) kao i supstantivâ кошь, ложе, доуша. Prema tome za pojedine oblike (osim vok. sg., za koji nema potvrde) ispor. bilješke u §§ 22. 24. i 37.

2. Završetak u nom. pl. mušk. roda плетъше, хвал̑ьше ima prema nom. pl. mušk. roda konsonantskih osnova. Rijetko se

nalazi taj padež prema nom. pl. muških osnova na -*o* na pr. видѣвъши.

3. O završetku u nom. sg. žen. roda плетъши, хвалѧши isp. i bilješku 1. u § 27.

§ 55. Osnove za komparativ postaju nastavkom -*jьs* (našavši se *s* na kraju nestaje ga po § 9.). Taj se nastavak nastavlja ili A. na osnovu, koja se završuje na konsonant, ili B. na osnovu, koja se svršuje na vokal -*ê*. Tako su postali komparativi.

A. na pr. дражьи prema драгъ (*ž* od г + *j* po § 12. 1.), лишьи prema лихъ (*š* od х + *j* po § 12. 1.), люштьи ljući prema лютъ (*št* od т + *j* po § 12. 2.), хоуждьи huđi od хоудъ (*žd* od д + *j* po § 12. 2.), болѥи (od adjektivne osnove **bol-*; ѥ od л + *j* po § 12. 4.), горѥи (od adj. osn. **gor-*; ѥ od р + *j* po § 12. 4.), мьнѥи manji (od adj. osn. **mьn*; ѥ od н + *j* po § 12. 4.), грѫбльи prema грѫбъ (бл od б + *j* po § 12. 5.), крѣпльи prema крѣпъкъ (od adj. osn. *krêp-*; пл od п + *j* po § 12. 5.), слаждьи prema сладъкъ (od adj. osn. *slad-*; *žd* od д + *j* po § 12. 2.), вышьи prema высокъ (od adj. osn. *vys-*; *š* od с + *j* po § 12. 3.).

Od драгъ . . . trebalo bi upravo da u komparativu nom. sg. za muški rod glasi **dražь* prema *drag-jь(s)*, ali dolazi samo s dodanim *jь*: *dražь-jь* дражьи . . ., mjesto kojega ima (po § 11.) i дражии . . . — O nom. sg. mušk. roda vidi i § 73. 1.

B. na pr. новѣи noviji prema новъ (osn. *novê-*), мъножаи prema мъногъ (osn. *mъnoža-* mj. **mъnogê-* po § 13. 2. b.), мѧкъчаи prema мѧкъкъ mek (osn. *mękъča-*, mj. *mękьkê-* po § 13. 2. b.).

Gdjekoji adjektivi imaju komparativ i prema A. i prema B.; tako ima na pr. грѫбъ i po A. грѫблии i po B. грѫбѣи.

Završetak u nom. sg. (i u ak. sg.; za vok. sg. nema potvrde) ima i to za muški rod A. -ьи (-*ьjь*, ili -ии -*ijь*), B. -ѣи (-*êjь*, ili аи -*ajь*), a za srednji rod A. -ѥ, B. -ѣѥ (ili -аѥ).

U ostalim padežima (za muški i sred. rod, i za ženski sav rod) pristupa k nastavku -*jьs* još jedan nastavak -*jo-* za mušk. i sred. rod i -*ja* za ženski rod, pa tako postaje nov nastavak -*jьšo* za mušk. i sred. rod, i -*jьša* za ženski rod (*š* je *s* + *j* po § 12. 3.).

Prema tome glase oblici spomenutih padeža kao da je završetak u nom. sg. za muški rod A. -*jьšь*, B. -*êjьšь* (ili -*ajьšь*); za srednji A. -*jьše*, B. -*êjьše* (ili -*ajьše*); a za ženski A. -*jьša*, B. -*êjьša* (ili -*ajьša*). — Ispor. § 52. i § 54. 1.

§ 56. Padežni su oblici u komparativu evo ovi:

A.

	Muški rod.	Srednji rod.	Ženski rod.
Sg. n.	мьн̂ьй	мьнѥ	мьн̂ьши
g.	мьн̂ьша	мьн̂ьша	мьн̂ьшѧ
d.	мьн̂ьшоу	мьн̂ьшоу	мьн̂ьши
a.	мьн̂ьй	мьнѥ	мьн̂ьшѫ
l.	мьн̂ьши	мьн̂ьши	мьн̂ьши
i.	мьн̂ьшемь	мьн̂ьшемь	мьн̂ьшеѭ
Pl. n.	мьн̂ьше	мьн̂ьша	мьн̂ьшѧ
g.	мьн̂ьшь	мьн̂ьшь	мьн̂ьшь
d.	мьн̂ьшемъ	мьн̂ьшемъ	мьн̂ьшамъ
a.	мьн̂ьшѧ	мьн̂ьша	мьн̂ьшѧ
l.	мьн̂ьшихъ	мьн̂ьшихъ	мьн̂ьшахъ
i.	мьн̂ьши	мьн̂ьши	мьн̂ьшами
Dl. n. a.	мьн̂ьша	мьн̂ьши	мьн̂ьши
g. l.	мьн̂ьшоу	мьн̂ьшоу	мьн̂ьшоу
b. i.	мьн̂ьшема	мьн̂ьшема	мьн̂ьшама

B.

Sg. n.	новѣй	новѣѥ	новѣйши
g. l.	новѣйша*)	новѣйша	новѣйшѧ

itd. kao мьн̂ьй . . .

§ 57. Bilješke. 1. Kako se komparativ sklanja kao muške i srednje osnove na *-jo* i ženske na *-ja*, to za pojedine oblike ispor. bilješke u §§ 22., 34. i 27.

2. Akuz. sg. muškoga roda može biti i мьн̂ьшь ispor. плетѫшть, плетъшь (§ 21.).

3. Završetak u nom. pl. muškoga roda мьн̂ьше, новѣйше ima prema nom. pl. konsonantskih osnova. Rijetko se nađe taj padež prema nom. pl. mušk. osnova na *-jo:* мьн̂ьши.

4. O završetku u nom. sg. žen. roda мьн̂ьши, новѣйши ispor. i bilješku 1. u § 27.

---

*) новѣйши, новѣйша . . . мъножайшоу . . . čit. *novějьši novějьša . . . mъnožajьšu.*

§ 58. Numerale трьѥ ili триѥ (vidi § 11.; ispor. § 30. 1.) tri mijenja se (prema osnovama na -*i* §§ (28.—30.) ovako:

Muški rod.	Srednji rod.	Ženski rod.	
n. трьѥ триѥ	три	три	
g. трьй трий (vidi § 11. isp. 30. 1.)			za sva tri roda
d. трьмъ (po bilješci u § 2. 6. i тремъ; isp. § 20. 2).			
a. три	три	три	
l. трьхъ (po bilješci u § 6. i трехъ; isp. § 30. 2).			za sva tri roda
i. трьми			

§ 59. четыре (prema konsonantskoj osnovi i osnovama na -*i*) sklanja se ovako:

Muški rod.	Srednji rod.	Ženski rod.
n. четыре	четыри	четыри
g. четырь (ima i четырь)		za sva tri roda
d. четырьмъ (ili ремъ; vidi § 58.)		
a. четыри	четыри	четыри
l. четырьхъ (ili -рехъ; vidi § 58.)		za sva tri roda
i. четырьми		

§ 59. пѧть, шесть, седмь, осмь i десѧть mijenjaju se prema ženskim osnovama na -*i* kao кость §§ 28.—30. — десѧть mijenja oblik i prema osnovama na -*i* i prema kons. osnovama; tako na pr. lok. sg. u brojanju (od 11—19) glasi prema kons. osnovama десѧте, nā pr. дъва на десѧте dvanaest. U dualu shvata se redovno kao supstantiv muškoga roda: дъва десѧти dvadeset.

§ 60. съто se sklanja kao село §§ 23.—25.; gen. sg. съта . . . nom. pl. съта gen. сътъ, na pr. пѧтъ сътъ pet sto(tina), u starom hrv. pet *sot* . . ., dual. nom. сътѣ na pr. дъвѣ сътѣ dvjesta, dvjestî. — тысѫшта tisuća sklanja se kao пишта pića §§ 35.—27.

b) Pronominalna deklinacija.

§ 61. U pronominalnu deklinaciju idu:

1. demonstrativna pronomina: тъ taj, овъ ovaj, онъ onaj, сь (u starom hrv.) sa(j), *и (u nom. dolazi redovno složeno sa -же: иже, ѥже, ѩже koji, koje, koja; vidi § 65.);

2. interogativna pronomina: къто tko, чьто što (-то je samo dodano u nom. u oba pronom.), къй koji, чьй чий čiji;

3. neodređena pronomina (pronomina pod 2. složena sa нѣ-); нѣкъто i t. d.;

4. posesivna pronomina: мой, твой, свой, нашь, вашь; чьй чий čiji;

5. adjektivno-pronominalne riječi: такъ taki, какъ kaki, ıакъ (kaki), вьсакъ (вьсѣкъ) svaki; сикъ, сиць takav; толикъ, коликъ, ѥликъ kolik, селикъ tolik, вьсь vas, sav; дроугъ drugi, мъногъ, самъ;

6. numerale: ѥдинъ (ѥдьнъ) jedan, дъва (два), оба, двой, обой, трой, инъ jedan, drugi.

*O*snove su pronominalne jedne: A. na *-o* (*a*). a druge B. na *-jo* (*-ja*).

A. Osnove na *-jo*.

§ 62. Oblici pronominalnim osnovama na *-o* ovaki su:

		Muški rod.	Srednji rod.	Ženski rod.
Sg.	n.	тъ	то	та
	g.	того	того	тоѩ
	d.	томоу	томоу	тои (čit. *toji*)
	a.	тъ	то	тѫ
	l.	томь	томь	тои (čit. *toji*)
	i.	тѣмь	тѣмь	тоѭ
Pl.	n.	ти	та	ты
	g.	тѣхъ	тѣхъ	тѣхъ
	d.	тѣмъ	тѣмъ	тѣмъ
	a.	ты	та	ты
	l.	тѣхъ	тѣхъ	тѣхъ
	i.	тѣми	тѣми	тѣми
Dl.	n. a.	та	тѣ	тѣ
	g. l.	тою	тою	тою
	d. i.	тѣма	тѣма	тѣма

§ 63. Bilješke. 1. Ovamo ide: тъ, овъ, онъ; къто osn. *ko-*; нѣкъто; такъ, какъ, ıакъ, вьсакъ (вьсѣкъ); сикъ; толикъ коликъ, ѥликъ, селикъ; дроугъ, мъногъ: самъ i ѥдинъ (ѥдьнъ).

2. Ako se nađe pred -и ili pred -ѣ konsonant к ili г, onda se mijenja (po § 13. 2. a) u ц ili з; tako je na pr. таци (mj. *taki) prema ти, тацѣхъ (mj. *tak-ěhъ) prema тѣхъ, мънозѣми (*mъnog-êmi) prema тѣми. — Tako ima i къто u instr. цѣмь (mj. *k-êmь).

Dat. i lok. sg. za žen. rod ima тои *toji* mj. *tojê (§ 10. 4.).

3. Ovamo pristaje i numerale za muški rod дъва, оба, za sred. дъвѣ, обѣ, a za žen. дъвѣ, обѣ; gen.-lok. (duala); дъвою, обою; dat.-instr. дъвѣма, обѣма.

B. Osnove na *-jo*.

§ 64. Oblici su pronominalnim osnovama na *-jo* ovaki:

		Muški rod.	Srednji rod.	Ženski rod.
Sg.	n.	онъ и[-же, *iže*]	оно ѥ[-же]	она ꙗ-[же]
	g.	ѥго	ѥго	ѥѩ
	d.	ѥмоу	ѥмоу	ѥи (*jeji*)
	a.	и enklit. (*jь*)	ѥ	ѭ
	l.	ѥмь	ѥмь	ѥи (*jeji*)
	i.	имь (*jimь*)	имь (*jimь*)	ѥѭ
Pl.	n.	они и[-же, *iže*]	она ꙗ[-же]	онꙑ ѩ-[же]
	g.	ихъ (*jihъ*)	za sva tri roda	
	d.	имъ (*jimъ*)	za sva tri roda	
	a.	ѩ	ꙗ	ѩ
	l.	ихъ (*jih*)	za sva tri roda	
	i.	ими (*jimi*)	za sva tri roda	
Dl.	n.	она ꙗ[-же]	онѣ и[-же, *jiže*]	онѣ и[-же, *jiže*]
g.	l.	ѥю	za sva tri roda	
d.	i.	има (*jima*)	za sva tri roda	
	a.	ꙗ	и (*ji*)	и (*ji*)

Tako se mijenja na pr. i мой:

		Muški rod.	Srednji rod.	Ženski rod.
Sg.	n.	мой (*mojь*)	моѥ	моꙗ
	g.	моѥго	моѥго	моѥѩ
	d.	моѥмоу	моѥмоу	моѥи (*mojeji*)
	a.	мой (*mojъ*)	моѥ	моѭ
	l.	моѥмь	моѥмь	моѥи (*mojeji*)
	i.	моимь (*mojimь*)	моимь (*mojimь*)	моѥѭ

		Muški rod.	Srednji rod.	Ženski rod.
Pl.	n.	мои (*moji*)	моꙗ	моѩ
	g.	моихъ (*mojihъ*)	za sva tri roda	
	d.	моимъ (*mojimъ*)	za sva tri roda	
	a.	моѩ	моꙗ	моѩ
	l.	моихъ (*mojihъ*)	za sva tri roda	
	i.	моими (*mojimi*)	za sva tri roda	
Dl.	n. a.	моꙗ	мои (*moji*)	мои (*moji*)
	g. l.	моѥю	za sva tri roda	
	d. i.	моима (*mojima*)	za sva tri roda	

§ 65. B i l j e š k e. 1. Pronomen и- u nom. (sva tri broja) upotrebljava se samo složeno sa -же; иже, ѥже, ꙗже . . ., a tako složeno ima službu pronomina relativnoga k o j i, k o j e, k o j a...

Nom. sg. -и stoji prema тъ mjesto *jь, koje se po § 10. 2. mijenja u *jь, a to glasi po § 7. 2. и *i*.

U akuz. sg. za muški rod s prijedlozima glasi *jь*, na pr. вънь (*vьn-jь*, gdje *n* pripada prijedlogu), a prema вънь ima i нань . . . Sa вънь isporedi сънимь . . . instr. sg., *sьn-jimь*, gdje također *n* pripada prijedlogu.

ѥго, ѥѩ i dr. glase prema того, тоѩ . . . mj. *jogo, joję*, po § 10. 1.

Oblici имь, ихъ, имъ, ими . . . stoje prema тѣмь, тѣмъ, тѣмъ, тѣми . . . mj. *jěmь, jěhъ, jěmъ, jěmi* . . ., a *ě* se po § 10. 4. zamjenjuje glasom *i* i tako postaje *jimъ, jihъ, jimъ, jimi* . . .

Akuz. pl. mušk. i žen. roda ѩ stoji prema ты mj. *jy* po § 10. 3,

Ovamo ide i твой, свой, нашь, вашь, чий; сиць i numerale: двой, трой, обой.

3. кꙑй koji (u star. hrv. *ki*) ima pored oblika po složenoj deklinaciji (koji su * obilježeni) neke oblike prema pronominalnoj osnovi *kojo-*.

		Muški rod.	Srednji rod.	Ženski rod.
Sg.	n.	*кꙑй	коѥ	*каꙗ
	g.	коѥго	i za srednji rod	коѥѩ
	d.	коѥмоу	i za srednji rod	кои (*koji*)
	a.	*кꙑй	коѥ	коѭ
	l.	коѥмь	i za srednji rod	коѥи (*kojeji*)
	i.	*кꙑимь	i za srednji rod	коѥѭ

	Muški rod.	Srednji rod.	Ženski rod.
Pl. n.	*цни (*ciji*)	*каꙗ	*кꙑѩ
g.	кꙑнхъ (*kyjihъ*)	za sva tri roda	
d.	*кꙑнмъ (*kyjimъ*)		
a.	*кꙑѧ	*каꙗ	*кꙑѩ
l.	*кꙑнхъ (*kyjihъ*)	za sva tri roda	
i.	*кꙑнми (*kyjimi*)		
Dl. n. a.	*каꙗ	кои	кои (*koji*)
g. l.	коѥю	za sva tri roda	
d i.	кꙑнма (*kyjima*)		

§ 66. Pr·nomen сь taj (staro hr·. *saj*) sklanja se ovako:

	Muški rod.	Srednji rod.	Ženski rod.
Sg. n.	сь	се	си
g.	сего	i za srednji r·d	сеѩ
d.	семоу		сеи (*seji*)
a.	сь	се	сьѭ сиѭ § 11.
l.	семь	i za srednji rod	сеи (*seji*)
i.	симь		сеѭ

	Muški rod.	Srednji rod.	Ženski ıod.
Pl. n.	сии	си	сьѩ сиѩ § 11.
g.	сихъ	za sva tri roda	
d.	симъ		
a.	сьѩ сиѧ	си	сьѩ сиѩ § 11.
l.	сихъ	za sva tri roda	
i.	сими		
Dl. n. a.	сьꙗ сиꙗ; § 11.	сии (*siji*)	сии (*siji*)
g. l.	сею	za sva tri roda	
d. l.	сима		

§ 67. Pronomen чьто (чь-то, къ-то) sklanja se ovako:

n. чьто
g. чьсо чесо
d. чьсомоу чесомоу
a. чьто
l. чемь
i. чимь

§ 69. Adjektivno-pronominalno ime **вьсь** vas (sav) sklanja se ovako:

	Muški rod.	Srednji rod.	Ženski rod.
Sg. n.	**вьсь**	**вьсе**	**вьсꙗ вьса**
g.	**вьсего**	i za srednji rod	**вьсеѩ**
d.	**вьсемоу**		**вьсеи** (*vьseji*)
a.	**вьсь**	**вьсе**	**вьсѫ**
l.	**вьсемь**	i za srednji rod	**вьсеи** (*vьseji*)
i.	**вьсѣмь**		**вьсеѭ**
Pl. n.	**вьси**	**вьсꙗ вьса**	**вьсѧ**
g.	**вьсѣхъ**	za sva tri roda	
d.	**вьсѣмъ**		
a.	**вьсѧ**	**вьсꙗ вьса**	**вьсѧ**
l.	**вьсѣхъ**	za sva tri roda	
i.	**вьсѣми**		

* * *

§ 69. Personalna pronomina za prvo i drugo lice i refleksivno **себе** mijenjaju se po svojim oblicima ovako:

Sg. n.	**азъ**	**ты**	—
g.	**мене**	**тебе**	**себе**
d.	**мьнѣ ми**	**тебѣ**	**себѣ си**
a.	**мѧ**	**тѧ**	**сѧ**
l.	**мьнѣ**	**тебѣ**	**себѣ**
i.	**мъноѭ**	**тобоѭ**	**собоѭ**
Pl. n.	**мы**	**вы**	
g.	**насъ**	**васъ**	
d.	**намъ**	**вамъ**	
a.	**ны**	**вы**	
l.	**насъ**	**васъ**	
i.	**нами**	**вами**	
Dl. n. a.	**вѣ**	**ва**	
g. l.	**наю**	**ваю**	
d. i.	**нама**	**вама**	
a.	**на**	**ва**	

§ 70. Bilješka. Oblici za dat. sg. **ми**, **ти**, **си** enklitični su. — Mjesto akuz. **мѧ**, **тѧ**, **сѧ**, **ны**, **вы** ima kadšto gen.:

мене, i t. d. — нꙑ, вꙑ upotrebljavaju se kadšto u enklitičnoj službi i mjesto dativa намъ, вамъ.

c) Složena deklinacija.

§ 71. U složenu deklinaciju idu adjektivi (i participi). Oblici složene deklinacije postaju od oblika nominalnih (vidi §§ 50.—57.), na koje se nastavljaju oblici pronomina *jь, ѥго . . . (vidi ih u § 64.), koji se kadšto krnje, te se na pr. mjesto ѥѩ upotrebljava samo -ѩ, mjesto -ѥи samo -и, mjesto ѥѭ samo -ѭ, mjesto ѥю samo -ю. Ni nominalni oblik nije u složenoj deklinaciji svagda potpun; ispor. instr. sg. za muški i srednji rod, i dat., lok. i instr. pl. i dl. za sva tri roda. Pronomen *jь vrši u oblicima složene deklinacije službu (određenoga) člana, te na pr. добръй znači što i ὁ ἀγαθός, der gute prema nominalnom добръ ἀγαθός, gut.

§ 72. Evo ȍblîkâ složene deklinacije:

A. za adjektive.

a) u pozitivu;

	Muški rod.	Srednji rod.	Ženski rod.
Sg. n.	новъй	новоѥ	новаꙗ
g.	новаѥго	i za srednji rod	новꙑѩ
d.	новоуѥмоу		новѣи
a.	новъй	новоѥ	новѫѭ
l.	новѣѥмь	i za srednji rod	новѣи
i.	новꙑимь		новоѭ
Pl. n.	новии	новаꙗ	новꙑѩ
g.	новꙑихъ	za sva tri roda	
d.	новꙑимъ		
a.	новꙑѩ	новаꙗ	новꙑѩ
l.	новꙑихъ	za sva tri roda	
i.	новꙑими		
Dl. n. a.	новаꙗ	новѣи	новѣи
g. l.	новоую	za sva tri roda	
d. i.	новꙑима		

	Muški rod.	Srednji rod.	Ženski rod.
Sg. n.	добл҄ьй	доблѥѥ	доблꙗꙗ
g.	доблꙗѥго	i za srednji rod	доблѩѩ
d.	доблюѥмоу	i za srednji rod	добл҄ии
a.	добл҄ьй	доблѥѥ	доблѭѭ
l.	добл҄иимь	i za srednji rod	добл҄ии
i.	добл҄иимь	i za srednji rod	доблеѭ
Pl. n.	добл҄ии	доблꙗꙗ	доблѩѩ
g.	добл҄иихъ	za sva tri roda	
d.	добл҄иимъ	za sva tri roda	
a.	доблѩѩ	доблꙗꙗ	доблѩѩ
l.	добл҄иихъ	za sva tri roda	
i.	добл҄иими	za sva tri roda	
Dl. n. a.	доблꙗꙗ	добл҄ии	добл҄ии
g. l.	доблюю	za sva tri roda	
d. i.	добл҄иима	za sva tri roda	

b) u komparativu (isp. §§ 56. i 57.).

	Muški rod.	Srednji rod.	Ženski rod.
Sg. n.	мьн҄ьй	мьн҄ьшеѥ	мьн҄ьшиꙗ
g.	мьн҄ьшаѥго	i za srednji rod	мьн҄ьшѧѩ
d.	мьн҄ьшоуѥмоу	i za srednji rod	мьн҄ьшии
a.	мьн҄ьй	мьн҄ьшеѥ	мьн҄ьшѫѭ
l.	мьн҄ьшиимь	i za srednji rod	мьн҄ьшии
i.	мьн҄ьшиимь	i za srednji rod	мьн҄ьшеѭ
Pl. n.	мьн҄ьшеи	мьн҄ьшаꙗ	мьн҄ьшѧѩ
g.	мьн҄ьшиихъ	za sva tri roda	
d.	мьн҄ьшиимъ	za sva tri roda	
a.	мьн҄ьшѧѩ	мьн҄ьшаꙗ	мьн҄ьшѧѩ
l.	иьн҄ьшиихъ	za sva tri roda	
i.	мьн҄ьшиими	za sva tri roda	
Dl. n. a.	мьн҄ьшаꙗ	мьн҄ьшии	мьн҄ьшѧѩ
g. l.	мьн҄ьшоую	za sva tri roda	
d. i.	мьн҄ьшиима	za sva tri roda	

B. za participe.

a) part. prez. akt. (ispor. §§ 51. i 52.):

	Muški rod.	Srednji rod.	Ženski rod.
Sg. n.	плєтꙑй	плєтѫштєѥ	плєтѫштиꙗ
g.	плєтѫштаѥго	i za srednji rod	плєтѫштаѩ
d.	плєтѫштоуѥмоу		плєтѫштии
a.	плєтѫштьй	плєтѫштєѥ	плєтѫштѫѭ
l.	плєтѫштиимь	i za srednji rod	плєтѫштии
i.	плєтѫштиимь		плєтѫштєѭ
Pl. n.	плєтѫштєи	плєтѫштаꙗ	плєтѫштаѩ
g.	плєтѫштиихъ	za sva tri roda	
d.	плєтѫштиимъ		
a.	плєтѫштаѩ	плєтѫштаꙗ	плєтѫштаѩ
l.	плєтѫштиихъ	za sva tri roda	
i.	плєтѫштиими		
Dl. n. a.	плєтѫштаꙗ	плєтѫштии	плєтѫштии
g. l.	плєтѫштоую	za sva tri roda	
d. i.	плєтѫштиима		

Sg. n.	знаѩй	знаѭштєѥ	знаѭштиꙗ
g.	знаѭштаѥго	знаѭштаѥго	знаѭштаѩ

i t. d. kao плєтꙑй

Sg. n.	хвалѧй	хвалѧштєѥ	хвалѧштиꙗ
g.	хвалѧштаѥго	хвалѧштаѥго	хвалѧштаѩ

i t. d. kao плєтꙑй . . .

b) part. pret. akt. I. (ispor. §§ 53. i 54.):

	Muški rod.	Srednji rod.	Ženski rod.
Sg. n.	плєтъй	плєтъшєѥ	плєтъшиꙗ
g.	плєтъшаѥго	i za srednji rod	плєтъшаѩ
d.	плєтъшоуѥмоу		плєтъшии
a.	плєтъшьй	плєтъшєѥ	плєтъшѫѭ
l.	плєтъшиимь	i za srednji rod	плєтъшии
i.	плєтъшиимь		плєтъшєѭ

	Muški rod.	Srednji rod.	Ženski rod.
Pl. n.	плетъшеи	плетъшаꙗ	плетъшѧѩ
g.	плетъшиихъ	za sva tri roda	
d.	плетъшиимъ	za sva tri roda	
a.	плетъшѧѩ	плетъшаꙗ	плетъшѧѩ
l.	плетъшиихъ	za sva tri roda	
i.	плетъшиими	za sva tri roda	
Dl. n. a.	плетъшии	плетъшии	плетъшии
g. l.	плетъшоую	za sva tri roda	
d. i.	плетъшиима	za sva tri roda	

Sg. n.	знавъй	знавъшеѥ	знавъшиꙗ
g.	знавъшаѥго	знавъшаѥго	знавъшѧѩ

i t. d. kao плетъй . . .

Sg. n.	хвал҄ьй	хвал҄ьшеѥ	хвальшиꙗ
g.	хвал҄ьшаѥго	хвал҄ьшаѥго	хвал҄ьшѧѩ

i t. d. kao плетъй . . .

§ 73. Bilješke. 1. U nominativu sg. mušk. roda (a prema tome i u akuz. sg.) mjesto новъй, плетъй, знавъй ima i нов'ый, плет'ый, знав'ый, a mjesto добл҄ьй, мьн҄ьй, хвал҄ьй, ima i добл҄ий, мьн҄ий, хвал҄ий. Isp. § 11. — Komparativ ima u nom. sg. mušk. roda jedan oblik i u nominalnoj i u složenoj deklinaciji. Vidi §§ 55. i 56.

2. U genitivu sg. mušk. i sred. roda mjesto новаѥго доблꙗѥго, плетъшаѥго . . . ima (po § 8. 2.) i новааго, доблꙗаго, плетъшааго . . ., mjesto kojega se nađe (po § 8. 3.) i новаго.

3. U dativu sg. mušk. i sred. roda mjesto новоуѥмоу доблюѥмоу, плетъшоуѥмоу . . . ima (po § 8. 2.) i новоуоумоу, доблюоумоу, плетъшоуоумоу . . ., mjesto kojega dolazi (po § 8.) i новоумоу . . .

4. Za akuzativ sg. mušk. i roda vidi gore pod 1.: mjesto плетѫштьй, плетъшьй, ima (po § 11.) i плетѫштий, плетъший.

5. Vokativ sg. za sva tri roda jedan je s nom. sg.

6. U lokativu sg. mušk. i sred. roda mjesto новѣѥмь ima (po § 8. 2.) i новѣѣмь (mjesto kojega ima po § 8. 2. i новѣамь i po § 8. 3. новѣмь.). — Prema новѣѥмь trebalo bi da bude i *доблнѥмь, *мьнишнѥмь, *плетѫштнѥмь, *плетъшнѥмь, a ima (po § 8. 2.) samo доблнимь, мьньшнимь, плетѫштнимь, плетъшнимь.

7. U instrumentalu sg. mušk. i sred. roda mjesto нов'ымь nađe se napisano i новъимь, ali mjesto доблнимь, мьньшнимь, плетѫтнимь, плетъшнимь nema nigda *добльимь, мьньшьимь, *плетѫштьимь, *плетьшьимь. Ispor. niže pod 8.—12. — U instr. sg. za žen. rod mjesto običnoga новоѭ, доблеѭ, мьньшеѭ . . . ima kadšto i новѫѭ . . . Ispor. § 27. 6.

8. U genitivu pl. za sva tri roda mjesto нов'ыихъ, nađe se zapisano i новъихъ, ali mjesto доблнихъ, мьньшнихъ . . . nema nigda *добльихъ, *мьньшьихъ . . , Ispor. gore pod 7.

9. U dativu pl. za sva tri roda mjesto нов'ымъ nađe se i новъимъ, ali mjesto доблнимъ, мьньшнимъ . . . nema *добльимъ, мьньшьимъ . . . Ispor. gore pod 7.

10. Za lokativ pl. vrijedi ono pod 8.

11. Za instrumental pl. vrijedi ono pod 7.

12. Za dativ i instrumental duala vrijedi, što je poviše rečeno pod 7.—11.

B. Konjugacije.

§ 74. U starom slovenskom glagolu razbiraju se 1 tri broja (singular, plural i dual), svaki redovno sa tri lica; 2. tri prosta vremena (prezent, imperfekt i aorist); 2. dva načina (indikativ i imperativ); 4. tri vrste glagolskih imena (particip, infinitiv i supin): osobitih oblika za pasiv (osim participa) nema.

§ 75. Što ima glagolskih oblika, oni svi postaju ili 1. od prezentskih ili 2. od infinitivnih osnova; od prezentskih su osnova: prezent, imperativ, imperfekt (u nekih glagola od infinitivne osnove), particip prezenta aktivni i particip prezenta pasivni; od infinitivnih su osnova infinitiv, supin, particip preterita aktivni I.

particip preterita aktivni II., particip preterita pasivni i (u nekih glagola) imperfekt.

§ 76. Infinitivne su osnove ili 1. korijeni sami ili 2. koje korijeni s nastavcima, koje (kod izvedenih glagola) imenske ili glagolske osnove s nastavcima; od korijena *tres* ima infinitiv трѧс-ти, a inf. osn. *tręs-*; od istoga korijena i nastavka *-nǫ* ima inf. трѧснѫ-ти, a inf. osn. *tręsnǫ-*; od imenske osnove *znamen-* (u знамѧ) i nastavka *-a* ima inf. знамена-ти, a inf. osn. *znamena-*; od glagolske osnove *kupu-* (ispor. коупоу-ѥте) i nastavka *-a* ima inf. коупова-ти.

§ 77. Prezentskoj je osnovi na kraju ili vokal ili konsonant; na pr. плете-те, знаѥ-те, ѥс-те, prez. osn. *plete-*, *znaje-*, *jes-*. Do nekolika glagola svima se završuje prezentska osnova na vokal *o-*, *-e* ili na vokal *i-* (vidi § 80.).

§ 78. Prema infinitivnim osnovama, od kojih postaje infinitiv s pomoću nastavka *-ti*, ređaju se glagoli u vrste, a glagoli pojedinih vrsta vrstaju se (kadšto prema prezentskim osnovama) u razdjele.

U I. vrstu idu glagoli, kojima je infinitivna osnova korijen sam, a vrstaju se između sebe u 7 razdjela te idu

1. u 1. razdio glagoli s osnovom na *-d*, *-t*; inf. osn. *ved-*, *plet-*, inf. вести, плести (po § 15. 2. mj. **ved-ti*, **plet-ti*). Prema prez. цвьт-ѫтъ, чьт-ете ima u infinitivu osnova s višim vokalom: *cvit-*, *čit-* (prema *cvьt-*, *čьt-*; § 6. 3.), a infinitiv glasi цвисти cvasti, чисти (mj. **cvit-ti*, **čit-ti* § 15. 2.).

2. u 2. razdio na *-z*, *-s*; inf. osn. *gryz-*, *nes-*, inf. грысти (po § 15. 1. mj. **gryz-ti-*), нести. — Prema prez. млъз-ете (čit. *mlzete*) muzete, връз-ете (čit. *vrzete*) ima u inf. osnova *mléz-*, *vréz-* (prema *melz-*, *verz-* po § 6. 7.); млѣсти musti, врѣсти vrsti (mj. **mléz-ti*, **vrêz-ti* po § 15. 1.).

3. u 3. razdio na *-b*, *-p*, *-v*; inf. osn. *greb-*, *živ-*, inf. грети grepsti, жити (mj. **greb-ti*, **živ-ti* po § 15. 4. d). — Prema prez. чръп-ете (čit. *črpete*) crpete ima u inf. osnova *črep-* (prema *čerp-* po § 6. 7.); чрѣти (mj. **črêpti* po § 15. 4. d.) crpsti, a prema osn. *sъp* (u на-съп-ете naspete) ima u inf. osnova *sup-* (vidi § 6. 4.); -соути (mj. **sup-ti* po § 15. 4. e).

4. u 4. razdio na *g-*, *k-*, *h-*: inf. osn. *žeg-*, *pek-*, inf. жешти žeći, пешти peći (mj. **žegti*, **pekti* po § 15. 3,). — Prema prez. връх-ѫтъ (čit. *vrhǫtъ*) vȑhû ima u inf. osnova *vrêh-* (prema

verh- po § 6. 7.): врѣшти (mj. **vrêhti* po § 15. 3.) vrijeći; tako je i prema врѣг-ѫтъ vrgu, тлък-ѫтъ tuku inf. osn. *vrêg-, tlêk-* (prema *verg-, telk-* po § 6. 7.) a inf. врѣшти vrći (starije *vrići*), тлѣшти tući (starije *tlići;* mj. **vrêg-ti, tlêk-ti* po § 15. 3.).

5. u 5. razdio na *-n, -m*; prema prez. пьн-ете, жьм-ете, дъм-ете ima inf. пѧти peti, жѧти žeti, дѫти duti. Ispor. bilješku u § 3. i § 6. 6. 11.

6. u 6. razdio na *r-;* prema prez. мьр-ете mrete ima inf. (osn. *mer-*, od *merti* po § 6. 7.) мрѣти.

7. u 7. razdio na vokal; inf. osn. *bi-, ču-*, inf. би-ти чоути; prez. бие-те, чоуе-те.

U II. vrstu pripadaju glagoli, kojima inf. osn. postaje po nastavku *nǫ: tręsnǫ-*, inf. трѧснѫ-ти.

U III. se vrstu broje glagoli, kojima inf. osnova postaje s pomoći nastavka *-ê*, a ima ih od 2 razdjela:

u 1. su razdjelu glagoli, kojima *-ê* ostaje i u prez. osnovi: оумѣ-ти, ветъша-ти (*á* mj. *ê* po § 13. 2 b.; mj. **vetьh-êti*) starjeti, inf. osn. *umê-, vetъša-*, prema prez. оумѣ-ете, ветъшаете.

u 2. su razdjelu glagoli, koji imaju *-ê* samo u inf. osn., a po prez. osnovi nalik su na glagole IV. vrste; inf. видѣ-ти. бѣжа-ти (*a* mj. *ê* po § 13. 2. b; mj. **bêg-êti)* prema prez. види-те, бѣжи-те.

U IV. vrstu idu glagoli, kojima se inf. osn. izvodi s nastavkom *-i;* хвали-ти, inf. osn. *hva-li*,

U V. su vrsti glagoli, kojima postaje inf. osn. po nastavku *a*. a podijeljeni su u 4 razdjela; glagolima

1. razdjela ostaje *-a* i u prez. osn.; inf. дѣла-ти, inf. osn. *dêla-*, prez. дѣлаете; glagoli

2. razdjela imaju *-a* samo u inf. osn.; inf. глагола-ти, inf. osn. *glagola-*, a prez osn. *glagoljo- glagolje-*, (po prez. osn. izjednačuju se glagoli V. 2. donekle s osnovom glagola IV., kakova se pokazuje u 1sg. prez.; ispor. prez. 1sg. глаголѭ od глагола-ти i хвалѭ od хвали-ти); glagolima

3. razdjela prez. se osnova (nalik na prez. osn. glagola I. vrste) razlikuje od inf. osnove i po vokalu, koji je u osnovi; inf. бьрати. inf. osn. *bьr-a-*, prez. бере-те (za *ber-* prema *brь-* ispor. § 6. 7.);

u 4. razdio idu glagoli, kojima je prez. osnova nalik na prez. osn. glagolâ I. 7.; inf. дѣıати, inf. osn. *dêja-*, prez. дѣıете kao чоуıете.

U VI. vrstu pripadaju glagoli, kojima se inf. osn. završuje na *-ova* ili (po § 10. 1.) *eva*; inf. коупова-ти, воıева-ти, inf. osn. *kupova-*, *vojeva-*, a prez. коупоуıете, воıюете.

§ 79. Od osnovâ (prezentskih i infinitivnih) i osobitih nastavaka izvode se glagolski oblici. Nastavci, po kojima postaju glagolska lica, zovu se lični nastavci. Lični nastavci jedni su primarni, a drugi sekundarni; primarne nastavke imaju oblici u prezentu, a sekundarne u imperativu, imperfektu i aoristu.

Lični su nastavci evo ovi:

		Primarni:	Sekundarni:
Sg.	1.	-мь	-ъ
	2.	-ши (-си)	-[-*s*] } oboje se gubi po § 9.
	3.	-тъ	-[-*t*]
Pl.	1.	мъ	-мъ
	2.	-те	-те
	3.	-*n*тъ (u -ѫтъ, -ѧтъ)	-*nt* (u ѫ, ѧ)
Dl.	1.	-вѣ	-вѣ
	2.	-та	-та
	3.	-те	-те

Bilješka. Nastavak za 1 sg. -мь imaju samo glagoli, kojima je prez. osn. na konsonant (vidi §§ 101.—105.); svima ostalima svršuje se 1. sg. na -ѫ. Nastavak za 2. sg. -си imaju samo glagoli s prez. osnov. na konsonant (vidi §§ 101.—105.), dok svi ostali imaju -ши.

I. Oblici glagola s prezentskom osnovom na vokal.

I. Prezent.

§ 80. Prezentske se osnove svršuju ili na *-o*, *-e* (*jo*, *-je*) i to u glagola I. II. III. 1. V. VI., ili na *-i*, i to u glagola III. 2., IV. u onim prvima ima vokal *-o* u 1sg. (u -ѫ) i 3pl. (u -ѫтъ),

a u ostalim licima *-e*, dok je u ovim potonjima u svim licima osim 1sg. i 3pl. *-i*.

§ 81. Glagoli I. 1. po oblicima glase u prezentu ovako:

Sg. 1.	**ведѫ**	Pl.	**ведемъ**	Dl.	**ведевѣ**
2.	**ведеши**		**ведете**		**ведета**
3.	**ведетъ**		**ведѫтъ**		**ведете**

1. Tako u glavnom glase svi glagoli I. vrste: na pr. **мести** mèsti, prez. osn. *meto-*, *mete-*, prez. **метѫ**, **метеши** . . . **метѫтъ**, **вести**, prez. osn. *vezo-*, *veze-*, prez. **везѫ**, **везеши** . . . **везѫтъ**; **нести**, prez. osn. *neso-*, *nese-*, prez. **несѫ**, **несеши** . . . **несѫтъ**. Napose treba da se zabilježe:

a) glagoli I. 1.; **чисти** i **цвисти**; prez. **чьтѫ**, **чьтеши** . . . **чьтѫтъ**; **цвьтѫ**, **цвьтеши** . . . . . **цвьтѫтъ**, prema prez. osn. *čьto-*, *čьte-*; *cvьto-*, *cvьte-* (vidi § 78. pod I. 1:). Glagol **сѣсти** (osn. *sěd-*) glasi u prez. **сѧдѫ**, **сѧдеши** . . . (prema osn. *sęd-*). — Ovamo je pristao i prez. glagola **ити** (inf. osn. *-i*): **идѫ**, **идеши** . . . **идѫтъ** prez. osn. *ido-*, *ide-*. — Prema **быти** biti, esse ima prez. od osn. *bąd-*; **бѫдѫ**, **бѫдеши** . . .. **бѫдѫтъ**. — Glagol **съ-рѣсти** (osn. *rêt-*) vidi niže pod 5. b.

b) glagoli I. 2.: **млѣсти** musti i **врѣсти** vrsti imaju u prez.: **млъзѫ**, **млъзеши** . . . **млъзѫтъ**; **връзѫ**. **връзеши** . . . **връзѫтъ**, prema prez. osn. *mlъzo-*, *mlъze*; *vrъzo-*, *vrъze-* (vidi § 78. pod. I. 2.)

c) glagoli I. 3., na pr. **грети** grepsti, **жити**, glase u prez. **гребѫ**, **гребеши** . . ., **живѫ**. **живеши** . . . **живѫтъ**, prez. osn. *grebo-*, *grebe-*, *živo-*, *žive* (vidi § 78. pod I. 3.). — **чрѣти** crpsti i **сѹти** prema prez. osn. *črъpo-*, *črъpe-*: *sъpo-*, *sъpe-* (vidi § 78. pod I. 3.) imaju prez.: **чръпѫ**, **чръпеши** . . ., **съпѫ**, **съпеши** . . . **съпѫтъ**..

d) glagoli I. 4., na pr. **пешти**, peći, **жешти**, žeći, glase u prez. **пекѫ**, **печеши**, (mj. **pek-eši* po § 13. 1.) . . . **пекѫтъ**; **жегѫ**, **жежеши** mj. **žege-ši* (po § 13. 1.) . . . **жегѫтъ**; prez. osn. *peko-*, *peče-* (mj. **peke-*); *žego-*, *žeže-* (mj. **žege-*); ispor. § 78. pod I. 4. Glagol **лешти** leći glasi u prez. **лѧгѫ**, **лѧжеши** . . . **лѧгѫтъ** (prema osn. *lęg-*). — Glagol **врѣшти** vrijeći ima u prez. **връхѫ**, **връшеши** (mj. **vrъh-eši* po § 13. 1.) . . . **връхѫтъ**, prema prez. osn. *vrъho-*, *vrъše-* (mj. **vrъhe-*); infin. vidi u § 78.

pod I. 4. — Glagoli врѣшти vrći i тлѣшти tući glase u prez.: връгѫ, връжеши (mj. *vrъge-ši po § 13, 1.). . . . връгѫтъ prez. osn. *vrъgo-*, *vrъže-* (mj. * *vrъg-e*) — тлъкѫ, тлъчеши (mj. *tlъke-ši* po § 13. 1.) . . . тлъкѫтъ, prez. osn. *tlъko-*, *tlъče* (mj. **tlъke-*); infinitiv vidi u § 78. pod I. 4.

e) glagoli I. 5., na pr. клѧти kleti, пѧти peti, дѫти duti, imaju u prez. кльнѫ, кльнеши . . ., пьнѫ, пьнеши . . . дъмѫ, дъмеши . . . prema prez. osn. *klьno-* *klьne-* i t. d. Isp. § 78. pod I. 5.; ѩти (u kajk. *jeti* na pr. pri-jeti, u čak. i *jati*) ima u prez. имѫ, имеши . . . prema prez. osn. *jьmo-*. *jьme-* (inf. osn. *jьm-*), koje postavši po § 7. 2. od *ьmǫ* . . . mijenja se prema § 7. 2. na *imo-* . . .: složeno na pr. отѧти oteti glasi отъмѫ, отъмеши . . . (*otь-mǫ* . . .).

f) Glagoli I. 6. na pr. мрѣти, жрѣти imaju u prez. мьрѫ, мьреши . . . жьрѫ, жьреши . . . prema prez. osn. *mьro*, *mьre-* . . .: infinitiv vidi u § 78. pod I. 6.

g) Glagolima I. 7, završuje se prez. osn.

α) na *-jo*, *je;* tako je na pr. glagolu знати (inf. osn. *zna-*) prez. osn. *zna-jo* *zna-je-* i prema tome prez. знаѭ: знаѥши . . . знаѭтъ; крыти: крыѭ, крыѥши . . . шити: шиѭ, шиѥши . . . бити tući: бьѭ (vidi § 8. 4.) бьѥши ili биѭ (§ 11.), биѥши; tako ima вити — вьѭ i виѭ; пити — пьѭ i пиѭ; лити — льѭ i лиѭ . . .; чоути — чоуѭ, чоуѥши . . .: — стати vidi niže pod 2.

β) neki glagoli, kojima se korijen završuje na *-u*, imaju u prez. osn. *-ov* mj. *-u;* tako ima плоути — пловѫ, пловеши . . . пловѫтъ, inf. osn. *plu-*, a prez. osn. *plov-o-*, *plov-e;* tako ima слоути-словѫ . . .: троути trovati тровѫ . . .; роути rúkati rèvati, ровѫ . . . . (ili prema рюти — ревѫ mj. **rjovǫ*, po § 10. 1.).

2. Glagolima II. vrste mijenjaju se oblici za prezent kao i glagolima I. vrste; tako na pr. трѧснѫти (inf. osn. *tręsnǫ-*) glasi u prez. prema prez. osn. *tręsno-*, *tręsne-* трѧснѫ, трѧснеши . . . трѧснѫтъ, — Tako ima i стати (I. 7.) u prezentu prema prez. osn. *stano-*, *stane-:* станѫ станеши . . .

3. Glagoli III. vrste.

a) 1. razdjela imaju prez. osn. na *-jo*, *-je;* tako je na pr. glagolu оумѣти (inf. osn. *umê-*) prez. osn. *uměјo-*, *uměјe-*, i prema tome sam prezent оумѣѭ, оумѣѥши . . . оумѣѭтъ:

tako imaju i glagoli kao na pr. što je вєтъшати (vidi § 78. pod III. 1.) prez.: вєтъшаѭ, вєтъшаѥши . . . вєтъшаѭтъ. — O glagolu имѣти vidi § 105.

b) Glagoli 2. razdjela povodę se u prezentu za glagolima IV. vrste te na pr. полѣти plamtjeti, gorjeti glasi u prez.:

Sg. 1.	полѭ	Pl.	полимъ	Dl.	поливѣ
2.	полиши		полите		полита
3.	политъ		полѧтъ		полите

Tako imaju i glagoli kao na pr. što je бѣжати (vidi § 78. pod III. 2.): бѣжѫ, бѣжиши . . . бѣжѧтъ. — Napose treba da se zabilježe u 1 sg. promjene konsonanta *(d, t; z, s; l, n, r; p, v, m)* u glagolâ kao na pr. što su видѣти, летѣти: виждѫ, видиши , . . лештѫ, летиши . . . (mj. **vidją*, **letją* po § 12. 2.), a тъштати urgere тъштѫ (mj. **tъštj-ą*), тъштиши: — мръзѣти, висѣти: мръжѫ, мръзиши . . . вишѫ, висиши . . . (mj. **mrъzją*, **visją* po § 12. 3.); велѣти, мьнѣти, горѣти: велѭ, велиши . . . мьнѭ, мьниши . . . мьнѧтъ; горѭ, гориши . . . (vidi § 12. 4.); — гръмѣти, тръпѣти, говѣти venerari: гръмлѭ, гръмиши . . ., тръплѭ, тръпиши . . . говлѭ говиши . . . (mj. **grъmją*, **trъpja*, **govją* po § 12. 5.; говѣти ima prez. i po III. 1).

Glagol хотѣти ima i prez. хоштѫ, хоштеши, i t. d. a 3pl. хотѧтъ.

4. Glagoli IV. vrste po oblicima svojim glase u prez. ovako:

Sg. 1.	хвалѭ	Pl.	хвалимъ	Dl.	хваливѣ
2.	хвалиши		хвалите		хвалита
3.	хвалитъ		хвалѧтъ		хвалите

Napose treba da se zabilježe u 1sg. promjene konsonanta (*d, t; z, s; l, n, r; b, p, v, m*) u glagola kao na pr. što su боудити, млатити: боуждѫ, боудиши . . .; млаштѫ, млатиши . . . (mj. **budją*, **mlatją* po § 12. 2.); крьстити, -гвоздити; крьштѫ, крьстиши . . ., -гвождѫ, гвоздиши . . .; (ispor. u § 14. 3.); — возити, носити: вожѫ, возиши . . ., ношѫ, носиши . . . (mj. **vozją*, **nosją*, po § 12. 3.); — молити, чинити, творити (po § 12. 4.); молѭ, молиши . . ., чинѭ, чиниши . . ., творѭ, твориши . . .; мꙑслити, блазнити, острити: мꙑшлѭ,

мысли҄ши . . . блажнѭ, блазниши . . .; оштрѭ, остриши . . . (mj. *myslją, *blaznją; *ostrją po § 12. 4.); — любити, коу-дити, славити, ломити: люблѭ, любиши . . . коупльѭ, коу-пиши . . ., славльѭ, славиши . . ., ломльѭ. ломиши . . . (mj. *ljubją, i t. d. po § 12. 5.).

5. Glagoli V. vrste

a) 1. razdjela imaju prez. osn. na *jo, -je;* tako je na pr. glagoli дѣлати prez. osn. *dêlajo- dêlaje-* i prema tome prez. (kao na pr. u gl. I 7.): дѣлаѭ, дѣлаѥши . . . дѣлаѭтъ. — Mjesto *-aje-* nađe se (po § 8. 2.) i *-aa-* na pr. подобаатъ (prema подобаѥтъ), koje (po § 8. 3.) postaje i *-a,* na pr. по-слоушате (prema послоушаѥте, послоушаате).

b) Glagoli 2. razdjela na pr. глаголати, imaju u prez. evo ovake oblike:

Sg.	1. глаголѭ	Pl.	глаголѥмъ	Dl.	глаголѥвѣ
	2. глаголѥши		глаголѥте		глаголѥта
	3. глаголѥтъ		глаголѭтъ		глаголѥте

Napose treba da se zabilježe promjene konsonanta (*g, k, h: d, t; z, s, c; l, n, r; b, p, m*) u glagolâ kao na pr. što su лъгати lagati, плакати, дъıхати: лъжѫ, лъжеши . . . лъжѫтъ; плачѫ, плачеши . . . дъıшѫ, дъıшеши (prez. osn. *lъžo-, lъže* i dr. mj. **lъgjo-, lъgje-*, i t. d. po § 12. 1.); искати: иштѫ, иштеши . . . (mj. *iskją, po § 14. 1); зьдати, клеветати: зиждѫ, зи-ждеши (и prema ь, ispor. § 8. 3) . . . клевештѫ, клевештеши . . . (prez. osn. *ziždo-, zižde-; klevešto-, klevešte* mj. **zidjo-, *zidje-; *klevetjo-, klevetje-* po § 12. 2.); звиздати zviždati: звиждѫ, звиждеши . . .; свистати zviždati: свиштѫ, свиштеши . . . (mj. *zvizdją, svistją po § 14. 3.). — двизати, пьсати, кли-цати: движѫ, движеши . . . пишѫ, пишеши (и prema ь, ispor. § 6. 3.) . . ., кличѫ, кличеши . . . (prez. osn. *dvižo-, dvižé-*, i t. d. mj. *dvizjo-, dvizje-* po § 12. 3.). — глаголати, стенати, орати: глаголѭ . . ., стенѭ, стенѥши . . . орѭ, орѥши . . . (vidi § 12. 4.), — зобати, кѫпати kupati, дрѣмати: зоблѭ, зоблѥши . . . кѫплѭ, кѫплѥши . . ., дрѣмлѭ, дрѣмлѥши . . . (pr. osn. *zobljo-, zoblje-* i t. d. mj. **zobljo, *zoblje-* . . . po §. 12. 5.).

Glagol имати glasi u prez. ѥмлѭ, ѥмлѥши . . . (им-ати prema *jьm-ati* § 7. 2., a *jem-ljạ prema *jьm-ati* kao *ber-ạ* prema *bьr-ati*; za glagol имѣти vidi § 105.).

Po oblicima u prezentu ovamo idu i glagoli: брати boriti se клати (inf. **bor-ti, kol-ti* § 6. 7.): борѭ, борѥши . . ., колѭ, колѥши . . .

Tako je ovamo pristalo i млѣти (mj. **mel-ti* § 6. 7.) мелѭ, мелѥши . . . i жѧти žeti: жьнѭ, жьнѥши . . ., (inf. osn. *žьn-*; infinitiv **žьn-ti* § 3. u bilješci)

I glagoli об-рѣсти, съ-рѣсти (inf. osn. *rêt-*) izvode prezent prema glagolima V. 2.: об-рѧштѫ, об-рѧштеши . . . (prema osn. *rẹt-*; ispor. gore pod 1a. osn. *sêd-* i *sẹd-*).

c) Glagoli 3. razdjela, na pr. бьрати, imaju u prez. evo ovake oblike;

Sg. 1.	берѫ	Pl.	беремъ	Dl.	беревѣ
2.	береши		берете		берета
3.	беретъ		берѫтъ		берете

Glagoli ovoga razdjela mijenjaju se u prez. kao na pr. glagoli I. vrste, kojima je osnova u prezentu na sámo *-o*, *-e*; pored toga još je osobito u njih, što se prez. osn. razlikuje od inf. osn. i po vokalu, koji je u osnovi; ispor. бьр-ати i бер-ѫ, дьр-ати i дерѫ; пьр-ати i пер-ѫ; гън-ати i жен-ѫ, (mj. **genạ* § 13. 1.); жьд-ати i жид-ѫ; зьв-ати i зов-ѫ.

U neku ruku pristali su ovamo i глаголи: ръвати: ръвѫ, ръвеши . . .; съсати: съсѫ, съсеши . . .; тъкати: тъкѫ, тъчеши (mj. **tъk-eši* § 13. 1.) . . . тъкѫтъ.

d) Glagoli 4. razdjela imaju prez. oblike prema prez. osn., koja je nalik na prez. osn. gl. I. 7.; tako je na pr. u дѣꙗти prez. osn. *dêjo-*, *dêje-* (kao u съмѣти *sъmêjo-*, *sъmêje-*), a prez. дѣѭ, дѣѥши . . . дѣѭтъ.

6. Glagoli VI. vrste, na pr. коуповати, воѥвати imaju u prez. коупоуѭ, коупоуѥши . . . коупоуѭтъ; воюѭ, воюѥши . . . воюѭтъ, prema prez. osn. *kupujo-, kupuje-*; *vojujo-, vojuje-*.

2. Aorist.

A. Aorist prosti.

§ 82. Aorist prosti imaju samo oni glagoli, kojima se inf. osn. svršuje na konsonant (redovno samo glagoli I. 1.—4., a kadšto i glagoli II. § 83. 3.). Osnove za aorist prosti postaju od inf. osn. s nastavkom *-o*, *-e*, a na tako priređenu osnovu nastavljaju se lični nastavci sekundarni (§ 79.). Od osnovnoga nastavka *-o* i ličnoga nastavka za 1sg. *-m* bude (preko *-om*, *-on*, isp. grčki ἔφυγ-ον) **-ъ**; ličnoga nastavka za 2. i 3sg. nestaje (§ 79.), a od osn. nast. *-o* i lične. nast. za 3pl. *-nt* postaje **ѫ** (ispor. bilj. u § 3.; *t* nestaje po § 9.) i tako glase oblici aorista prostoga:

§ 83. Sg. 1. **ведъ**	Pl. **ведомъ**	Dl. **ведовѣ**
2. **веде**	**ведете**	**ведета**
3. **веде**	**ведѫ**	**ведете**

Napose treba zabilježiti:

1. **ити** (inf. osn. *i-*; prez. **идѫ** § 81. 1. a) ima aor. prosti prema osnovama na konsonant: **идъ, иде . . . идѫ**.

2. U 2. i 3sg. glag. I. 4. dolaze promjene spomenute u § 81. 1. d; tako ima **пешти** peći (inf. osn. *pek-*): **пекъ пече . . . пекѫ**: **мошти** moći (inf. osn. *mog-*): **могъ, може . . . могѫ** (mj. **peke*, **moge* § 1.).

4. I od glagola II., koji imaju konsonant pred nastavkom *-nǫ*, dolaze oblici za aorist prosti, i to od osnove, kakova se pokazuje odbacivši *nǫ*; tako ima od **оужаснѫти** (**сѧ**): **оужасъ, оужасе . . . оужасѫ**; od **прозѧбнѫти**: **прозѧбъ . . .**; **присвѧнѫти** (osn. *svęd-*; **свѧнѫти** mj. **svęd-nǫti* § 15. 4. e): **присвѧдъ . . .**; **отъбѣгнѫти**: **отъбѣгъ, отъбѣже** (mj. **bêge* § 13. 1.) . . . **отъбѣгѫ**; **оумлъкнѫти** umuknuti: **оумлъкъ, оумлъче** (mj. **mlьke* § 13. 1.) . . . **оумлъкѫ**; **исъхнѫти** isahnuti: **исъхъ, исъше** (mj. **-sьhe* § 13. 1.) . . . **исъхѫ**. — Ispor. u § 89. bilj. 2.

B. Aorist složeni.

a. Aorist na *-s*.

§ 84. Aorist na *-s* imaju glagoli I. 1. 2. 3. [4.] i 5. — Osnova za taj aorist postaje od inf. osnove s dodatkom *-s*; na taku osnovu nastavljaju se lični nastavci sekundarni (§ 79.) za

2 i 3pl. i dl., a u 1sg., pl. i dl. pristaje uz osnovu na -s još osnovni nastavak *-o*, na koji se onda vežu lični nastavci sekundarni (§ 79.). Od osnovnoga nastavka *-o* i ličnoga nastavka za 1sg. *-m* bude **-ъ** (vidi § 82.), a od ličnoga nastavka od 3pl. *-nt* bude **-ѧ** (**пѧсѧ** od **пѧти** stoji mj. **pęs-nt*, gje je *n* sonant § 5., od kojega postaje *-ę*; *t* nestaje po § 9.). Za 2. i 3sg. nema potvrde, a do potrebe uzimaju se oblici za 2. i 3sg. aorista prostoga (§§ 82. 83.). — Poredeći oblike toga aorista s oblicima u prezentu vidi se, da u aoristu dolaze u osnovi redovno viši glasovi, a u prezentu niži (§ 6.). A evo oblikâ za taj aorist:

	Sg.		Pl.	Dl.
§ 85.	1.	**вѣсъ**	**вѣсомъ**	**вѣсовѣ**
	2.	—	**вѣсте**	**вѣста**
	3.	—	**вѣсѧ**	**вѣсте.**

Napose treba zabilježiti:

1. *d* i *t* u osnovi gl. I. 2. gube se ispred glasa *-s* (§ 15. 4. s); tako je na pr. **блюсъ** mj. **bljud-sъ* (inf. **блюсти** čuvati, prez. **блюдѫ**), a **чисъ** mj. **čit-sъ*. — Prema prez. **ведѫ** (inf. **вести**) ima aor. **вѣсъ** (*e* — *ê* § 6. 2.); prema **чьтѫ** (inf. **чисти**): **чисъ** (*ь* — *i* § 6. 3.); prema **кодѫ** (inf. **кости**): **касъ** (*o* — *a* § 6. 10.).

2. *z* i *s* u osnovi gl. I. 2. gube se ispred glasa *-s* (*z* postaje najprije *s*; 15. 4. b.); tako je na pr. **нѣсъ** mj. **nês-sъ*, a **врѣсъ** mj. **vrêz-sъ* (od **verz-sъ* § 6. 7.). — Prema prez. **несѫ** (inf. **нести**) ima aor. **нѣсъ** (*e* — *ê* § 6. 2.); prema **врьзѫ**, (inf. **врѣсти**): **врѣсъ** (*ьr* u **vьrzą*, mjesto kojega ima **врьзѫ**, prema *er*, od kojega biva *rê*; ispor. § 6. 7.).

3. *b* u osnovi gl. I. 3. gubi se ispred glasa *-s* (§ 15. 4. c); tako je na pr. **грѣсъ** mj. *grêb-sъ*. Za ostale glagole (s osnovom na *p*, *v*) nema potvrde. Prema prez. **гребѫ** (inf. **грѣти**) ima aor.: **грѣсъ** (*e* — *ê* § 6. 2.).

4. *g* u osnovi gl. I. 4. **жешти** — **жегѫ** gubi se ispred glasa *-s* (§ 15. 4. c), a aor. glasi **жасъ** . . . mj. **žag-sъ;* (*a* u *žag-* mj. *ê* po § 10. 4.; a za *ê* prema *e* u *žeg-* vidi § 6. 2.).

5. Oblici glagolâ I. 5. glase na pr. **клѧсъ**, **пѧсъ**, **ѩсъ**, i t. d. prema **klьn-sъ*, **pьn-sъ*, **jьn-sъ* (ispor. bilješku u § 3.).

b. Aorist na *-h*.

α. bez osnovnoga vokala.

§ 86. Aorist na *-h* bez osnovnoga vokala imaju svi glagoli, kojima se inf. osnova svršuje na vokal (I. 5. 6. 7.; II. III. IV. V. VI.). Osnova za taj aorist postaje od inf. osnove s dodatkom *h:* na taku osnovu nastavljaju se lični nastavci sekundarni (§ 79.) za 2. i 3sg., pl. i dl., a u 1sg., pl. i dl. pristaje uz osnovu na *-h* još osnovni vokal *-o,* na koji se onda vežu lični nastavci sekundarni (§ 79.). Od osnovnoga vokala *-o* i ličnoga nastavka za 1sg. *-m* bude *-ъ* (vidi § 82.; ispor § 84.), a od ličnoga nastavka za 3pl. *-nt* bude ѫ (vidi § 82.), pred kojim se mijenja *h* u ш (po § 13. 1.). Ispred ličnih nastavaka za 2sg., pl. i dl., i 3sg. i dl. nema *h* nego с kao u aoristu na *-s,* (§§ 84. 85.). Oblici za 2 i 3sg. na pr. od gl. чоути: чоу postaju ovako: ispred ličnih nastavaka *-s, -t* (§ 79.) glasi osnova po spomenutom pravilu *čus-*, te bi po tom glasili ti oblici **čus-s*, **čus-t;* ali konsonanti našavši se na kraju sami otpadaju (9.; § 79.) i tako ostaje samo чоу. Kadšto se nađe u 2. i 3sg. suviše još dodan lični nastavak za 3sg. prezenta *-tъ*, pa na pr. mj. пѧ ima i пѧтъ. — A evo oblikâ za taj aorist.

§ 87.	Sg.		Pl.	Dl.
	1.	чоухъ	чоухомъ	чоуховѣ
	2.	чоу	чоусте	чоуста
	3.	чоу	чоушѧ	чоусте.

Napose valja da se zabilježe:

1. glagol рещи (I. 4.) ima: рѣхъ, рѣхомъ, рѣсте, рѣшѧ (рѣхъ mj. **rêk-hъ* § 15. 4. a: *ê* prema *e* u рекѫ § 6. 2.). Za 2. i 3sg. nema potvrde. — Prema жегъ (inf. жещи žeći); жахъ . . . (mj. **žag-hъ* § 15. 4., *a* mj. *ě* po § 10. 4., a *ê* prema *e* po § 6. 2.; ispor. § 95. 4.).

2. Prema prez. пьнѫ, чьнѫ (inf. пѧти, -чѧти *po-četi*, čak. i *po-čati*) glasi aor.: пѧхъ . . ., чѧхъ . . . (mj. **pьn-hъ* . . .; ispor. bilješku u § 3.).

3. мрѣти (prez. мьрѫ) ima: мрѣхъ, мрѣ . . . (m. **mer-hъ* § 6. 7.), a жрѣти: жрѣхъ, ali mjesto жрѣти nađe se i inf. жрътн, prema kojemu ima i aorist: жръхъ, жрь . . . жръхомъ . . .; tako glasi pored трѣхъ (inf. трѣти) . . . i тръхъ, трь . . . тръхомъ . . .

4. Glagol бꙑти biti, glasi u aoristu ovako:

Sg. 1.	бꙑхъ	Pl.	бꙑхомъ	Dl.	бꙑховѣ
2.	бꙑстъ		бꙑсте		бꙑста
3.	бꙑстъ		бꙑшѧ		бꙑсте

Mjesto 2. i 3sg. бꙑстъ ima i бꙑ. Za oblik бꙑстъ vidi bilješku 2. u § 192.

β. s osnovnim vokalom.

§. 88. Aorist na *-h* s osnovnim vokalom imaju svi glagoli, kojima se inf. osn. svršuje na konsonant (redovno glagoli I. 1—4., a kadšto i glagoli II. § 83. 3.; ispor. § 82.). — Osnova za taj aorist postaje najprije po dodanom osnovnom vokalu *o-* (*ved-o*) pa onda po glasu *-h* (*vedo-h;* ispor. §§ 86. 87.); na takovu se osnovu nastavlja za 1sg., pl. i dl. *-o* (*vedoh-o*), za kojim pristaju lični nastavci sekundarni (§ 79.). Od glasa *-o* i ličnoga nastavka za 1sg. *-m* bude -ъ (**vedoh-om*, **vedoh-on*, ведох-ъ), a od ličnoga nastavka *-nt* za 3 pl. *-ę* (vidi § 82.; isp. § 86.), pred kojim se *h* mijenja u *š* (§ 13. 1.). Ispred ličnih nastavaka za 2pl. i dl., i 3dl. nema *h* nego *s*, kao u aoristu na *-s* (§§ 84. 85.; ispor. §§ 86. 87.). Osobitih oblika za 2. i 3sg. nema, nego se do potrebe uzimaju oblici za ta lica iz aorista prostoga (vidi u §§ 82. 83.). — A evo oblikâ sa aorist na *-h* s osnovnim vokalom

§ 89. Sg. 1.	ведохъ	Pl.	ведохомъ	Dl.	ведоховѣ
2.	[веде]		ведосте		ведоста
3.	[веде]		ведошѧ		ведосте.

Bilješka. 1. Za 2. i 3sg. glagola I. 4. (пече, жеже i dr.) ispor. § 83. 2.

2. I od glagola II., koji imaju konsonant pred nastavkom *-nạ*, dolaze oblici za taj aorist i to od osnove, kakova se pokazuje odbacivši *-nạ*; tako ima na pr. od оужаснѫти (сѧ); оужасохъ, [оужасе] . . .; из-гꙑбнѫти izginuti: из-гꙑбохъ . . .; двигнѫти dignuti: двигохъ [движе] . . . оу-тонѫти (mj. **u-top-nạti* § 15. 4. e.; ispor. оу-топ-нити): оу-тонохъ . . .; присвѧнѫти mj. **prisvęd-nạti* § 15. 4. e.): при-свѧдохъ . . . Vidi § 83. 3.

*

3. Imperfekt.

§ 90. Osnove za imperfekt svršuju se ili A. na _-êah-_ (_pletêah-_) ili B. na _-ah-_ (_dъra-ah-_); k tomu pristupa osnovni vokal i to _-o_ za 1sg., pl. i dl. i za 3pl. (_pletêah-o-_, _bъraah-o-_), a _-e_ za 2sg., pl. i dl. i za 3sg. i dl., ispred kojega se _h_ mijenja u _š_ (_pletêaše-_, _bъraaše-_ mj. _*pletêah-e-_, _*bъraah-e-_ § 13. 1.). Na takvu osnovu nastavljaju se lični nastavci sekundarni (§ 79.). Od glasa _-o_ i ličnoga nastavka za 1sg. _-m_ bude **ъ** (§ 82.; _*pletêah-om_, _*pletêah-on_, **плетѣах-ъ** . . .), a od _-o_ i ličnoga nastavka za 3pl. _-nt_ postaje **-ѫ** (_t_ nestaje po § 9.; **плетѣахъ** mjesto _*pletêaho-nt_); ličnoga nastavka za 2. i 3sg. nestaje (_pletêahe-s_, _*bъraahe-t_: **плетѣаше**, **бьрааше** po § 13. 1. i § 79.). — Mjesto završetka u 2pl. i dl. i 3dl. _-šete_, _-šeta_, _-šete_ dolazi i završetak, kao što se nalazi u složenom aoristu (§§ 84.—89.): _-stę_, _-sta_, _-ste_ (**плѣтеашете** i **плетѣасте**; **бьраашета** i **бьраасте**). — Ono _-êa-_ nađe se i sažeto u _-ê-_, a _-aa-_ u _-a-_ (§ 8. 2. 3. **плет-ѣа-хъ** i **плет-ѣ-хъ**; **бьр-аа-хъ** i **бьр-а-хъ**). — A evo oblika za imperfekt:

91. A. Sg. 1.	**ведѣахъ**	Pl. **ведѣахомъ**	Dl.	**ведѣаховѣ**
2.	**ведѣаше**	**ведѣашете**		**ведѣашета**
3.	**ведѣаше**	**ведѣахѫ**		**ведѣашете**
B. Sg. 1.	**знаахъ**	Pl. **знаахомъ**	Dl.	**знааховѣ**
2.	**знааше**	**знаашете**		**знаашета**
3.	**знааше**	**знаахѫ**		**знаашете.**

Bilješke. 1. Glagoli I. 1.—6. imaju imperfekt pod A. prema prezentu: **чьтѣахъ** prema **чьтѫ** (inf. **чисти**); **млъзѣаше** prema **млъзѫ** (inf. **млѣсти**); **чрьпѣахомъ** prema **чрьпѫ** (inf. **чрѣти**); **пьнѣашете** prema **пьнѫ** (inf. **пѧти**); **мьрѣахъ** prema **мьрѫ** (inf. **мрѣти**).

2. U glagolâ I. 4. glasi imperfekt (A): **жежаахъ**, **печаахъ**, **връшаахъ** (mj. _*žegêahъ_, _*pekêahъ_, _*vrъhêahъ_ po § 13. 2. b.) prema prez. **жегѫ**, **пекѫ**, **връхѫ** (inf. **жешти**, **пешти**, **врѣшти** vrijeći) . . .

3. Glagoli I. 7., i to

a) kojima se korijen svršuje na _-a_ ili na _-ê_, imaju imperfekt prema infinitivu (B); na pr. **зна-ти** : **зна-ахъ**; **грѣ-ти** : **грѣ-ахъ**;

b) kojima se korijen svršuje na *-i*, ili na -ъı, ili na *-u*, imaju imperfekt prema prezentu (A); na pr. би-ти: биıаахъ (mj. **bijêahъ* § 13. 2. b., prez. биıеши); кръı-ти: кръııаахъ, (mj. **kryjêahъ* § 13. 2. b., prez. кръııеши); чоу-ти: чоуıаахъ (mj. **čujêahъ* § 13. 2. b., prez. чоуıете);

c) glagoli I. 7., kojima se korijen svršuje na *-u*, a imaju u prezentu *-ov-* mjesto *-u-* (§ 81. 1. g. β), prave imperfekt i prema prezentu; na pr. плоу-ти, prez. плов҄ѫ, a prema tome: пловѣахъ.

d) Glagol бъıти biti, esse, glasi u imprefektu ili:

α. Sg.	1.	бѣахъ	Pl.	бѣахомъ	Dl.	бѣаховѣ
	2.	бѣаше		бѣашете		вѣашета
	3.	бѣаше		бѣахѫ		бѣашете
ili β. Sg.	1.	бѣхъ	Pl.	бѣхомъ	Dl.	бѣаховѣ
	2.	бѣ		бѣсте		бѣста
	3.	бѣ		бѣшѧ		бѣсте.

4. Glagoli II. imaju imperfekt prema prezentu (A); двигнѣахъ prema двигнеши (inf. двигнѫти).

5. U glagolâ III. 1. i 2. glasi imperfekt prema infinitivu (B); na pr. оумѣ-ахъ (inf. оумѣ-ти): ветъша-ахъ (inf. ветъша-ти): — видѣ-ахъ (inf. видѣ-ти); бѣжа-ахъ (inf. бѣжа-ти).

6. Glagoli IV. imaju imperfekt prema prezentu (A); ispor. хвалıаахъ (mj. **hvaljêahъ* § 13. 2. b; za *j* prema *i* u хвал-и-ти ispor. 1 sg. prezenta хвалıѫ, inf. хвалити). Sve, što je spomenuto o promjeni nekih konsonanata u 1sg. prezenta (§ 81. 4.), vrijedi i u imperfektu: prema tome treba da se objašnjuje imperfekt боуждаахъ (mj. **budjêahъ* prema inf. боудити), млаштаахъ (mj. **mlatjêahъ*) prema млатити i t, d. — Ispor. § 96.

7. Glagoli V. 1. 2. i 4. imaju imperfekt prema infinitivu (B): дѣла-ти: дѣла-ахъ; глагола-ти: глагола-ахъ; дѣıа-ти: дѣıа-ахъ.

брати boriti se, ima борıаахъ (mj. **borjêahъ* § 13. 2. b.) prema prez. борıѫ, борıеши; tako i млѣти (§ 81. 5. b): мелıа-ахъ prema prez. мелıѫ, мелıеши . . ., a клати prema inf.; кла-ахъ (prez. колıѫ, колıеши . . .).

8. U glagolâ V. 3. ima imperfekt i prema prezentu (A), na pr. зъвати, зовѫ, зовѣахъ; гънати, женѫ: женѣахъ . . . i prema infinitivu (B), na pr. зъва-ахъ; жьда-ти, жидѫ: жьда-ахъ..

9. Glagoli VI. imaju imperfekt prema infinitivu (B); na pr. бесѣдова-ти; бесѣдова-ахъ; slabo se kad nađe imperfekt prema prezentu (A); na pr. бесѣдоуѩахъ (mj. *besêdujêahъ § 13. 2. b.), prez. бесѣдоуѭ.

3. Imperativ.

§ 92. Oblici su imperativu evo ovaki:

Sg. 1. —	Pl. ведѣмъ	Dl. ведѣвѣ
2. веди	ведѣте	ведѣта
3. веди	—	—

§ 93. Naprema završetku prez. osn. na *-o, -e,* u glagolà I. 1.—6., II. V. 3.) završuju se osnove za imperativ na *-ê*, *-i* (a *ê i* stoji prema nekadašnjemu *oi;* na pr. берѣ-мъ бери-, ispor. grčko φέροι-μεν i φέροι-ς, jer je imperativ u jeziku starom slovenskom po obliku svome optativ). U glagolà III. 2., IV. završuje se osnova samo na *-i*; tako ima prema берѣ-мъ samo хвали-мъ. U glagola s prez. osn. na *-jo -je* (I. 7. III. 1. V. 1. 2. 4. VI.) ima mjesto *ê* vokal *i;* tako je na pr. prema берѣ-мъ od знати (prez. знаѭ) знаимъ (čit. *znajimъ*, mj. *znaj-êmъ* po § 10. 4.) ili od плакати: плачимъ (mj. *plač-êmъ*), od орати: ори (čit. kao *orji*). U kojih je glagola u prez. osn. pred *-jo*, *-je* vokal (I. 7. III. 1. V. 1. 4. VI.), onima glase završeci u imper. *-ji, jimъ, -jitê, jivê, -jita* (po § 4.); na pr. чоути: чоуи (čit. *čuji*); оумѣти: оумѣимъ (čit. *umêjimъ*, mj. **umêj-êmъ*); дѣлати: дѣлаите (čit. *dêlajite,* mj. **dêlaj-ête*); дѣꙗти: дѣивѣ (čit. *dêjivê*, mj. **dêj-êvê*); коупокати: коупоуита (čit. *kupujita*, mj. **kupuj-êta*)· — U takom događaju ima i *a* mj. *ê*; tako ima prema биите (čit. *bijite*, m.. *bij-ête*) î биꙗте (§ 10. 4.). — Koliko se razlikuje u osnovi prezent od infinitiva, imperativ se do nekoliko izuzetaka povodi svagda za prezentom; ispor. inf. чисти, prez. чьтѫ, impt. чьти; inf. млѣсти, prez. млъзѫ, impt. млъзи i t. d. Prema tome za impt. ispor., što je napose zabilježeno u § 81. — Za 1sg. 3pl. i 3dl. nema osobitoga oblika. Između 2. i 3sg. nema po obličju nikakove razlike. — Lični su nastavci sekundarni (§ 79.), a po tome oblik неси nema upravo više ličnoga nastavka.

Napose treba da se zabilježe glagoli I. 4. Kad se *g, k, h* nađu pred *ê* i *i*, mijenjaju se u *z, c, s* (po § 13. 2. a); tako je od стришти: стризи, стризѣмъ... (prez. стригѫ), od тлѣшти: тлъци, тлъцѣмъ... (prez. тлъкѫ), od врѣшти vriјeći: връси, връсѣмъ... (prez. връхѫ), — Glagoli пешти (пек-ѫ), решти (рек-ѫ), тешти (тек-ѫ) glase u impt. пьци..., рьци... тьци...

5. Particip prezenta aktivni.

§. 94. Osnove za particip prezenta aktivni svršuju se ili A. na *-ǫt* (u glagola, koji imaju u prez. 3pl. završetak *-ǫtъ*: I. II. III. 1. V. i VI.) ili B. na *-ęt* (u glagola, koji imaju u prez. 3pl. završetak *-ętъ*: III. 2. i IV.). — U nom. sg. za muški i srednji rod glasi završetak participa A. ili na *-y* (i to u glagolâ, kojima postaje prezens od osnove na *-o. -e*: I. 1—6.; II. i V. 3.), na pr. ведъı, идъı (inf. osn. *i-*; prez. osn. *id-* § 81. 1. a), несъı, чрьпъı, пекъı, пьнъı, мьръı, двигнъı, беръı, (ili na *-ę*, i to u glagolâ, kojima postaje prezens od osnove na *-jo, -je:* (I. 7.; III. 1.; V. 1. 2. 4. i VI.; na pr. знаѩ, оумѣѩ, дѣлаѩ, глаголѩ, дѣѩ, коупоуѩ (mj. **znaj-y, *uměj-y* . . . po § 10. 3.), a u participu B. na *-ę:* видѧ, хвалѧ. — Osnova za sve ostale oblike postaje (od spomenutih osnova) s nastavkom *-jo* za muški i srednji rod i *-ja* za ženski rod; tako na pr. prema nom. sg. плетъı, знаѩ, хвалѧ . . . glasi gen. sg. плетѫшта, знаѭшта, хвалѧшта (osn. *pletǫt-jo-, znajǫt-jo-, hvalęt-jo-*, a od *-tj-* bude po § 12. 2. *-št-*). — Deklinaciju vidi u § 51., § 72. E, pa i u § 73.

6. Particip prezenta pasivni.

§ 95. Osnove za particip prezenta pasivni svršuju se ili A. na *-o* (u glagola I. II. III. 1. V. i VI.; vidi § 77.) ili B. na *-i* (u glagola III. 1. i IV.; vidi § 77.), a nastavak je *-mo* za muški (u nom. sg. *-mъ;* ispor. § 22.) i srednji, *-ma* za ženski rod; na pr. ведомъ, ведомо, ведома; знаемъ (mj. **znaj-omъ* § 10. 1.) . . .; видимъ . . . хвалимъ . . . — Za deklinaciju ispor. §§ 50., 71. i 73.

7. Particip preterita aktivni I.

§ 96. Particip preterita aktivni I. postaje od osnove, kakova je u infinitivu (78.), ili A. s nastavkom *-ъs* (u glagola I. 1.—6.; i IV.) ili B. s nastavkom *-vъs* (u glagola I. 7. II. III. V. i VI., a i u glagola IV.). — U nom. sg. za muški i srednji rod glasi završetak participa A. na *-ъ;* na pr. плетъ, шьдъ (od osn. *šьd-*, koja dolazi i u gl. *hod-iti*), врьзъ, рекъ, врьгъ, пьнъ . . .; хвалѥ (mj. **hvalj-ъ; ь* mj. *ъ* po § 10. 2.; za *j* prema *i* u хвалити ispor. 1sg. prezenta хвалѭ), a u participa B. na *-vъ*, na pr. знавъ, оумѣвъ, коуповавъ . . .; tako mogu glasiti i participi glagola IV., pa na pr. pored хвалѥ nađe se i хваливъ. Sve, što je spomenuto o promjeni nekih konsonanata u 1sg. prezenta (§ 81. 4.), vrijedi i za particip preterita aktivni I. glagolâ IV., kad postaju s nastavkom pod A.; prema tome treba da se objašnjuju participi na pr. рождь (mj. **rodj-ъ*) prema inf. родити; млашть (mj. **mlatj-ъ*) prema inf. млатити; крьшть (mj. **krstj-ъ*) prema inf. крьстити, i t. d. Ispor. § 91. 4. — Osnova za sve ostale oblike postaje (od spomenutih osnova) s nastavkom *-jo* za muški i zrednji rod i *-ja* za ženski rod; tako na pr. prema nom. sg. ведъ, хвалѥ, хваливъ . . . . glasi gen. sg. ведъша, хвалѥша, хваливъша (osn. *vedъs-jo-*, *hvaljьs-jo-*, *hvalivъs-jo-*, a od *-sj-* bude po § 12. 3 *-š-*). — Deklinaciju vidi u § 53., § 62., B. b. i u § 73.

8. Particip preterita aktivni II.

§ 97. Particip preterita aktivni II. postaje od osnove, kakova je u infinitivu (§ 78.), i nastavka *-lo* za muški (u nom. sg. *lъ;* ispor. § 20.) i srednji, *-la* za ženski rod; na pr. пеклъ, пекло, пекла; пѧлъ . . .; минѫлъ . . .; оумѣлъ . . .; хвалилъ . . .; бьралъ . . .; коуповалъ . . . — u glagolâ I. 1, nestaje (po § 15. 4. g) ispred glasa *-l* glasova *d-* i *t;* tako je na pr. велъ . . ., плелъ, шьлъ, mj. **ved-lъ*, **plet-lъ*, **šьd-lъ*. — Za deklinaciju ispor. §§ 50. 71. i 73. — Glagoli II. imaju ili двигнѫти: двиглъ, ili минѫти: минѫлъ po pravilu u § 98. 2.

9. Particip preterita pasivni.

§ 98. Particip preterita pasivni postaje od osnove, kakova je u infinitivu (77.), ili A. s nastavkom *-to* (za muški i srednji

rod, za ženski *-ta*), ili B. s nastavkom *-eno* (za muški i srednji rod, za ženski *-ena*), ili C. s nastavkom *-no* (za muški i srednji rod, za ženski *-na*). U nom. sg. glasi za muški rod završetak participa A. na *-tъ* (za srednji *-to*, za ženski *-ta)*, B. na *-enъ* (za srednji *-eno,* za ženski *-ena*), C. na *-nъ* (za srednji *-no,* za ženski *-na*).

Prema vrstama i razdjelima:

1. glagoli I. 1. 2. 3. i 4. imaju redovno particip pret. pas. pod B.; na pr. вєд-єнъ (osn. *ved-)*; нєсти: нєс-єнъ; рєч-єнъ (osn. *rek-*), жєж-єнъ (osn. *žeg-*), врьш-єнъ (osn. *verh-*) mj. **rek-enъ*, **žeg-enъ, vrъh-enъ* po § 13. 1.

Glagoli I. 7. s korenitim završetkom α) na *-a* imaju redovno nastavak pod C.; na pr. знати: зна-нъ; — β) na *-i* imaju nastavak ili pod A. na pr. бити: битъ, ili pod B., na pr. бити: бьєнъ (*bьj-enъ*: za *ьj* prema *i* ispor. § 8. 4.), koje glasi i биєнъ *bij-enъ* § 11.); — γ) na *-ě* imaju nastavak ili pod A., na pr. о-дѣти о-дѣ-тъ, ili pod C. о-дѣ-нъ; — δ) na *-y* imaju redovno nastavak pod B., na pr. крыти: крьв-єнъ, за-быти, за-бъв-єнъ (za *-ъv* u кр-ъв-єнъ prema *y* u кр-ы-ти ispor. g. sg. люб-ъв-є prema люб-ы § 35. Vidi § 8. 4.). — ε) glagoli s korenitim završetkom na *-u* povode se donekle za glagolima na *-y*; na pr. оз-оути: об-оув-єнъ.

2. Glagoli II. izvode particip prema B., i to glagoli, u kojih je konsonant pred nastavkom *-nǫ*, od osnove, kakova se pokazuje, ako se odbaci *-nǫ*, na pr. двигнѫти: движ-єнъ (mjesto **dvig-enъ* § 13. 1.), ili prema osnovi, kakova je u infinitivu, na pr. двигнѫ-ти: двигнов-єнъ; glagoli, u kojih je vokal pred nastavkom *-nǫ*, izvode particip na potonji način, na pr. минѫ-ти: минов-єнъ.

3. Glagoli III. imaju nastavak pod C.; na pr. оумѣти: оумѣ-нъ; трьпѣти: трьпѣ-нъ.

4. Glagoli IV. izvode particip prema B.; na pr. хвалити: хвалєнъ (za *j* u *hval-j-enъ* prema *i* u хвалити ispor. 1sg. prez. хвалѭ; vidi još i § 91. 6. i § 96.). Sve, što je spomenuto o promjeni nekih konsonanata u 1sg. prez. (§ 81. 4.), vrijedi i za particip pret. pas.; prema tome treba da se objašnjuje na pr. рождєнъ (mj. **rodj-enъ*) prema родити, крьщєнъ (mj. **krьstjenъ*) prema крьстити, i t. d.

5. Glagoli V. imaju nastavak pod C.; na pr. дѣлати; дѣла-нъ; глаголати: глагола-нъ; бьрати: бьра-нъ; дѣıати: дѣıа-нъ.

6. Glagoli VI izvode particip prema C.; na pr. коуповати, коупова-нъ.

10. Infinitiv.

§ 98. Infinitiv se izvodi od infinitivne osnove s nastavkom *-ti*. Izbliže vidi u § 78.

11. Supin.

§ 100. Supin postaje od infinitivne osnove s nastavkom *-tъ* (koje je postalo prema starijemu **-tu*); na pr. нести: нес-тъ; ловити, лови-тъ.

II. Oblici glagolâ s prezentskom osnovom na konsonant.

Nekoliko glagola, kojima se prezentska osnova svršuje na konsonant, izvode neke oblike nešto drukčije nego glagoli, kojima se prezentska osnova svršuje na vokal. (vidi bilješku u § 79.). Ti su glagoli evo ovi:

§ 101. I glagol, kojemu je korijen *es-*, ima ove oblike prema osnovi *jes-* (za *jes-* prema *es* ispor. § 7.):

Prezent. Sg.	1. ѥсмь	Pl. ѥсмъ	Dl. ѥсвѣ
	2. ѥси	ѥсте	ѥста
	3. ѥстъ	сѫтъ	ѥсте

Part. prez. akt. сы, gen. сѫшта i t. d.

B i l j e š k e. 1. Oblik za 2sg. ѥси stoji mj. **jes-si* (§ 15 4: b.).

2. S negacijom *ne-* glasi prezent нѣсмь nijesam, нѣси nijesi . . . (§ 8. 3.).

3. Imperativ glasi бѫди, бѫдѣмъ prema prezentu, нѣси nijesi . . . (§ 8. 3.).

3. Imperativ glasi бѫди, бѫдѣмъ prema prezentu бѫдѫ, бѫдеши od osn. *bǫd-;* svi ostali oblici izvode se prema osnovi *by*: inf. быти, sup. бытъ; part. pret. akt. I. бывъ; part. pret. akt. II. былъ; part. pret. pas. за-бъв-енъ (inf. забыти zàbiti, zàbudêm), zaboraviti; ispor. 98. 1.); aor. бызъ . . . (87. 5.); imperf. бѣахъ . . . i бѣхъ . . . (§ 91. 3. d.); oblici za kondicional ovi su:

Sg. 1. бимь	Pl. бимъ	Dl. бивѣ
2. би	бисте	биста
3. би	бишѧ	бисте

Mjesto 3pl. бишѧ nalazi se i бѫ.

§ 102. II. Glagol дати:

Prezent. Sg.	1. дамь	Pl. дамъ	Dl. давѣ
	2. даси	дасте	даста
	3. дастъ	дадѧтъ	дасте
Imperf. Sg.	1. дадѣахъ i t. d. (§ 91. A.).		
Imperat. Sg.	1. —	Pl. дадимъ	Dl. дадивѣ
	2. даждь	дадите	дадита
	3. даждь	—	—

Part. prez. akt. дады gen. дадѫшта, i t. d.

Bilješke. 1. Osnova za prezent glasi (udvojena) *dad-*; 1sg., pl. i dl. дамь, дамъ, давѣ stoje mj. *dad-mь . . . *dad-vê . . . § 15. 4. f.); 2sg. даси mj. *dad-si (§ 15. 4. c); a 3sg., 2pl. i 2. i 3dl. дастъ i t. d. mj. *dad-tъ* . . . (§ 15. 2.).

2. Ostali su oblici prema osnovi *da-*; inf. дати; sup. датъ; part. pret. akt. I. давъ; part. pret. akt. II. далъ; part. pret. pas. данъ; aorist дахъ, да . . . kao чоути (§ 87.), mj. 2. i 3sg. да ima i дастъ; дастъ će biti prema prezentu, kao što je na pr. i aor. ѩ-тъ načinjen s nastavkom za 3sg. prezenta (§ 86.). Prema aor. дастъ glasi i od бꙑти: бꙑстъ (vidi § 5.).

§ 103. III. Glagol ꙗсти jesti:

Prezent. Sg.	1. ꙗмь	Pl. ꙗмъ	Dl. ꙗвѣ
	2. ꙗси	ꙗсте	ꙗста
	3. ꙗстъ	ꙗдѧтъ	ꙗсте
Imperat. Sg.	1. —	Pl. ꙗдимъ	Dl. ꙗдивѣ
	2. ꙗждь	ꙗдите	ꙗдита
	3. ꙗждь	—	—

Bilješke. 1. Osnova je glagolu *ěd-*, od kojega postaje po § 10. 4. *jad-* mj. *jěd-); složeno s prijedlogom, koji se svršuje na konsonant, glasi *ěd-*, na pr. из-ѣсти, сън-ѣсти.

2. Za oblike ꙗмь, ꙗси, ꙗстъ . . . mj. *jad-mь, *jad-si, jad-tъ ispor. bilješku 1. u § 102.

3. Osnova je za sve oblike *jad;* inf. ꙗсти, sup. ꙗстъ mj. *jad-ti . . . § 15. 3.); part. prez. akt. ꙗдꙑ, ꙗдѫшта . . .; part. pret. akt. I. ꙗдъ: part. pret. akt. II. ꙗлъ (mj. *jad-lъ § 15. 4. g.); part. pret. pas. ꙗденъ; — imperf. ꙗдѣахъ . . . § 91. A.; aor. slož. na *-s:* ꙗсъ (mj. *jad-sъ § 15. 4. c.) . . . §§ 84. 85.; aor. slož. na *-h* (bez osn. vok.): ꙗхъ (mj. *jad-hъ kao na pr. рѣхъ mj. *rêk-hъ* § 15. 4. a.) . . . kao чоухъ § 87.; za 2. i 3sg. ꙗстъ isp. bilješku 2. u § 192.; pored toga ima za ta lica potvrde u glagola složenih i za oblik: из-ѣ (za -ѣ mj. ꙗ- vidi gore pod 1.).

§ 104. IV. Glagol вѣдѣти [po]vjedjeti, znati:

Prezent. Sg.	1.	вѣмь	Pl.	вѣмъ	Dl.	вѣвѣ
	2.	вѣси		вѣсте		вѣста
	3.	вѣстъ		вѣдѧтъ		вѣсте
Imperat. Sg.	1.	—	Pl.	вѣдимъ	Dl.	вѣдивѣ
	2.	вѣждь		вѣдите		вѣдита
	3.	вѣждь		—		—

Part. prez. akt. вѣдꙑ, gen. вѣдѫшта i t. d.
Part. prez. pas. вѣдомъ.

Bilješke. 1. Osnova je za spomenute oblike *vêd-*, od koje postaju oblici za prezent вѣмь i t. d. kao od osnove *dad-* дамь i t. d. Vidi bilješku 1. u § 102. — Pored 1sg. prez. вѣмь nađe se i вѣдѣ.

2. Za sve ostale oblike glasi osnova *vêdê-:* inf. вѣдѣти; sup. вѣдѣтъ; part. pret. akt. I. вѣдѣвъ; part. pret. akt. II. вѣдѣлъ; part. pret. pas. вѣдѣнъ; aor. вѣдѣхъ §§ 86. 87.; imperf. вѣдѣахъ § 91. A.

§ 105. V. Glagol имѣти (osnova *jьm-* mj. *ьm-* u ѩти: имѫ mj. **jьmą* § 7. 2.; ispor. имати u § 81. 5. b.) ima prezent pored имѣѭ, имѣѥши . . . (kao glagoli III. 1.) i ovako:

Sg.	1. имамь	Pl.	имамъ	Dl.	имавѣ
	2. имаши		имате		имата
	3. иматъ		имѫтъ		имате

Part. prez. akt. имꙑ, gen. имѫшта i t. d.

Bilješka. Ostali oblici postaju prema osnovi *imě-*, na pr. aor. имѣхъ . . ., imperf. имѣахъ . . . i t. d. (kao od glagola III. I.).

* * *

§ 106. **Složeni** su **oblici**

1. za perfekt, koji se kazuje part. pret. akt. II. i prez. glag. ѥсмь . . . (koje vidi u § 101.); na pr. дошьлъ ѥсмь došao sam;

2. za pluskvamperfekt, koji se kazuje part. pret. akt. II. i imperf. бѣахъ ili бѣхъ . . . (koje vidi u § 91. 3. d.); na pr. погꙑблъ бѣ poginuo bješe; бѣахѫ пришьли bijahu prišli.

3. Futur I. izriče se u jeziku starom slovenskom ponajčešće prezentom glagola perfektivnih; na pr. съберетъ пьшеницѫ въ житницѫ sabrat će . . . — Rjeđe se izriče infinitivom i prezentom glagola имамь (koje vidi u § 105.), хоштѫ хоштеши . . , хотѧтъ (koje vidi u § 81. 3. b.) i начьнѫ, начьнеши . . . (inf. на-чѧти I. 5.): na pr. имѣти имаши съкровиште на небесе imat ćeš . . . ꙗвити сѧ хоштеши javit ćeš se; мьнѣти начьнѫтъ [mniti] mislit će.

Futur II. (eksaktni) kazuje se do potrebe prez. gl. бѫдѫ, бѫдеши . . . i part. pret. akt.: na pr. ѥгда бѫдетъ пришьлъ quando venerit, kad dođe.

4. Kondicional se izriče part. pret. akt. II. i osobitim oblicima бимь . . . (koje vidi u § 101. bilj. 3.); аште бисте имѣли вѣрѫ . . ., глаголали бисте, kad biste imali vjeru . . . govorili biste . . .

5. Pasiv se izriče a) refleksivnim glagolima, na pr. азъ трѣбоуѭ отъ тебе крьстити сѧ . . . βαπτισθῆναι baptizari. — b) participima pasivnim i glagolima ѥсмь . . . бꙑти (бꙑвати); na pr. осѫжденъ ѥси κατακρίνῃ condemnaris; сꙑнове цѣсарьствиꙗ изгнани бѫдѫтъ ἐκβληθήσονται eicientur; съвѣти зъли на нѭ плетоми бꙑваахѫ ἐπλέκοντο plectebantur.

Dodatak.

I.

K nauci o glasovima.

§ 107. Prema starom slovenskom jeziku nema u hrvatskom jeziku ovih vokala: ъ, ь, ꙑ, ѣ ѧ, ѫ.

1. Poluvokali ъ, ь ili

a) nemaju u hrvatskom jeziku nikakve zamjene (osobito na svršetku riječi — ispor. bilj. u § 2. 6. — i uopće na mjestu, gdje ne treba nikakova vokala, da bi se mogla riječ lako izgovoriti); ispor. na pr. хромъ i hrom, кость i kost, съломити i slomiti, бьрати i brati, овьца i ovca i t. d., ili

b) imaju zamjenu u punom vokalu, redovno u vokalu *a* (i to uopće na mjestu, gdje treba vokal, da bi se mogla riječ lako izgovoriti); ispor. na pr. дъска i daska, мьгла i magla, сънъ i san, львъ i lav, кротъкъ i krotak, равьнъ i ravan, въпити i vapiti (koje glasi sa *u* mj. въ: upiti) i t. d.

Bilješke. 1. Prema tome lako je razumjeti, zašto glasi na pr. nom. sg. za muški rod krotak (prema кротъкъ) a za ženski rod krotka (prema кротъка), ili zašto ima na pr. riječ san сънъ u gen. sg. sna (prema съна), a lav львъ, lava (prema льва).

2. Samo nestadak poluvokala u hrvatskom jeziku može objasniti pojave, koje se pokazuju poredeći riječi stare slovenske i hrvatske, kao na pr. što su съсати i sȁti (mj. *ssati), истиньнъи i ȉstinî (mj. istinni; prema истиньнъи nađe se u starim spomenicima i istinan); съдравъ i zdrav (mj. *zdrav), бъчела i pčeła (mj. *bčela), n. pl. ногъти i nokti (mj. *nogti), prema kojem glasi i nom. sg. nokat (u stsl. ногъть), чьто i što (mj. *čto); adj. льгъкъи i laki (mj. *lagki *lakki), prema kojem ima i nom. sg. po nomin. dekl. lak; притъча i priča (mj. *pritča); льстьно i lasno (mj, *lastno; ispor. льстьнъ i lástan), праздьно i prazno (mj, *prazdno), prema kojem glasi i nom. sg. po nom. dekl. prazan (u stsl. праздьнъ); истъба i izba (mj. *istba, *isba, izba), *вѣштьба i vježba (mjesto *vještba, *vješba vježba); братьꙗ i braća (starije bratja) . . .

3. U narječju kajkavskom dolazi mjesto vokala *a* u događajima pod b. redovno vokal *e*; ispor. daska i deska, magla i megla, krotak i krotek i t. d.

4. U Crnoj Gori čuje se mjesto vokala *a* u događajima pod b. kao poluvokal (koji se bilježi *ъ*); na pr. mъgla, dъska i t. d.

5. U riječi putem ne stoji vokal *e* prema potuvokalu ь (u пѫтьмь) nego prema vokalu є (u пѫтємь, koje vidi u §§ 30. 2.).

6. U ona vremena, dok su se poluglasi i na kraju riječi izgovarali, bilo je na pr. добръ, ѥсмь, i onda između dva suglasnika niti je bilo niti je trebalo ikakvoga samoglasnika, ali kad su se glasovi ъ i ь na kraju prestali izgovarati, onda su se na kraju našla dva suglasnika, a to je bilo pomučno izgovarati, zato se među njih umetnuo poluglas, a iz njega se poslije razvilo *a;* najprije dakle bilo je *jesmь*, onda *jesъm*, a zatijem *jesam*.

II. Mjesto ꙑ dolazi u hrvatskom jeziku *i*; ispor. сꙑсати (prema съсати po § 6. 5., hrv. sati, koje vidi gore u § 107. bilj. 2.) i sisati, дꙑхати (prema дъх-нѫти po § 6. 5., hrv. dahnuti) i dihati, крꙑти i kriti, бꙑти i biti, любꙑ i ljübi, камꙑ i kämi i t. d.

III. Prema glasu ѣ ima u hrvatskom jeziku (u južnom govoru štokavskoga narječja) redovno ili

a. *ije* (koje se u nas piše *ije* i *ie*) u dugim slogovima; ispor. вѣкъ i vȉjek (viek), рѣка i rijèka (rieka), тѣхъ (gen. pl. od тъ) i tȉjeh (tieh), нѣси i nijèsi (niesi) i t. d.; ili

b. *je* u kratkim slogovima; ispor. мѣсто i mjȅsto, хотѣти i hȍtjeti, part. pret. akt. I. видѣвъ i vȉdjêv i t. d. — Za konsonantom *r* nađe se mjesto *je* i samo *e*; ispor. рѣпа i rȅpa, рѣзати i rȅzati, nom. pl. врѣмена i vremèna i t. d.; ili

c. *i* (pred vokalom *o* i glasom *j);* ispor. na pr. бѣлъ i bio (*o* mj. *l* po § 108. IV.), грѣꙗти i grijati i t. d.

Bilješka. 1. U istočnom govoru narječja štokavskoga (i u narečju kajkavskom) dolazi prema ѣ redovno glas *e;* ispor. vȉjek i vêk, rijeka i réka, vidjeti i videti, bio i beo, grijati i grejati; a u zapadnom govoru narječja štokavskoga (i u narječju čakavskom) glas *i;* ispor. vîjek i vîk, rijèka i rika, vidjeti i viditi, vremèna i vrimèna . . .

IV. Mjesto ѧ ima u hrvatskom jeziku *e;* ispor. свѧтъ i svet, мѧсо i meso, телѧ i tele, клѧти i kleti, ak. pl.

конꙗ i konje, gen. sg. доуша i duše, 3 pl. aor. плетоша i pletoše . . .

Bilješka. U narječju čakavskom nađe se (ponajviše poslije palatalnih konsonanata) i *a* mjesto ꙗ: ispor. чѧдо i čado, почѧло i počalo, ꙗзꙑкъ i jazik, ꙗти i jati; клѧчати i klačati i t. d. U Bosni se čuje i *zvačati;* isp. звѧкъ, звѧцати.

V, Prema glasu ѫ ima u hrvatskom jeziku *u;* ispor. мѫжь, i muž, рѫка i ruka, дѫти i duti, тъкнѫти i taknuti, ak. sg. женѫ i ženu, 1 sg. prez. могѫ i mogu, 3pl. impf. глѧдаахѫ i gledahu i t. d.

§ 108. Prema konsonantima jezika staroga slovenskog ima

I. a. mjesto жд, koje je postalo od д + *j* (§ 12. 2.), u hrvatskom jeziku đ ђ (a u narječju čakavskom i kadšto u narječju kajkavskom u sredini riječi *j*); ispor. кождь i vođ, межда i međa, госпожда i gospođa, жѧжда i žeđa (u čak. i žaja), komp. od сладъкъ: слажднй i slađi, 1sg. prez. od видѣти: виждѫ i vïđu, impf. od кадити: каждаахъ i kađah, part. pret. pas. od родити: рождень i rođen . . .

b. Mjesto жд, što je postalo od з + д (§ 14. 3.) ili od з + г (§ 14. 1.) ili od ж + д, ima u hrvatskom jeziku koje *žd*, koje *žđ* жђ: ispor. 1sg. impf. od гнѣздити: гнѣждаахъ i gniježđah, zviždan (po zap. govoru, po južnom bi bilo zvjèždan, nekaka trava) od *zvizd-jan; мождань (od мозгъ) moždani, звиждати (mj. *zvizg-êti § 13. 2. b.) i zviždati; i smožditi (*съмождити) glasi part. pret. pas. smožden (*съможденъ).

Bilješke. 1. đ ђ izgovara se u narječju kajkavskom nešto tvrđe nego u narječju štokavskom.

2. Nestavši poluvokala u riječima, kao na pr. što su милосрьдьѥ, nom. pl. ладьꙗ, instr. sg. пѧдьѭ, postalo je iznajprije u hrvatskom jeziku milosrdje, ladje, pedju, a istom u novije vrijeme: milosrđe, lađe, peđu, (u kajk. narječju i danas *milosrdje).*

II. a. Mjesto шт, koje je postalo od т + *j* (§ 12. 2.) ili od гт, кт, хт (§ 15. 3), ima u hrvatskom jeziku *ć*; ispor. свѣшта i svijeća, komp. od лютъ: люштии i ljući, 1sg. prez. od хотѣти: хоштѫ i hoću, impf. od млатити: млаштаахъ i mlaćah, part. pret. pas. od платити: плаштенъ

i plaćen: infin. мощи i moći, пещи i peći крѣщи i vriječi.

b. Prema щт, što je postalo od с + т (§ 14. 3.) ili od с + к (14.. 1.) ili od ш + т, ima u hrvatskom jeziku koje *št*, koje *šć*; ispor. тьшта (od тьстъ tast) i tȁšta, part. pret. pas. od крьстити: крьштенъ i kršten, крьштати i kršćavati; 2 pl. prez. od искати: иштете i ištete, вощтанъ (osn. u воскъ) i voštan: od voštiti (*воштити) glasi part. pret. pas. vošten (*воштенъ).

Bilješke. 1. *ć* se izgovara u narječju kajkavskom nešto tvrđe nego u narječju štokavskom i čakavskom (u mnogim kajk. narječjima upravo kao *č*).

2. Nestavši poluvokala u riječima, kao na pr. što su бꙑтьѥ, братьꙗ, inst. sg. костьѭ, мощтьѭ postalo je iznajprije u hrvatskom jeziku bitje, bratja, kostju, a istom u novije vrijeme biće, braća, košću (mj. *kosću), moću. I danas ima u dijalektu kostju.

III. ρ̂ je u hrvatskom jeziku *r*; ispor. цѣсарь i cesar, gen. sg. манастꙑрꙗ i manastira, vok. sg. господарю i gospodâru, instr. sg. писарѥмь i pisarem, морѥ i more, зорꙗ i zora, part. pret. pas. сътворѥнъ i stvoren, лазарѥвъ i Lazarev i t. d.

Bilješka. 1. U narječju čakavskom i kajkavskom učuvalo se gdješto i *rj*, te se govori na pr. morje, zorja, stvorjen i dr. Na kraju riječi zamijenilo se i u tim narječjima ρ̂ konsonantom *r*, pa se kaže na pr. gospodar i prema tome gospodara . . .

2. U kolektivnih imena, kao na pr. što je perje, postalo je *rj* u hrvatskom jeziku nestavši poluvokala u перьѥ . . .; tako je u instr. sg. stvarju prema тварьѭ; ispor. gore 2. bilj. u I. i II. — U gorjeti . . . ima *rj(e)* prema -ρѣ- u горѣти po § 107. III. b.

3. λ̂ i н̂ ima i u hrvatskom jeziku *lj* љ, *nj* њ; ispor. лютъ i ljut, полѥ i polje, part. pret. pas. молѥнъ i moljen . . , вонꙗ i vonja, impf. гонꙗахъ i gonjah . . . U događajima kao na pr. što je bilje prema бꙑльѥ, koplje (mj. kopje po § 12. 5.) prema копьѥ mišlju (mj. *мисљу) prema мꙑсльѭ, kamenje prema каменьѥ . . . postalo je *lj* љ *nj* њ istom u novije vrijeme: ispor. poviše pod 2. U ljepota, voljeti . . ., njega, zelenjeti . . .

ima lj(e) nj(e) prema -лѣ -нѣ u лѣпота . . . зеленѣти . . . po § 107, III. b.

IV. Kad se л nađe u hrvatskom jeziku na kraju riječi ili na kraju sloga bude *o:* ispor. пепелъ i pepeo (m. pepel), gen. pepe-la, котьлъ i kotao (mj. kotal; *a* mj. ь po § 107. I. b), gen. kot-la кот-ла, плелъ i pleo, ženski rod ple-la плела, сътрълъ i satr'o; (čit. sa-tr-o; mj. sa-trl), žen. rod сътрълa sa-tr-la; дѣлъ i dio, gen. dijel-a дѣла, видѣлъ vidio žen. rod vidje-la, видѣла (za *i* prema ѣ vidi § 107. III. c.); страдальць i stra-da-lac, gen. страдальца stradaoca (mj. stra-dal-ca), i t. d. — Ispor. лъжица i ožica, lažica (*a* prema ъ po § 107., III. b.); žlica (premetanjem konsonanata mjesto *ližica); za premetanje konsonanata isp. къто, kto, tko; вьсемоу, vsemu, svemu, onda analogijom i sav uz vas (вьсь): tako je postalo i ime mjesecu ožujku od osnove, koja se nalazi u лъжь laž.

Bilješke. 1. U narječju čakavskom i kajkavskom redovno se učuvalo u spomenutom događaju starije *l*, koje se dosta često nađe još i u samom štokavskom narječju: ispor. na pr. räl, tûl, dülac gen. dûlca i dr.

2. Kad pred ovakim *l* bude *o*, pa se *l* pretvori u *o*, onda dođu dva *o* jedno do drugoga, te se oba sliju u jedno dugo (ispor. § 108. 3.): tako je postalo prema соколъ sòkô (mj. sokol, *soko), od кольць kolac glasi gen. sg. кольца kóca (*kooca), i t. d. I u tom događaju nađe se još i u samom štokavskom narječju *l* mjesto *o*; ispor. glagol, pömol, Krušedólac, g. Krušedól-ca itd.

§ 108. Mjesto sonanta *l* (§ 5.) bude u hrvatskom jeziku *u*; ispor. стлъпъ i stup, слъза i suza, млъчати i múčati, od клѧти kleti impt. кльни i kuni itd.

Dodatak.

II.

K nauci o oblicima.

A. Deklinacija.

a) Nominalna deklinacija.

§ 110. Razlike*) u nominalnoj deklinaciji između jezika staroga slovenskoga i hrvatskog objašnjuju se poglavito:

1. razlikama u glasovima; tako je na pr. gen. sg. duše postao prema доушѧ po tome, što se vokal ѧ u hrvatskom jeziku zamijenio uopće vokalom *e*;

2. analogijom i to

a) miješanjem i izjednačivanjem osnovâ, koje pripadaju različitim deklinacijama; tako su se na pr. pomiješale srednje osnove na *-s* sa srednjim osnovama na *-o* i s njima se izjednačile, te se na pr. коло, gen. колесе uzelo deklinovati kao i село, gen. села;

b) miješanjem i izjednačivanjem osnovâ, koje pripadaju jednoj deklinaciji; tako su se na pr. pomiješale osnove na *-a* s osnovama na *-ja* i u nekim padežima izjednačile; na pr. prema gen. sg. доуша: доушѧ duše ima i жена: женꙑ žene (kao da je u stsl. *женѧ);

c) miješanjem i izjednačivanjem padeža; tako se na pr. pomiješao dat. i lok. sg. u osnovama na *-o* pa izjednačivši se lokativ s dativom postao jedan padež, te prema dat. законоу i lok. законѣ ima samo jedan oblik (dat.) zakonu, a na pr. instr. sg. ženskih osnova na *-i* (костьѭ) izjednačio se s ostalim padežima u singularu, koji svi (osim nom. i ak.) glase кости, pa najzad i on sam glasi kosti.

Najviše su se učuvale vokalske deklinacije: osnovâ na *-o* (рабъ, село), osnovâ na *-a* (жена, слоуга) i osnova ženskih na *-i* (кость); od ostalih nalaze se još po gdjekoji samo oblici, a bez traga nije nestalo ni jedne deklinacije.

Od duala učuvalo se nekoliko ostataka.

---

*) Što se spominje za nominalnu deklinaciju, vrijedi koje više koje manje i za pronominalnu i složenu deklinaciju.

*

I. Vokalska deklinacija.

I. Osnove na *-o*.

α) Supstantivi muškoga roda.
(§§ 20.—22.).

§ 111. Pored imenâ, koja i u starome slovenskom jeziku pripadaju u ovu vrstu, prešla su u hrvatskom jeziku po vremenu ovamo i ostala muška imena i to s osnovom na *-i* (§ 114. A.) pa i gdjekoje ime ženskoga roda s osnovom na *-i* (§ 114. B.). s osnovom na *-u* (§ 115.) i s osnovom na *-n* (§ 116. A).

Završetak **-ъ** i **-ь** nestaje u hrvatskom jeziku (§ 107. I a.); ispor. **богъ** i bog, **мѫжь** i muž, a određena vrsta imenâ primila je još suviše nastavak *-o* ili *-e;* isp. **гаврилъ** i Gavrilo . . . prema kojemu ima Božo . . . **григорий** i Grigorije . . . prema kojemu se govori i Dane . . .

Napose treba zabilježiti za

I. Singular:

1. **Nominativ** u hrvatskom jeziku pijesak prema **пѣсъкъ**, konac prema **коньць**, stradalac prema **страдальць** . . . objašnjuje se po § 107. I. b.; prema tome postao je i oblik za nom. sg. od osnova, koje imaju u završetku dva konsonanta (osim *st*, *zd*, *št*, *žd*) kao na pr. što je **воскъ** i vosak, **огнь** i oganj . . . ali: **листъ** i list, **гроздъ** i grozd, **плашть** i plašt, **дъждь** i dažd.

Za oblike, kao na pr. što je gospodar prema **господарь**, ispor. § 108. III.; za pepeo prema **пепелъ**, kotao prema **котьлъ**, dio prema **дѣлъ** § 108. IV., a za soko prema **соколъ** § 108. IV. bilj. 2.

2. **Genitiv,** kao na pr. što je pijeska prema pijesak, voska prema vosak, a opet lana prema lan **льнъ**, vidi u § 107. I. — Što se govori na pr. pored igumna i igumana, to je prema nom. iguman.

Oblike: pepela prema pepeo, kotla prema kotao, dijela prema dio, stradaoca prema stradalac . . . objašnjuje § 108., IV.

Bilješka. Koliko se razlikuje genitiv od nominativa (izuzevši padežne nastavke) to se svi padeži, osim gen. pl., podudaraju s gen. sg., dok se nasuprot gen. pl. podudara s nom. sg.

3. **Vokativ.** kao na pr. što je pïsâru . . ., učuvao se prema писарю . . ., ali (od kraja XV. v.) ima i prema nominativu pïsâre . . . kao i dar даръ: dare. Vidi § 108. III.

Bilješka. Imena, koja imaju u nom. sg. nastavak *-o* ili *-e*, dolaze s njime i u vokativu: na pr. Gavrilo, Božo, Grigorije Rade . . .

4. **Lokativ.** Prema lokativu osnovâ na *-jo*, na pr. мѫжи muži, uzele su (od XIV. v.) tako glasiti i osnove na *-o*, pa prema животѣ . . . доусѣ . . . ima u hrvatskom životi . . . dusi . . . Pomiješavši se s dativom (čemu je pomogao i lok. osnova na *-u*, koje vidi u §§ 22. 5.) lokativ se najzad izjednačio s njime, te glasi mužu, životu, duhu, a stariji oblici muži, životi postaju (od poč. XVI v.) sve rjeđi.

Bilješke. Kao za razliku od dativa ima lokativ u određenim riječima akcenat slabi (` ili ') prema dativu, koji ima akcenat jaki (̏ ili ̑); ispor. dat. kä grâdu i lok. na grádu; dat. kä kraju (mj. ka kräju) i lok. na kràju. — Ispor. bilj. 2. u § 113. I. 2.

5. **Instrumental**, kao n. pr. što je pisarem . . . učuvao se prema писарюмь . . ., ali (još XIII. v.) ima i prema nominativu pisarom . . . Vidi § 108. III. — Tako valja objasniti i knezom, vitezom prema кънѧземь, витѧземь. — Što ima samo ježom, zecom, tomu će biti uzrok u osobitoj eufoniji (da ne bude u oba sloga jedno za drugim *e*; ispor. § 123. 3.a), a Božom je prema nom. Božo. U čak. je nastavak *-en*, a. pr. krajen, vukon.

II. Plural:

6. **Nominativ,** kao na pr. što je bogovi . . ., muževi (*e* mj. *o* po § 10. 1.) . . ., postao je prema osnovama na *-u*. Iznajprije glasio je (kao i u stsl.; vidi § 22. 7.) bogove . . ., pa onda izjednačujući se sa svršetkom za nom. pl. osnovâ na *-o* stao (već u XIV. v.) mjesto skrajnjega *-e* u bogove . . . dobivati *-i;* bogovi . . ., Ispor. niže pod 7. bilj. 4.

7. **Genitiv** glasi:

a) prema gen. pl. osnova na *-o*; na pr. narod prema народъ, konj prema конь, vrutak prema врѫтъкъ, konac prema коньць, oganj prema огнь. posal prema посълъ, stradalac prema страдальць . . .

b) prema gen. pl. osnovâ na *-u;* na pr. n a r o d o v, k o n j e v, c a r e v (ili c a r o v; ispor. gore pod 5.), o v n o v, o g n j e v, p o s l o v . . .;

c) takvim oblicima dodaje se (već od prve pol. XIV.) *-a,* koje je svagda dugo, pa tako glasi gen. pl. ili a) n á r ô d â, k ó n j â, v r ú t â k â, k ȍ n â c â, o g á n j â, p o s á l â, s t r á d a l â c â . . . ili b) ȍ v n ô v â, k r ȁ j ê v a, c ȁ r ê v â . , .

B i l j e š k e. 1. Što ima h v á t î, p ȓ s t î, to je prema genit. pl. muških osnova na *-i;* vidi § 114. A. II. 1.

2. Genitivi pod a) i b) učuvali su se u čakavskome (a gdješto u kajkavskom i štokavskom) narječju.

3. Genitiv pod a) ne razlikuje se od nom. sg. osim po akcentu.

4. Prema genitivu pod b), koji često dolazi već i u stsl. (§ 22. 8.), pretegnuli su i oblici za nominativ kod riječi od jednoga sloga u nomin. sing., kao na pr. što su b o g o v i, k r a j e v i . . ., prema kojima su onda postali i ostali oblici, na pr. b o g o v o m, b o g o v i m a, k r a j e v e i t. d. U štok. ima i: p l a m e n o v i, p r a m e n o v i, k a m e n o v i, p r s t e n o v i.

8. **Dativ** glasi ili

a) prema stsl. **народомъ** n a r o d o m, **коньцемъ** k o n c e m . . .; o v n o v o m, p o s l o v o m . . .; ili

b) prema dat. pl. (pronominalne i) složene deklinacije (od poč. XVI. vijeka: n a r o d i m, g r i j e s i m, k r a j i m, o v n i m, p o s l i m . . . i s dodanim na kraju *-a* (od XVI. v.): n a r o d i m a, g r i j e s i m a, p r i j a t e l j i m a, o v n i m a, p o s l i m a, s t r a d a o c i m a . . . p o s l o v i m a . . .

B i l j e š k a. Dativ pod a) učuvao se u čakavskome i kajkavskom (a gdješto i u štokavskom) narječju.

9. U **akuzativu** izjednačile su se osnove na *-o* s osnovama na *-jo* pa prema **краѩ** k r a j e, **господарѩ** g o s p o d a r e . . . ima i n a r o d e (stsl. **народꙑ**) . . . p o s l o v e . . . Pred nastavkom *-e*, koji stoji prema **-ꙑ**, ne mijenja se *g, k, h,* (kao ni pred glasom **ꙑ**) u *ž, č, š;* k o v č e g e, j u n a k e, o r a h e . . . Ispor. § 113. I. 1.

B i l j e š k a. U narječju kao da se učuvao stariji nastavak *-i* (prema **ꙑ** § 107. II.): k m e t i, T u r k i . . .: dapače i t a n c i, k r a l j i . . . Ispor. bilj. u § I. 1.

10. **Lokativ** ima

a) prema stsl. **зѫбѣхъ** z u b i j e h, **ѩзꙑцѣхъ** j e z i c i j e h (koje glasi i z u b i h, j e z i c i h . . .; ispor. lok. sg.) . . . **вѣнь-**

цихъ vijencih (koje prema osnovama na -*o* ima i vijencih) . . ., a

b) od XVII. vijeka prema dativu (ispor. lok. sg.) mlađemu pod b): zubim, grijesim, vijencim, poslim . . ., i s dodanim na hraju -*a:* zubima, grijesima, vijencima, poslima . . . gradovima . . .

Bilješka. Lokativ pod a) učuvao se gdješto i u samome štokavskom narječju, a što ima na pr. u čakavskome i kajk. narječju zubeh . . . kraljeh . . . bit će ostatak staroga nastavka: ·ѣхъ.

11. **Instrumental** glasi

a) prema stsl. градъı gradi (*i* prema ъı § 107. II.; što ima i junaci юнакъı . . . a u ak. junake юнакъı . . ., ono je prema nom. pl. junaci юнаци . . .), kraji . . . gradovi . . .;

b) prema osnovama na -*u* (i na -*i*): darmi, zubmi, ključmi . . .; ispor. § 22. 12.;

c) od XVI. v. prema mlađem instr. pl. (pronominalne i) složene deklinacije: glasim, jezicim, zmajim, poslim . . . glasovim, krajevim . . . i s dodanim na kraju -*a:* glasima, junacima . . . glasovima, krajevima . . .

Bilješka. Instrumental pod a) i b) učuvao se u čakavskome i kajkavskom, a gdješto, osobito instrumental pod a), i u štokavskome narječju.

III. **Dual** se očuvao u obliku za nom. (ak. i vok.), i to samo uz brojeve dva, tri, četiri, oba, obadva: dva glasa, tri prijatelja, četiri junaka . . . Po obliku i akcentu ne razlikuju se od gen. sg.; ispor. zmâj, zmäja i dvâ zmäja i t. d., a ostali padeži (gen., dat., lok., i instr.) zamijenili su se određenim oblicima za plural, na pr. dvájû junaka, dvjèma zmàjima, tríjû tȑgovâcâ, čètirma komàdićima i t. d., ali kako se uz brojeve dva, tri i t. d. nerado mijenjaju oblici, govori se ponajviše: dö dvâ zmäja, sä trî junáka i t. d.

β) Supstantivi srednjega roda.

(§§ 23.—25.)

§ 112. Pored imena, koja i u starome slovenskom jeziku pripadaju u ovu vrstu, prešla su ovamo u hrvatskom jeziku po vremenu i srednja imena s osnovom na -*s* (§ 118.).

Završetak im je kao i u starome slovenskom jeziku *-o* ili *-e*; ispor. село i selo, жже i uže, копье (ili копие) starije kopje, mlađe koplje, милосрьдье (ili милосрьдие) starije milosrdje, mlađe milosrđe, бытье (ili бытие) starije bitje, mlađe biće, морю, more. — (Vidi § 108. I. II. III.).

Hrvatski oblici, koliko se razlikuju od oblika starih slovenskih, razvili su se u imenâ srednjega roda uporedo s oblicima imena muškoga roda, koje vidi u § 111.; tako je na pr. hrvatski oblik za gen. pl. postao prema: селъ sel, полъ polj, мѣстъ mjest, годиштъ godišt, гнѣздъ gnijezd, клжбъкъ klubak, крильць (od крильце krioce po § 108. IV.) krilac, веслъ vesal . . kopalj (prema nom. sg. koplje) . . ., ili s dodanim na kraju *-a*, koje je svagđa dugo: sêlâ, pôljâ, mjêstâ, gòdîšta . . : klubákâ, krîlâcâ, vesálâ, kopáljâ . . .

Dvojine nema više nikako; s brojevima dva, oba, tri i t. d. dolaze oblici kao i u dualu muških imena na pr. dva sela (prema селѣ) itd.; vidi § 111. III. Po obličju ne razlikuje se nom. (ak. i vok.) duala od nom. (ak. i vok.) plurala osim u određenim događajima po akcentu; tako glasi na pr. od sèlo nom. pl. sèla, a nom. dl. dvâ sèla (kao i gen. sg. sèla).

2. Osnove na *-a*.

(§§ 25.—27.).

§ 113. Pored imena, koja i u starome slovenskom jeziku pripadaju u ovu vrstu, prešla su u hrvatskom jeziku po vremenu ovamo i ženska imena s osnovom na *-v* (§ 116.) i gdjekoja ženska s osnovom na *-i* (§ 114. B.).

Prema većini riječi ove vrste imaju u hrvatskom jeziku završetak *-a* (u nom. sg.) i imena (§ 27. 1.) kao na pr. što je богыни boginja, мльнии — мльньи munja, ладии — ладьи lađa, сѫдии — sûđa (koje se govori i sudija) . . .

Gdjekoje riječi po nekim krajevima, kad se govore od mila, mogu imati u nom. sg. završetak *-e* mjesto *-a*, na pr. Stane, sele, neve . . .

Napose treba zabilježiti za

I. **Singular:**

1. U **genitivu** izjednačile su se osnove na *-a* s osnovama na *-ja* pa prema стаꙗ s t ä j ê, зоꙗ z ò r ê . . . ima i ž è n ê, v j ë r ê (stsl. жены, вѣры) . . . Pred nastavkom *ę*, koji stoji prema -ы, (a svagda je dug: *ê*) ne mijenja se *g, k, h* (kao ni pred glasom ы) u *ž, č, š:* n ò g ê, r ú k ê, m ù h ê . . . Ispor. § 111. II. 9.

Bilješka. U narječju ima: ž e n i, s e s t r i . . . n o g i, r u k i, m a ć e h i . . ., dapače i o v c i, s v i n j i . . . Ispor. bilj. u § 111. II. 9.

2. Prema **dativu** osnova *-ja*, na pr. доуши d u š i, зори z o r i, uzele su (od XIV. v.) tako glasiti i osnove na *-a* pa prema женѣ, рѫцѣ . . . ima u hrvatskom jeziku ž e n i, r u c i . . . Ispor. § 111. I. 4.

Bilješka. 1. U knjigama južnoga govora dolazi od XVI. v. dativ samo na *-i*, a u istočnom se govoru nađe gdješto još i danas dativ na *-e* (prema ѣ po bilj. 1 u § 107. III.); ka U d b i n e . . ., p u š k e . . . dapače i k z e m l j e, m l a d o ž e n j e . . . U kajk. narječju je stari dativ običan: r u k e, ž e n e, n o g e kao u lok.

2. Između d a t i v a i l o k a t i v a sg. nema u hrvatskom (kao ni u stsl.) jeziku nikake razlike u oblicima, ali opet kao za razliku od dativa ima lokativ u određenim riječima akcenat slabi (\` ili ̀) prema dativu, koji ima akcenat jaki (̏ ili ̑): ispor. rúka: k r û c i i na r ú c i ; zemlja: k z ë m l j i i na z è m l j i . . .

3. **Vokativ.** Prema osnovama na *-a*, na pr. жено ženo . . ., imaju taki vokativ (od XV. v.) i osnove na *-ja;* na pr. d u š o (stsl. доуше). Riječi izvedene sa *-ica* učuvale su stariji vokativ: b a n i c e, c a r i c e . . ., ali se gdjekoje između njih nađu i sa *-o;* na pr. k u k a v i c o, p o t u r i c o . . . Imena, kao na pr. što su S t a n e, n e v e . . ., imaju u vok. S t a n e, n e v e . . . — Određena imena lična imaju vokativ jednak s nominativom: na pr. L û k a, J è l e n a, S ä v a . . . (S t á n a, M á r a, vok. S t â n o, M â r o).

4. **Lokativ** vidi gore pod 2.

5. **Instrumental** glasi ili

a) ž e n u, dušu . . . (još u XVI. v.) prema женѫ, доушѫ, ili

b) ž e n o v . . . a po tome i v o l j o v, za koje se misli da će biti prema женоѭ . . . волеѭ . . .: od g l a v o j u (stsl. главоѭ vidi § 107. 5.) postalo je g l a v o u, gdje je *-ou* po

svoj prilici bio dvoglas, za koji su pisci najstarijih spomenika mislili, da će najbolje napisati znakom *-ov*, ili

c) jednačeći se (od poč. XIII. v.) ono *-ov* sa završetkom muških i srednjih riječi: ženom . . . voljom . . .

Bilješke 1. Vokal u završetku *-om* svagda je u ženskih riječi dug: žènôm, žàbôm, prîčôm . . .

2. Kajkavsko ženum . . . postalo je prema instr. ženu s dodanim *m*. koje dolazi u instr. bogom. selom (ispor. bilj. u § 114. B. I. 2.) a tako i čakavsko ženun (*n* mjesto *m*; *m* na kraju riječi zamjenjuje se glasom *n*).

II. Plural:

6. **Nominativ** se ne razlikuje (osim akcenta) od gen. sing., koji vidi gore pod 1. — U nom. pl. *-e* svagda kratko: nȍge. rûke . . . gen. sg. nògê, rúkê . . .).

7. **Genitiv** glasi ili

a) žen prema женъ, duš prema доушь, brazd prema бразДъ, krast prema крастъ . . ., dasak prema дъскъ, metal prema метлъ . . . ovac prema овьць grivan prema гривьнъ, čavak prema чакъкъ . . ., ili

b) s dodanim (od XIV. v.) na kraju *-a*, koje je svagda dugo: žénâ, dúšâ, brázdâ. krâstâ . . . dasákâ, metálâ, ovácâ, grȉvânâ, čàvâkâ . . .

Bilješke. 1. Što ima àsprî, lâđî, ômčî, dôjkî (dòjâkâ), mâjkî, tȕžbî . . ., to je prema gen. pl. ženskih osnova na *-i*.

2. Što se govori rùkû. nògû, pa i slùgû to je ostatak od duala, koji vidi niže pod III.

3, Genitiv pod a) učuvao se u čakavskom i kajkavskom (a gdješto i u štokavskom) narječju.

8. **Dativ** ima ili ženam prema женамъ, dušam prema доушамъ . . ., ili (od XV. v.) s dodanim na kraju *-a*: ženama, dušama . . .

Bilješka. U narječju čakavskome i kajkavskom (a gdješto i u štokavskom) ima starije: ženam, dušam . . .

9. **Akuzativ** se ne razlikuje od nom. pl., za koji vidi gore pod 1.

10. **Lokativ** glasi ili

a) ženah prema женахъ, dušah prema доушахъ . . ., ili

b) jednačeći se (od XVI. v.) s dativom (ispor. § 111. 4.; 10. b): ženam, dušam . . . i s dodanim na kraju *-a*: ženama, dušama . . .

Bilješka. Lokativ pod a) učuvao se u čakavskome i kajkavskom (a gdješto u štokavskom) narječju.

11. **Instrumental** glasi ili

a) ženami prema женами, dušami prema доушами . . .; ili

b) jednačeći se (od kraja XV. v.) s dativom i lokativom; ženam, dušam . . ., i s dodanim na kraju *-a* (od XV. v.): ženama, dušama . . .

III. Dual:

Od oblikâ za dual sačuvao se genitiv i lokativ riječi ruka, noga: rùkû, nȍgû, koje se govori i mjesto oblikâ za plural: rúkâ, nógâ, rȕkama, nògama. Prema tim riječima ima i sluga u gen. pl. slùgû (i slúgâ). Oblici za nom. (akuz. i vok.), dat. i instr. duala izjednačili su se s oblicima istih padeža u pluralu.

3. Osnove na *-i*.

(§§ 28.—30.)

§ 114. Imena su ove vrste u jeziku starom slovenskom A. muška i B. ženska.

A.

Kako nema ni po završetku ni po rodu nikakve razlike u hrvatskom jeziku između riječi kao na pr. što su гость gost i мостъ most, тать tat i сватъ svat . . ., uzela se malina riječi: gost, tat . . . mijenjati u oblicima svojim po većini riječî: most, svat . . . I tako su se po vremenu muške riječi s osnovom na *-i* izjednačile s riječima muškoga roda, u kojih je osnova na *-o* (i to najprije u nom. sg. pa onda u ostalim padežima).

Od ove deklinacije učuvao se

I. u singularu oblik za **instrumental** u riječi put пѫть: putem пѫтємь (mj. пѫтьмь), koje se govori (prema ostalim padežima u sg.) i putom; na pr. ja sam za putom = za poslom.

II. u pluralu:

1. oblik za **genitiv** u riječi ljudi людьє, gost гость, nokat ногъть, crv чрьвь: ljúdî, gòstî, nòktî, cr̂vî . . . Za spomenutim riječima povela su se i neka muška imena s osnovom na *-o*, pa se govori na pr. i mjesécî, pr̀stî, (pored mjesécâ, pr̂stâ, kao nasuprot i nokátâ pored nòktî) i dr. — Što se pored gòstî, nòktî govori i gòstijû, noktijû, to je ostatak od duala, koje vidi niže pod III.

2. **Dativ** se učuvao u starijem obliku ljudem людємъ (mj, людьмъ), a u štokavskom narječju izjednačivši se s ostalim imenima glasi ljudima (ili ljudma).

3. **Akuzativ** održao se u gosti гости (na pr. idem u gosti), koje se govori prema ostalim riječima i goste.

4. Stariji **lokativ** na pr. gosteh гостєхъ (mj. гостьхъ) . . . ima u narječju čakavskome (i kajkavskome): ispor. § 111. 10. bilj. — Mlađi je oblik (prema osnovama na *-o*) gostih, koji se učuvao gdješto i u samome štokavskom narječju pored najmlađega gostima.

III. Dualu ima traga samo u oblicima za genitiv (koji danas vrše službu gen. pl.): gòstijû. nòktijû.

B.

Od imena ove vrste gdjekoja su prešla (poradi roda) među ženske osnove na *-a*, kao na pr. игрь igra, a gdjekoja opet (poradi oblika) među muške osnove na *-o*, kao na pr. рать rat (koje se danas rijetko upotrebljava kao riječ žen. roda), ali većina ih je ostala u ovoj vrsti.

Napose treba zabilježiti:

I. u singularu:

1. **Nominativ** u hrvatskom jeziku râvan prema равьнь . . . objašnjuje se po § 107. b.; prema tome je postao i nom. sg. plijesan prema плѣснь, kazan prema казнь . . . ali mast prema мастъ. Ispor. § 111. I. 1.

Za oblike kao na pr. što je misao prema мꙑслꙿ . . . vidi § 108., IV., a za sô prema сольꙿ § 108. IV. bilj. 2. — Ispor. § 111. I. 1.

2. **Instrumental** glasi

a) prema стварьѭ stvarju . . .; prema мастьѭ mašću starije mastju), prema мꙑсльѭ mišlju (starije mislju), prema скрьбьѭ skrblju (starije skrbju) . . .;

b) prema ostalim padežima (gen. dat. vok. i lok.) ima i instrumental (već u XIII. vijeku) i stvari, masti, misli, skrbi . . .

Bilješka. Oblici (u kajkavskom narječju) stvarjum, kostjum, (u čakavskome) stvarjun . . . postali su jednačeći se s instrumentalom ženskih osnova na *-a*, koje vidi u § 113. I. 5. — Na to nalik dolazi u starih spisatelja od (XV. v.) i stvarim prema stvari.

II. Plural.

1. **Genitiv**. Za kòstî . . . prema kosti-jь . . . isporedi lȉjepî, vȉšnjî, . . , prema *lêpy-jь, višnji-jь* . . . Što se pored kòstî govori kòstijû, to je ostatak od duala, koje vidi niže pod III. — Prema ženskim osnovama na *-i* imaju gen. pl. i ženske neke osnove na *-a*; na pr. ȁsprî, . . ., ômčî . . .; vidi § 113. II. 7. bilj. 1.

2. **Dativ** glasi prema starijemu kostem костемъ (mjesto костьмъ) . . . od XVI. vijeka, pošto je *i* iz drugih padeža prešlo i u ovaj: kostim, ili s dodanim na kraju *a*: kostima.

3. **Lokativ** glasi

a) prema starijem kosteh костѣхъ (mj. костьхъ) . . . od XVI. v., pošto je *i* iz drugih padeža prešlo i u ovaj: kostih . . .; ili

b) pomjerivši se i izjednačivši s mlađim dativom (od XVII. v.): kostim . . ., i s dodanim na kraju *a*; kostima . . .

4. **Instrumental** glasi ili

a) starije kostmi prema костьми . . .;

b) mlađe, jednačeći se (od XVI. v.) s dativom i lokativom kostim . . ., i s dodanim na kraju *a*:, kostima . . .

III. Dualu se učuvao trag u genitivu (a vrši danas službu gen. pl.): kòstijû, kokòšijû it.d.

4. Osnove na *-u.*
(§§ 31.—33.)

§ 115. Kako nema ni po završetku ni po rodu nikakve razlike u hrvatskom jeziku između riječî, kao na pr. što su сынъ sin i кринъ krin, uzela se malina riječî sin . . . povoditi (već u stsl., vidi § 33. 3.) u oblicima svojim po većini riječi krin . . . I tako su se po vremenu muške riječi s osnovom na *-u* izjednačile s riječima muškoga roda, u kojima je osnova na *-o*. Staroj deklinaciji osnovâ na *-u* sačuvao se trag u nekoliko oblika (kod muških s osnovom na *-o*, koje vidi u § 111. II. 6. 7.); na pr. u nom. pl. gradov-i prema sinovi (koje se još XVI. v. govorilo sinove) . . .

II. Konsonantska deklinacija.

1. Osnova na *-v*.
(§§ 35—37.)

§ 116. Od te vrste imena održala se do danas samo riječ ljȕbi любы, koja u naše vrijeme više ne mijenja oblika svoga, na pr. sa kneginjom svojom ljubi dragom. — Inače su (poradi roda) prešle redovno među ženske osnove na *-a*, kao na pr. u lokva локы (preko osnove, kakova se pokazuje na pr. u gen. sg. локъв-е), a rjeđe među ženske osnove na *-i*, kao na pr. ljubav любы (preko osnove, kakova se pokazuje na pr. u ak. sg. na любъв-ь). koja prema osnovama na *-a* glasi i ljuba.

2. Osnove na *-n*.
(§§ 38.—40.)

§ 117. Imena su ove vrste u jeziku starom slovenskom A. muška i B. srednja.

A.

Od te vrste imena održala se do danas (samo u nom. i ak. sg.) riječ kämi камы [isp. lupa glavom o kami; kami (= teško) onome, koga biju], koja prema ostalim riječima muškim (s osnovom na *-o*) glasi i käm, kao i pläm (u starih pisaca i plami пламы). Ali te su riječi glasile već i u stsl. камень, пламень (§ 40. 1.), a za корень korijen, ремень, степень, єлень

i nema u stsl. spomenicima potvrde, da im je bio oblik za nom. sg. *реміы i t. d. Prema tome postale su i u hrvatskom jeziku riječi: kamen, plamen . . ., koje su se sasvim izjednačile s muškim osnovama na *-o*.

Nekoliko padeža te deklinacije učuvalo se do našega vremena od riječi dan дьнь, i to u gen. sg. dne дьне, lok. sg. dne (koje se upotrebljava i za dat. sg.) дьне; u ak. pl. dnï дьни (isp. akuz. svëdni = svagda) i u nom. ak. duala dnî дьни (samo uz brojeve: dvá dnî, trí dnî, četiri dnî). U ostalim padežima izjednačila se riječ dan (prema nom. sg.) s muškim osnovama na *-o*, pa na pr. gen. sg. glasi dana, dat. danu . . . a nom. pl. dáni ili dnevi (kao carevi), odakle je *-ev-* prešlo i u druge padeže (osim nom.-ak. sg.), pa na pr. gen. sg. ima i dņeva . . . Gdjekoji su padeži i prema osnovama na *-i*, na pr. gen. sg. dnevi, instr. dnevlju, koje glasi običnije danju (prema stsl. дьниѭ, koje će biti postalo prema ноштиѭ noću u svezi: ноштиѭ и дьниѭ). — Instr. dänju i dànjôm danas su samo prilozi, na pr. dànjôm putujemo. Zašto dänju spavaš?

Riječima, kao što su građanin гражданинъ, Rimljanin римланинъ (§ 40. 3.), postaju oblici za pl. (kao i u muških osnova na *-o*) od osnove građan-, Rimljan-, . . .: građani,, grääđânâ, građanima it.d. Što se još i sad gdjegdje čuje (od mjesnih imena) nom. pl. na pr. Brežane, Grižane . . . bit će upravo ak. pl. (kao na pr. što se govori Vinkovce mj. Vinkovci) a ne nom. pl. prema stsl. брѣжане.

B.

Od te vrste imena učuvao se do danas samo oblik za nom. ak.-vok, sg., na pr. ime имѧ, vrijeme врѣмѧ i dr. Svio stali padeži glase u današnje vrijeme (preko osnove, kako se pokazuje na pr. u nom. pl. имен-а) kao u srednjih osnova na *-o*; na pr. gen. sg. imena, dat. imenu i t. d.

3. Osnove na *-s*.

(§§ 41—43.).

§ 118. Imena ove vrste prešla su sasvim među srednje osnove na *-o*, od kojih se u nom. sg. nijesu razlikovala po obličju ni u jeziku starome slovenskom, pa se na pr. дѣло: дѣлесе

mijenja u hrvatskom kao: дѣло: дѣла — djelo: djela it. d. — Jedini ostatak od ove deklinacije učuvao se u starom osnovnom završetku *-es-* i to u pluralu imena čudo: čudesa, nebo: nebesa, tijelo: tjelesa (koje se govori i tijela).

Oko i uho (§ 43. 1.) imaju u pluralu stare oblike za dual: oči, uši; očiju, ušiju; a očima, ušima glasi prema stsl. очима, ушима.

4. Osnove na *-t*.

(§§ 44.—46.).

§ 119. Od te vrste imena održao se do današnjega vremena samo oblik za nom.-ak.-vok. sg. na pr. tele телѧ, unuče вънучѧ . . . Svi ostali padeži glase danas (preko osnove, kako se pokazuje na pr. u nom. pl. телѧт-а) kao u srednjih osnova na *-o;* na pr. gen. sg. teleta, dat. teletu, dat. teletu it. d.

5. Osnove na *-r*.

(§§ 47.—49.).

§ 120. Riječ mati мати povela se (poradi roda) u svima padežima, osim u nom.-vok. i ak. sg., za osnovama na *-a* dovezujući na osnovu *mater-* padežne završetke spomenutih osnova na *-a*, pa glasi na pr. u gen. sg. mätere, instr. mäterôm nom.-ak.-vok. pl. mätere, gen. mätêrâ, dat.-lok.-instr. mäterama. — Vok. sg. jednak je (kao i u stsl.) nom. sg. mati мати, a ak. sg. mätêr stoji prema stsl. матерь.

Riječ kći дъшти povela se (poradi roda) u svima padezima za (ženskim) osnovama na *-i* nastavljajući na osnovu *kćer-* (*dъšter-*) padežne završetke osnova na *-i*, pa tako glasi na pr. gen.-dat. lok. sg. kćëri, ak. kćêr, vok. kćëri, instr. kćêrju ili (mlađe) kćëri, nom. ak.-vok. pl. kćëri, gen. kćërî, dat.-lok.-instr. kćërima.

* * *

§ 121. Poredeći **deklinaciju neodređenih adjektiva** u jeziku starom slovenskom (§ 50.) i hrvatskom, vidi se, da kod adjektivâ uopće nestaje u jeziku hrvatskom oblika nominalnih, te se na pr. adjektivi na *-ьskъ* kao градьскъ, грьчьскъ . . . i ne upo-

trebljavaju u naše vrijeme drukčije nego samo u složenim oblicima: gràdskî, gȑčkî (mj. *grčskī*) . . .

Nominalni oblici učuvali su se

I. u singularu:

1. u adjektivâ muškoga (i srednjega) roda u svima padežima osim u instr. sg., koji glasi (prema pronominalnim oblicima) na pr. žútijem prema тѣмь, ili žútîm prema моимь (za potonji oblik vidi još § 127.); — za nom. sg. mušk. roda sladak prema сладъкъ, ravan prema равьнъ, dobar prema добръ, veseo prema веселъ i t. d. vidi § 111. I. 1.;

2. u adjektivâ ženskoga roda u svima padežima osim u dat.-lok. sg., koji glase (prema pronominalnim oblicima) na pr. žútôj prema той (u narječjima drže se ti padeži i u nominalnom obličju: žuti prema ženi);

II. u pluralu svi su oblici za sva tri roda prema oblicima pronominalne dekl.; na pr. gen. pl. žútijeh prema тѣхъ ili (mlađe) žútijem prema dat. i t. d. Za oblike žútîh, žútîm prema моихъ, моимъ vidi još i § 127. — Oblici za nom.-ak.-vok. mogu biti sami sobom i nominalni.

Prema длъгъ, длъзи, ıакъ, ıаци, соухъ соуси imaju danas adjektivi u nom. pl. dugi, jaki, suhi (prema složenoj deklinaciji). Po tome glasi na pr. i gen. pl. samo dugijeh (ili dugih) i t. d., a ne duzijeh, duzih i t. d.

Oblike pronom. dekl. vidi u § 123., a isporedi i § 127.

Od **participâ** (§§ 51.—54.) mijenja se po oblicima svojim redovno part. pret. pas., rjeđe part. pret. akt. II. i part. prez. akt. Što je rečeno za adjektive uopće, vrijedi napose i za spomenute participe.

Bilješka. Komparativ vidi u § 128.

§ 122. **Numeralija** tri трьıе, триıе i četiri четꙑре (§§ 58. i 59.) mijenjaju se danas kao imena (ženska) s osnovom na *-i*: trî (prema трьıе триıе kao ljudi prema людьıе), čètiri (prema четꙑре kao na pr. sinovi prema сꙑнове, a mogao je završetak u četiri postati i prema završetku u tri); tríjû, četiríjû (dualni oblici kao kostiju što se govori pored kosti); trima (prema kostima), čètirma (kao na primjer stvarma pored stvarima).

Brojevi p e t, š e s t i t. d. ne sklanjaju se danas nikako. Broj s t o (§ 60.) upotrebljava se kadšto i danas u starom obličju za dual, ali samo uz broj d v a: d v j e s t i (s t i prema dualu сътѣ), koje se običnije govori d v j e s t a (s t a kod s e l a uz broj d v a: dva s e l a); tako i t r i s t a.

d) Pronominalna deklinacija.

(§§ 61.—70.)

§ 123. Što se oblika*) pronominalne deklinacije tiče, to valja uopće zabilježiti.

I. u singularu:

1. nominativ.

A. D e m o n s t r a t i v n a pronomina:

a) muški rod α) prema овъ, онъ ima u starije doba (pa i danas u narječjima) o v, o n, a prema сь, *s*, ali samo sastavljeno na pr. u d a n a s дьньсь (ispor. § 107. I. a), s ȅ l e t a k, s ȅ l e t k a (janje od ove godine); β) s dodanim na kraju *-a* (po § 107. I. b) glasi тъ t a (koje se još i danas govori), i s a prema kojima ima u starije doba i o v a, o n a; γ) s dodanim na kraju *-j* (od XV. vijeka): t a j, o v a j, o n a j, s a j. — Što se govori pored o v a j . . . i o v i . . ., to je prema složenoj deklinaciji.

b) srednji i ženski rod glasi kao i u stsl., osim što mjesto (žen.) си ima s a (kao b o g i n j a prema богꙑнн § 113.).

Pronomen и održao se u obličju za nom. sg. u vezniku j e r, j e r e, koje je stsl. иєжє (za *r* mj. *ж* ispor. m o r e š i m o ž e š, ž e n e m i r e n e m). Inače se u nom. sg. (za sva tri roda) zamijenio pronomenom онъ: o n, o n o, o n a. Vidi § 124.

B. I n t e r o g a t i v n a pronomina.

Za къто ima u starije doba (po § 107. I. a) k t o, od kojega postaje premetanjem konsonanata t k o, koje glasi (na pr. prema gen. k o g a . . .) i k o.

Za чьто ima u starije vrijeme (po § 107. I. a) č t o, koje se govori danas š t o (kao p o š t e n prema почьтєнъ); za oblik š t a vidi niže pod 2.; samo *чь dolazi u narječju čakavskom i

*) Vidi § 110., napose 2. b) i c).

glasi (u ak.) s prijedlozima, kojima je na kraju vokal, *č* (po § 107. I. a), na pr. zač, a bez prijedloga ča (po 107. l. b.),

кън (§ 65. 3.) glasi u starije doba (pa i danas u narječjima) ki, a koji je postalo prema pronominalnoj osnovi (koja se razbira na pr. u gen. sg. коѥго), kao i žen. rod koja (u stsl. каꙗ, koje glasi u starih pisaca pa i danas u narječjima ka, kao dȍbrâ prema добраꙗ). Prema ki, ka nađe se u starije doba i kȍ za sr. rod. (prema коѥ koje).

Prema čij чии ima po složenoj deklinaciji i čiji.

C. Adjektivno-pronominalne riječi такъ, вьсакъ; дроугъ, мъногъ govore se danas (u nom. sg. mušk. roda) samo prema složenoj deklinaciji: tàkî, svȁkî (drugo je svȁk mj. svatko); drȕgî, mnȍgî. — Prema вьсь ima (po § 107. I. b.) vȁs, mjesto kojega se upotrebljava i sȁv (u oblicima kao na pr. što je nom. sg. sr. roda вьсе, u starije doba vse, premetnuli su se konsonanti vs- lakšega izgovora radi u sv-, a tako premetnuti prešli su i u nom. sg. mušk. roda), a u sred. i žensk. rodu samo sve, sva.

2. **Genitiv** sg. glasi

a) za mušk. i sred. rod prema того, моѥго, вьсего . . . toga, mojega (kadšto i sažeto mȏga), svega . . .; *-a* stoji mjesto *-o* prema završetku *-a* u gén. sg. svih imenȁ mušk. i sred. roda; — tog, mojeg . . . postalo je odmetanjem (kojemu će biti uzrok u osobitoj euritmiji) skrajnjega *-a* u novije vrijeme. — Što se nalazi u starih pisaca (pa i danas još u narječjima) tega . . ., to je prema pronominalnim osnovama na *jo* (na pr. prema mojega).

Prema чесо (od чьто što) ima još i danas česa, ali prema ostałim riječima ove vrste (s osnovom na *-jo*) glasi i čega; u određenim događajima kao da mu je oblik nominalan u gen. na pr. oda šta, á taj se onda oblik upotrebljava i u ak.-nom., na pr. šta si vidio? šta je to?

b) U genitivu sg. za žen. rod ne osjeća se više pronominalna osnova, pa na pr. тоѩ, моѥѩ . . . glasi u hrvatskom jeziku te, moje . . . kao da su (u nom. sg.) tá та, moja моꙗ nominalne osnove.

3. **Dativ** sg. glasi

a) za mušk. i sred. rod prema томоу, моѥмоу, вьсемоу . . . tomu, mojemu (kadšto i sažeto mȏmu), svemu . . . Oblici

tom, mojem . . . postali su prema oblicima za lok. sg. (ili odmetanjem skrajnjega *-u*), a takovim se oblicima (u pronominâ s osnovom na samo *-o*) dodaje (od XV. v. na kraju *-e* pa glase tome, kome. — Što se nalazi u starih pisaca (pa i danas još u narječjima) temu . . . to je prema pronominalnim osnovama na *-jo* (na pr. prema mojemu).

Prema чємоу од (чьто što) ima koje prema ostalim riječima te vrste koje opet prema mlađemu gen. sg. samo čemu.

b) Prema dativu sg. za žen. rod тои, овои . . . ima u hrvatskom toj, ovoj . . . a izjednačivši se pronominalne osnove na *-jo* s osnovama na *-o* ima i mojoj, našoj . . . prema моєи, нашєи . . .

4. **Lokativ** sg. glasi

a) za mušk. i sred. rod prema томь, моємь . . . tom, mojem (kadšto i sažeto môm) . . ., ili izjednačivši se s dativom: mojemu . . . ili tome . . .;

b) U lok. sg. za ženski rod nema nikakove razlike od dativa sg.

5. **Instrumental** sg. glasi

a) za mušk. i sred. rod prema тѣмъ . . . tijem . . моимь . . . mojim . . ., a pomiješavši se pronominalne osnove na *-o* s osnovama na *-jo*, ima inst. i tim . . . i mojijem . . .; prema koga, takomu, mnogom i t. d. ima i inst. kijem . . . mnogijem . . . i kim . . . mnogim . . . (prema stsl. цѣмь, мъноѕѣмь . . .)

b) Instr. sg. za žen. rod glasi tom, mojom . . . prema тоѭ моєѭ . . . kao ženom dušom . . . prema женоѭ, доушеѭ . . .

II. Plural.

1. **Nominativ** pl. žen. roda te . . . prema ты . . . objašnjuje se kao i žene prema жены. — Prema nom. pl. mušk. roda таци . . . мънози . . . ima (danas) kao i u adjektiva samo taki . . . mnogi . . .

Genitiv pl. za sva tri roda glasi tijeh... prema тѣхъ . . . mojih . . . prema моихъ . . ., a izmiješavši se pronominalne osnove na *-o* s osnovama na *-jo* glasi gen. i tih . . . mojijeh — Prema тацѣхъ . . . мъноѕѣхъ . . . glasi (danas) gen. pl.

takijeh ili takih . . ., mnogijeh ili mnogih . . . kao i u nom. pl. — Što se na pr. mjesto svijeh, svih govori i sviju, to je (mlađi) dualni oblik (načinjen prema kostiju . . .).

3. **Dativ** pl. za sva tri roda ima tijem . . . prema тѣмъ . . . mojim . . . prema моимъ . . ., a pomjerivši se pronominalne osnove na *-o* i osnove na *-jo* glasi taj padež i tim . . . i mojijem . . . — Prema тацѣмъ . . . мъногѣмъ . . . glasi (danas) dat. pl. takijem ili takim . . ., mnogijem ili mnogim . . . kao i u nom. pl. — Oblicima tim . . ., svim (rjeđe tijem . . ., svijem) dodaje se (od svršetka XV. v.) na kraju *-a*: tima . . . svima . . . (svjema).

4. **Akuzativ** pl. mušk. i žen. roda te . . . prema ты . . ., objašnjuje se kao i zube prema зѫбы i žene prema жены.

5. **Lokativ** pl. za sva tri roda ima i prema тѣхъ . . . starije tijeh i t. d. kao u gen. pl., ili mlađe tijem, tim, tima . . . i t. d. kao u dat. pl. (s kojim se izjednačio).

6. **Instrumental** pl. za sva tri roda glasi ili starije prema тѣми, моими . . . . (tijemi), timi, mojimi, ili mlađe prema dat.-lok. pl. tijem, tim, tima . . . i t. d.

§ 124. Pronomen и (§§ 64.—65.).

Za nom. sg. vidi § 123. I. b.

Akuzativ sg. mušk. roda s prijedlozima, koji se svršuju na vokal, glasi nj, na pr. u nj (stsl. вънь).

Ono *n* (koje se u drugim padežima javlja i u stsl. § 55. 1.) prešlo je i u sve ostale padeže (osim nom. pl., koji glasi prema nom. sg. on, ono, ona — oni, ona, one) pa tako ima i u hrvatskom jeziku njega prema его (za *-a* prema *o* vidi § 123. I. 2. njemu prema емоу . . ., nje prema ѥѩ (ispor. još moje prema моѥѩ), njoj prema ѥи (ispor. još mojoj prema моѥи), njom prema ѥѭ (ispor. još mojom prema моѥѭ), njih prema ихъ (čit. *jihъ*) i t. d.

Mjesto njega (gen.-ak. sg.), njemu (dat. sg.), nje (gen. sg.). njih (gen. pl.), njim[a] (dat. pl.), upotrebljavaju se i (enklitički) oblici ga, mu, je, ih, im.

Za akuzativ sg. mušk. roda upotrebljava se gen. njega, (s prijedlozima), ga (bez prijedloga), koje služi i za ak. sg. sred. roda. Tako se i mjesto enklitičnoga ju upotrebljava redovno gen.

(enklitično) j e, a ak. pl. u narječju štokavskom i ne glasi drukčije nego (kao genitiv) n j i h, i h. — Ak. sg. (samo s prijedlozima), n. pr. z a n j g a, postalo je od [za]nj s dodanim jošte (enklitičkim) oblikom za ak. sg. g a.

§ 125. Među pronominalne osnove po oblicima svojim pristali su i brojevi, i t o: d v â i o b a (za nom.-ak. vok. mušk. i sred. r.). — U d v j e[sti], koje se običnije (§ 122.) govori d v j e[sta], učuvao se stariji oblik za dual sred. roda дъвѣ, prema kojemu je d v a u (d v a sela) mlađe.

Prema nom. za žensk. rod d v i j e i za sred. d v j e (u zap. govori d v i, u ist. d v e), i prema dat.-instr. za sva tri roda d v j è m a (дъвѣма, u zap. govoru d v i m a, u ist. d v e m a) ima i genitiv za sva tri roda d v í j û (*i* mj. ѣ *ije*, *je* po § 107. III. c.; u zap. govoru d v i j u, u ist. d v e j u). Prema nom. d v a ima gen. za mušk. i sred. rod i d v á j û (od XVII. v., i to dosta rijetko).

Lokativ izjednačivši se s dativom glasi: d v j e m a.

* * *

§ 126. P e r s o n a l n a p r o n o m i n a za prvo i drugo lice i r e f l e k s i v n o себе (§ 69.).

I. Singular:

1. **Nominativ**. Prema азъ ima u hrv. jeziku j â.

2. **Dativ**. Prema мьнѣ ima (starije m a n i, danas) m e n ì kao u lok., a ono *e* mj. ь bit će ili iz gen. (мене, m e n e) ili prema t e b i тебѣ, s e b i себѣ.

3. **Akuzativ**. Mjesto m e мѧ . . . upotrebljava se i genit. m e n e, t e b e, s e b e.

4. **Lokativ**. Za m e n i prema мьнѣ ispor. gore pod 2.

5. **Instrumental** мъноѭ glasi (starije m a n o m, danas) m n ô m ili s dodanim na kraju *-e*: m n o m e. Za završetak u m n o m, t ö b ô m, s ö b ô m prema мъноѭ, тобоѭ, собоѭ ispor. ž è n ô m prema женоѭ. U dijalektima dolazi m e n u, t e b u, s e b u.

II. Plural:

1. **Dativ** glasi prema намъ, вамъ (n a m, v a m, ili s dodanim na kraju *-a*) n ä m a, v ä m a. Prema dat. ны, вы ima u Crnoj Gori i n i, v i.

2. Prema **akuzativu** н'ы, в'ы ima još i danas (u Crnoj Gori) ne, ve (kao na pr. ovne prema овьн'ы), a inače ga je zamijenio gen., pa glasi nas, vas.

3. **Lokativ** glasi (starije nas, vas prema насъ, васъ) izjednačivši se s dat. näma, väma.

4. **Instrumental** (starije nami, vami prema нами, вами) izjednačio se s dat. i lok. pa glasi näma, väma.

Bilješka. Enklitični su oblici me, te, se (gen.-ak sg.), mi, ti, si (dat. sg.) i nam, vam (dat. pl.). Kako je me, te, se pravi ak. sg., to spomenuti oblici mogu stajati i poslije prijedloga (na pr. na me, po te, u se), dok se nasuprot ne može kazati na pr. od me, k mi i t. d. nego samo od mene k meni i t. d. — I oblici za gen.-ak. pl. mogu biti enklitični, a poznaju se po tom, što nemaju akcenta (ispor. na pr. jâ ću vâs pitati — — jâ ću vas pitati).

c) Složena deklinacija.

(§§ 71.—73.)

§ 127. U adjektivâ hrvatskih pretežu oblici složeni (ili pronominalni). Vidi § 120. — Što se oblika*) složene deklinacije tiče, to valja uopće zabilježiti.

I. u singularu.

1. **Nominativ.**

a) Muški rod. Prema лѣп'ый, вышьнїй . . . ima u hrv. jeziku lȉjepî, vȉšnjî . . . Ispred vokala *i*, koji je prema ы, ne mijenjaju se konsonanti *g*, *k*, *h* na pr. длъг'ый glasi dùgî, ѫзък'ый ùskî, соух'ый sûhî. — Za lȉjepî, vȉšnjî . . . prema *lêpy-jь, vyšьnji-jь* ispor. gen. pl. gòstî . . . prema *gosti-jь*.

b) Srednji rod. Prema лѣпоѥ, вышьнѥѥ . . . ima lȉjepô, vȉšnjê . . ., a *-ô*, *-ê* moglo bi se objasniti sažimanjem od *-oje*, *-eje* (§ 2. 3.).

c) Ženski rod. Prema лѣпаꙗ, вышьнꙗꙗ . . . ima lȉjepâ, vȉšnjâ . . . a *-â* objašnjuje se da je sažimanjem postalo od *-aja* (§ 8. 3.),

---

*) Vidi § 110., napose 2. b) i c).

Genitiv.

a) Muški i sred. rod. Prema [лѣпаѥго, лѣпааго] лѣпаго вꙑшьнꙗаго . . . ima u hrv. jeziku lȉjepôga, vȉšnjêga, a to su upravo oblici, koji su povodeći se za oblicima pronominalne deklinacije postali (načinom spomenutim u § 123. I. 2.) preko lijepogo, višnjego (koje se nalazi još u XV. v.). A što je *-o-* i *-e-* u lȉjep-ô-ga, vȉšnj-ê-ga . . . dugo, a u pronominâ. na pr. u sám-o-ga, nȁš-e-ga, kratko, to je bilo dugo i starije *-а-*, koje je bilo na njegovu mjestu*), a postalo je od *-аа-*. — Za dobrog pored dobroga isporedi § 123. I. 2.

b) Žen. rod. Naprema лѣпꙑѩ, вꙑшьнѩѩ ima u hrv, jeziku lȉjepê, vȉšnjê, koje će biti prema nom. sg. lȉjepâ, vȉšnjâ (u neodređenom adjekt. lijèpê prema nom. sg. lijepa).

3. **Dativ.**

a) Mušk. i sred. rod lȉjepômu, vȉšnjêmu . . . prema [лѣпоуѥмоу, лѣпоуоумоу] лѣпоумоу, вꙑшьнюмоу . . . objašnjuje se kao i lȉjepôga . . . prema лѣпаго. — Za lȉjepôm, vȉšnjêm i lȉjepôme ispor. § 123. I. 3.

b) Žen. rod. Oblici lȉjepôj, vȉšnjôj . . . prema лѣпѣи, вꙑшьнии . . . pronominalni su kao i u neodređenih adjektiva, od kojih se u nekim događajima razlikuju samo po akcentu; ispor. neodređeno: lijèpa — lijèpôj; određeno: lȉjepâ — lȉjepôj.

4. **Akuzativ** za žen. rod ima naprema лѣпѫѭ . . . lȉjepû . . ., koje će biti prema nom. sg. lȉjepâ (u neodređenih adjektiva lijèpu prema nom. sg. lijèpa).

5. **Lokativ** izjednačio se (u sva tri roda) s dativom sg. — Ispor. § 123. I. 4.

6. **Instrumental.**

a) Mušk. i sred. rod. Dva su oblika od starine: lȉjepîm, vȉšnjîm . . . i lȉjepijem, vȉšnjijem . . . Ovaj je potonji oblik po pronom. dekl., a oblik lȉjepîm vȉšnjîm . . . može biti također po pronominalnoj deklinaciji (kao na pr. tim prema tijem тѣмь: ispor § 123. I. 5.), ako nije postao sažimanjem

---

*) Ispor. — vézête вѧзєтє sa glèdâte глѧдатє (mj. глѧдаѥтє po § 8. 2. 3.). Ispor. § 130.

prema въıшьн҄имма, лѣпъıимь. — Što se govori dugim dugijem, jakim jakijem, suhim suhijem ... (u starih spisatelja i duzim duzijem i t. d.), to je prema nom. sg. dùgî, jâkî, sûhî. — Neodređeni se adjektivi ne razlikuju od određenih nego (kadšto) po akcentu; ispor. neodređeno lijèpîm ili lijèpijem, a određeno lȉjepîm ili lȉjepijem.

b) Žen. ròd ima naprema лѣпоѭ (лѣпѫѭ), въıшьнеѭ (въıшьнѭѭ) ... lȉjepôm, vȉšnjôm ... prema nom. sg. lȉjepâ, vȉšnjâ (neodređeno lijèpôm prema nom. sg. lijèpa).

II. Plural:

1. **Nominativ.**

a) Muški rod. Prema лѣпии, въıшьнии ... ima u hrv. jeziku lȉjepî, vȉšnjî (neodređeno lijèpi, vȉšnji). — Što se (danas) redovno govori dùgî prema дльзии, ùskî prema ѫзъции, sûhî prema соуси, to je prema nom. sg. dùgî, ùskî, sûhî, koje vidi gore pod I. 1. a.

b) Sred. rod lȉjepâ, višnjâ ... objašnjuje se kao nom. sg. za žen. rod (neodređeno lijèpa, vȉšnja).

c) Žen. rod lȉjepê, vȉšnjê ... objašnjuje se kao gen. sg. žen. roda (neodređeno lijèpe, vȉšnje).

2. **Genitiv** (za sva tri roda). Oblici lȉjepîh, vȉšnjîh. dùgîh, jâkîh, sûhîh ... i lȉjepijeh, vȉšnjijeh, dùgijeh, jâkijeh, sûhijeh prema лѣпъıихъ, въıшьн҄ихъ ... objašnjuju se na način kao oblici za instr. sg. mušk. i sred. roda. — Neodređeni se adjektivi ne razlikuju od određenih nego (kadšto) po akcentu; ispor. određeno lȉjepîh i lȉjepijeh, a neodređeno lijèpîh ili lijèpijeh.

3. **Dativ** (za sva tri roda). Oblici lȉjepîm, vȉšnjîm, dùgîm i t. d. i lȉjepijem, vȉšnjijem, dùgijem i t. d. objašnjuju se kao oblici za instr. sg. mušk. i sred. roda (gdje vidi i akcenat). Mjesto lȉjepîm (rjeđe lȉjepijem) govori se (od XVI. v.) i s dodanim na kraju *-a:* lȉjepîma (rjeđe lȉjepijema).

4. **Akuzativ** za muški i sred. rod ima naprema лѣпъıѩ, въıшьнѩѩ ... lȉjepê, vȉšnjê ... prema nom. pl. lȉjepî, vȉšnjî ... (neodređeno lijèpe. vȉšnje).

5. **Lokativ** (za sva tri roda) ili je:

a) prema лѣпъıихъ, вꙑшьнииихъ . . . starije lìjepîh, vìšnjîh, jâkîh . . . lìjepijeh, vìšnjijeh, jakijeh . . . kao u gen. pl., ili:

b) mlađe prema dat. pl. lìjepîm, lìjepîma i t. d., koje vidi gore pod II. 3., gdje ima i akcenat.

6. **Instrumental** (za sva tri roda) ili je

a) prema лѣпъıими, вꙑшьнииими . . . starije lijepimi, višnjimi (u starih spisatelja i lijepijemi, višnjijemi), koje se objašnjuje na način kao oblici za instr. sg. mušk. i sred. roda. ili

b) mlađe prema dat.-lok. pl. lìjepîm, lìjepîma i t. d., koje vidi gore pod II. 3.

§ 128. **Komparativ** u hrvatskom jeziku danas je svagda po obliku određen. Napose valja zabilježiti

1. **nominativ** sg.

a) za muški rod. Prema дражии ima u hrv. jeziku drȁžî (kao višnji prema вꙑшьнии), prema лютии ljȕćî . . . prema сладъкъ, слаждии slađi, prema вꙑсокъ вꙑшии vȉšî i t. d. Vidi § 55. A. — Prema новѣи *(novejь)* ima u hrv. jeziku nòvijî (*i* mj. *ê*) po § 107. III. c), prema богатѣи bogàtijî i t. d.

Bilješka. U stsl. ne razbira se razlika u nom. sg. između nom. i slož. deklinacije. Vidi §§ 55., 56. i 73., 1.

b) Za sred. rod ima u hrv. jeziku samo prema мьнѥѥ mȁnjê. Što se (u narječjima) govori i manjše, to je postalo prema manje kao i manjši prema manji (a ne treba da je postalo upravo prema nom. sg. мьньшее).

c) Ze žen. rod. Prema nom. drȁžî, mȁnjê postalo je i drȁžâ, mȁnjâ (u stsl. дражьши ili složeno дражьшия).

2. Oblici za ostale padeže postali su povodeći se za nom. sg., pa tako prema [дражьшаѥго] дражьшаго imamo drȁžêga prema новѣишаꙗ nòvijê, мьньшеи mȁnji i t. d.

Bilješka. Ono ш, što dolazi na pr. u gen. sg. мьнь-ш-а (vidi u nom. u § 55.), prodrlo je i u nominativ pa se (u štokavskome narječju) učuvalo u tri adjektiva: lȁk льгъкъ lȁkšî, lȉjep лѣпъ jȅpšî, mȅk мѧкъкъ mȅkšî.

B. Konjugacija.

§ 129. Razlike u konjugaciji između jezika staroga slovenskoga i hrvatskoga objašnjuju se poglavito

1. razlikama u glasovima; tako je na pr. 1sg prez. mogu postalo prema могѫ po tome, što se vokal ѫ u hrvatskom jeziku zamijenio uopće vokalom *u*;

2. analogijom i to

a) pomijeranjem osnova; tako su se u nekim oblicima pomjerili među sobom glagoli s prezentskom osnovom na vokal i glagoli s prezentskom osnovom na konsonant, pa na pr. prema дати däti: дамь dâm glasi i глѧдати glëdati: глѧдаѭ glëdâm, a nasuprot prema [глѧдаѥши] глѧдаши glëdâš glasi i даси dâš; ili prema prezentskoj osnovi, kakova se pokazuje na pr. мльзете muzete, glasi infinitiv musti (kao da je stsl. *мльсти a ne млѣсти); ovamo pristaje donekle pomijeranje i izjednačivanje, kakovo se opaža na pr. u prezentu između glagola III. 1. i III 2. (ispor. III 1. желѣти željeti i 2pl. prez. желѣѥте, prema kojemu ima danas želite kao od III. 2. видѣти vidjeti видите vidite);

Bilješka. U dijalektima vide se ostaci starine na pr. u kajk. vliječi, влѣшти. Prema inf. клѧти ima u prez. klenem,

b) djelomičnim povođenjem jednih završetaka za drugima; tako se na pr, za završetkom 2pl. aor. плетосте pletoste poveo donekle i oblik za 1pl. aor., koji glasi (prema stsl. плетохомъ, sthrv. pletohomo) danas pletosmo.

Duala nema u hrvatskom jeziku nikako; od vremenâ nestalo je aorista prostoga (osim oblika za 2. i 3sg.) i aorista složenoga na *-s*, a od imena izgubio se particip prezenta pasivni (sačuvao se u pridjevu trom, pitom, lakom; isp. § 135.) i supin, ako mu se ne čuva trag u infinitivima bez *-i* na kraju na pr. kupit, čuvat.

I. Oblici glagolâ s prezentskom osnovom na vokal.

I. Prezent.

(§§ 80.—81.).

§ 130. **Isg.** a) Prema водѫ, тонѫ, оумѣѭ, трьплѭ, молѭ, глѧдаѭ, пишѫ, коупоуѭ . . . bilo je od starine u jeziku

hrvatskom bodu, tonu, umiju, trplju, molju, gledaju' pišu, kupuju . . . po § 107. V., a do danas učuvao se taj oblik samo u nekoliko glagola: hoću хоштѫ (хотѣти), mogu могѫ (мошти moći), velju велѭ (велѣти), volju волѭ (волѣти) i viđu виждѫ (видѣти).

b) mlađi su oblici bòdêm, tònêm, ùmijêm, tȑpîm, mölîm, glëdâm, pîšêm, kùpujêm . . .

Duljina u nastavku prezenta kod svijeh glagola analogija je prema glagolima V. 1. na pr. гладаѥши, гладаши, гладаши. Ispor. §. 132. 7.

Prema glagolima s prezentskom osnovom na konsonant, naročito prema имамь imam i дати: дамь: dam, imaju (od XIII. v.) glagoli V. 1. za 1sg. pored starijega gledaju гладаѭ još i oblik gledam, a poslije (u XV. v.) dohvata se ta promjena i drugih glagola, pa mjesto starijega završetka -*u* (plet-*u*, kupuj-*u* i t. d.) dobijaju nastavak -*m*, a preda nj dolazi vokal, koji se nalazi ispred ličnoga nastavka u 2. i 3sg. i 1. i 2pl.*), pa tako je postalo bòdêm, rëčêm (mj. **rek-em*), lëžêm (mj. **leg-em*, vȑšêm (mj. **vr-hem*,) tönêm, ùmijêm, pîšêm, kùpujêm (-*e*- prema bod-*e*-š, reč-*e*, lež-*e*-mo, vrš-*e*-te, ton-*e*, umij-*e*-te, piš-*e*-te, kupuj-*e*-mo), tȑpîm, mölîm (-*i*- prema trp-*i*-š, mol-*i*-te) . . .

Napose treba zabilježiti:

1. Glagoli III. 1. prešli su u III. 2. osim umjeti — umijem (*i* prema ѣ po § 107. III. c; u istočnom govoru umem mj. umejem). Pored umjeti ima još jedan glagol III., ali dolazi samo u istočnom govoru: ugòveti — ugòvêm (-говѣти. ugoditi). — Veoma se često pomijeraju glagoli V. 1. i V. 2., pa se na pr. pored kúpati, kûpâm govori i kûpljêm, a glagoli V. 1. s inf. osn. na -*iva* redovno prelaze po prezentskim oblicima među glagole VI., kao na pr. što se darivati, starije darivam, govori danas redovno dàrujêm, koje može biti 1sg. prez. i od daròvati.

---

*) U govoru nekih krajeva prodro je taj vokal i u 3pl., pa se na pr. prema plet-*e*-š, plet-*e*-mo, plet-*e*-te govori u narječju kajkavskom i 3pl. plet-*e*-ju, a u nekim narječjima dogodilo se isto i s vokalom *i* glagola III. 2. i IV. na pr. moliju.

2. Razlike (u konsonantima) u gl. III. 2., IV. i V. 2. između oblikâ jezika stsl. i (starijega) hrv., na pr. връштѫ (връ-тѣти, i vrću, вождѫ (водити) i vođu, клевештѫ (клеветати) i klevećn i t. d. objašnjuje se u § 108. — Što ima u mlađim oblicima vrt-im, vod-im, mis-lim i t. d. (naprema starijemu vrć-u. vođ-u, miš-lju . . .), to je prema ostalim oblicima, kao što su vrt-iš (вратиши), vod-i (водитъ), mis-lite (мы-слите) i t. d.

2sg. Prema бодеши, оумѣкши, тръпиши, молиши, пишеши i t. d. ima od starine u hrv. jeziku samo bòdêš, ùmijêš, tȓpîš, mȍlîš, pîšêš i t. d. Hrvatski nastavak *-š* postao je nezavisno prema -ши, koje se nalaze u stsl.

3sg. Prema бодетъ, оумѣктъ i t. d. dolazi u hrv. jeziku samo bòdê, ùmijê . . . I u stsl. spomenicima dolazi 3sg. bez ličnoga nastavka -тъ.

1pl. Prema бодемъ, оумѣемъ i t. d. dolazi u hrv. jeziku samo bodémo, ùmijêmo . . . Hrvatski nastavak -mo postao je nezavisno prema -мъ, koje se nalazi u stsl.

3pl. Prema бодѫтъ, оумѣѭтъ, молѧтъ i t. d. dolazi u hrv. jeziku samo bòdû, ùmijû, mȍlê (*u* mj. -ѫ- po § 107. V., a *-e-* mj. -ѧ- po § 107. IV.) . . . I u stsl. spomenicima nađe se 3pl. bez završetka -тъ.

Bilješke. 1. U glagolâ V. 1. vokal je *-a-* ispred ličnih nastavaka dug u 2sg. i pl., 3sg. i 1pl., budući da je postao sažimanjem od -ае- (po § 8. 2. 3.); ispor. гладате (koje dolazi već u stsl. mj. гладаете) i glèdâte i t. d. Prema tome postalo je *-a-* dugo i u 1sg. glèdâm. — Za glagolima V. 1 poveli su se i ostali glagoli te imaju svi pred ličnim nastavcima redovno dug vokal: bòdêm., bòdêš, bòdê, bodémo, bodéte, nȍsîm, nȍsîmo . . . a po tom i u 3pl. bòdû, nȍsê, prema kojemu će biti i ùmijû, glèdajû, čúvajû . . .

2. Prema 3pl. дадѧтъ (§ 102.) ima u hrv. jeziku dádû, a ono *d* od osnove (udvojene *dad-*) prešlo je i u druga lica, pa tako glasi na pr. 1sg. pored starijega dâm mlađe dádêm... Za ovim glagolom poveli su se i drugi, pa se govori na pr. pored znâm i znádêm, pored imâm i imádêm . . .

3. Perfektivni glagoli I. vrste zalaze počesto po oblicima svojim u prezentu među glagole II. vrste, te se na pr. pored

leći: lëžêm (mj. *leg-em, stsl. лѧгѫ) govori i lëgnêm, kao i rèknêm pored rèčêm, a neki i nemaju drukčije nego po II. vrsti, kao na pr. pasti: padnem (stsl. падѫ), vrći (врѣшти): vȑgnêm (stsl. вргѫ) i t. d.

2. Aorist.

(§§ 82.—91.).

§ 131. 1. Aorist prosti (§§ 82.—83.) učuvao se samo u oblicima za 2. i 3sg. na pr. plète плєтє, koji služe i u stsl. za2. i 3sg. u aoristu složenom na -*h* s osnovnim vokalom (§§ 88—89.).

2. Aorista složenoga na -*s* (§§ 84.—85.) nestalo je u hrv. jeziku sasvim.

2. Aorist složeni na -*h* (bez osnovnoga vokala i s osnovnim vokalom) učuvao se, a oblici su mu uopće kao i u stsl. (§§ 86.—89.). Napose valja zabilježiti:

Isg. Prema чоухъ . . . плєтохъ . . . ima u hrvatskom jeziku čuh . . ., pletoh . . . po §. 109. I. a.

Ipl. Prema чоухомъ . . . плєтохомъ . . . nađe se u starini (ali rijetko) čuhomo . . . pletohomo (-*mo* prema -мъ kao u 1pl. prez. § 129.), a današnje čusmo . . . pletosmo . . . postalo je prema 2pl. čuste чоустє . . ., pletoste плєтостє, Ispor. u § 130.

3pl. чоуша . . . плєтоша . . . ima u hrv. jeziku čuše . . . pletoše po § 107. IV.

Bilješke. 1. Prema рѣхъ (87. 1.) ima u starih spisatelja rijeh . . ., a danas ima takav aorist od nesti, ali samo složeno na pr. donijeh, donijesmo, donijeste, donije̍še; 2. i 3sg. govori se samo [do]nese.

2. Prema prezentu dadem, znadem, imadem i t. d. (§ 130. bilj. 2.) ima i aorist dadoh pored dȁh, znȁde pored zna, imadosmo pored ìmasmo i t. d.

3. Imperfekt.

(§§ 90.—91.).

§ 131. Prema imperfektu A. плєтѣахъ . . . ima u hrv. jeziku plètijâh, a prema плєтѣхъ bio je negda imperfekt

pletijeh (po zap. govoru pletih). — Prema pletijah плєтѣахъ imaju u mlađe vrijeme i gl. I. 4. pècijâh*), žezijâh, vŕsijâh (kao da je u stsl. *пєцѣхъ, жєзѣахъ, *врьсѣахъ), koje se govori pored pèčâh, žèžâh, vŕšâh.

Prema imperfektu B. бињахъ, чоуѩахъ, чоуваахъ..., mjesto kojega se nađe i бињхъ . . ., ima u hrv. jeziku bïjâh, čüjâh, čûvâh . . . (*â* postalo sažimanjem od -аа- po § 8. 3.).

Napose valja zabilježiti:

Isg. Za oblik znâh, bïjâh . . . prema знахъ, бињхъ vidi § 107. I. a,

Ipl. Prema бињахомъ . . . nalazi se u starini i bijahomo . . . (*-mo* prema -мъ kao u 1pl. prez. § 129.), a današnje bïjâsmo, plètijâsmo postalo je prema 2pl. bïjâste бињасте, plètijâste плѣтѣасте (koje se čita u stsl. spomenicima pored starijega бињашете . . .). Ispor. u § 131.

2pl. Prema bijahomo, pletijahomo . . . nađe se u starih pisaca i 2pl. bijahote, pletijahote . . . mjesto bïjâste бињасте, plètijâste плєтѣасте (koje se nalazi u stsl. pored starijega бињашете . . .).

3pl. Za oblik znâhu, bïjâhu . . . prema знахѫ, бињхѫ vidi § 107. V.

Bilješke. 1. Povodeći se koje za glagolima kao na pr. što su znah, imah . . . koje opet za oblicima pèčâh, žèžâh, vŕšâh . . . imaju i neki glagoli I. vrste pored oblikâ kao što su plètijâh, trésijâh . . . još i plètâh, trésâh . . ., a moći i glagoli I. 6. i ne glase drukčije nego mögâh, mrâh...

2, Glagol (I. 5.) kleti; kùnijâh кльнѣахъ ima i prema gl. IV. kùnjâh.

3. Od glagola biti бъıти glasi impf. ili bïjâh (po istoč. govoru bejah) prema бѣахъ ili bjëh prema бѣхъ, a 2. i 3sg. govori se danas samo bjëše (u starini i bje prema бѣ).

4. Glagoli II. i oni III. 2., koji imaju u infinitivu *-je-* (ѣ), tvore impf. kao glagoli IV.; ispor. tönjâh тонѣахъ, lèćâh лєтѣахъ i gönjâh гонѩахъ, mlâćâh млаштаахъ.

---

*) Prema pletijeh govorilo se otprije i pecijeh (ili pecih) sijecijeh i t. d.

5. Razlike (u konsonantima) u glagolâ [III. 2., koji imaju u infinitivu -*je*- prema ѣ i] IV. između oblikâ jezika stsl. i hrv. na pr. боуждаахъ i buđah, твораахъ i tvorah it. d. óbjašnjuju se u § 109.

6. Prema prezentu dadem, znadem, imadem, i t. d. (§ 129. bilj. 2.) i prema aoristu dadoh, znadoh i t. d. (§ 131. bilj. 2.) ima i imperfekt dàdijâh, znàdijâh, imàdijâh pored staroga znâh, ìmâh . . .

7. U znâh, ìmâh, čûvâh bïjâh . . . vokal je -*a*- dug, budući da je postao sažimanjem od -аа- (po § 8. 3.). Ta pojava kao da se proširila i na ostale glagole, te je i u njih ono -*a*- postalo dugo: plètijâh, plètijâše, plètijâsmo, plètijâste, pletijâhu. Ispor. § 130. b.

4. Imperativ.

(§§ 92.—93.).

§ 133. Prema 2sg. плети pleti, стризи strizi, връси vrsi . . , ima (*i* mj. ѣ) i u 1. i 2pl.: pletimo плетѣмъ (-*mo* prema мъ kao u 1pl. prez., aor. i impf.), strizite стризѣте, vrsite връсѣте . . .

Bilješka. U narječju kajkavskom govori se ne samo pletemo плетѣмъ, recete рьцѣтѣ . . . nego i molemo молимъ, govorete говорите.

Napose treba zabilježiti:

1. U gl. I. 7. III. 1. i VI. mjesto -*ji*, -*jimъ*, -*jite* imaju u hrvatskom samo završeci -*j* -*jmo*, -*jte;* na pr. čuj чоуи, umijmo оумѣимъ, gledajte глѧдаите.

Prema prezentu znadem, imadem it. d. ima i imperativ znadi, imadi . . . pored starijega znaj, imaj . . .

5. Particip prezenta aktivni.

(§ 94.).

§ 134. Oblik za particip prezenta aktivni

a) u starije doba prema (nom. sg. muškoga roda) знаѩ znaje, глѧдаѩ gledaje, хвалѧ hvale . . . glasi i plete . .

koje se prema плєтѫ objašnjuje kao na pr. gen. sg. žene prema женѫ.

b) Prema osnovi, kakova se pokazuje u svima ostalim padežima (osim nom. sg. sred. roda), na pr. u ak. sg. mušk. roda плєтѫшть, хвалѧшть, glasi (u novije vrijeme) n hrvatskom jeziku i nom. sg. plètûć, hvâlêć . . . ili plètûći, hvâlêći..., koje će biti prvo akuz. sing. (плєтѫшть, хвалѧшть), a drugo lokat. sing. ili instr. plur. (muškoga i) srednjega roda (плєтѫшти, хвалѧшти), a ne smije se misliti, da bi moglo biti nom. pl. mjesto starijega pletuće, hvaleće, (u stsl. плєтѫштє, хвалѧштє), jer su to pravi prilozi po značenju i obliku. Skrajnje *i* u pletući i hvaleći ili je ono *i*, što stoji u prilozima zimi, ljeti, lani (lok. sing.; *i* mj. ѣ; isp. § 111. 4.) ili je ono *i*, što stoji u prilozima hrvatski, bratski (instr. plur.; *i* prema ы; ispor. § 111. 11. a.).

Bilješka. 1. Danas se part. prez. akt. upotrebljava ponajviše adverbijalno, a tako se adverbijalno (bez obzira na rod i broj) upotrebljavao otprije i oblik za nom. pl. mušk. roda pletuće, hvaleće . . .

2. Stariji oblik na *e* misli se da je učuvan na pr. u adverbiju muče (= mučke), hote, nehote, žmire, leže, kleče, šâle.

6. Particip prezenta pasivni.

(§ 95.).

§ 135. Prema starom slovenskom тьромъ-а-о od тьрѣти тьрѭ, hrv. trom; isp. pitom, lakom, ljubim-a-o (любимъ-а-о)

7. Particip preterita aktivni I.

(§ 96.).

§ 136. Oblici za particip preterita aktivni I. glase:

a) u starije doba prema part. A. vazam въземъ (od възѧти napan напьнъ (od напѧти) . . . ili prema osnovi, kakova se pokazuje na pr. u ak. sg. mušk. roda въземъшь, плєтъшь . . .: uzamši, pletši, rekši (koje se objašnjuje kao pletući prema плєтѫ) . . .:

b) prema part. B. знавъ, оумѣвъ . . . хвалявъ . . . ima od starine znav, umjev . . . hvaliv . . . ili prema osnovi, kakova se pokazuje na pr. u ak. sg. muškoga roda знавъшь, оумѣвъшь . . . хваливъшь . . . znavši, umjevši . . . hvalivši (koje se objašnjuje kao pletući prema плетъı).

Glagoli I. 5. imaju danas part. pret. akt. I. kao glagoli, kojima se inf. osn. svršuje na vokal, pa na pr. duti, дѫти ima danas mjesto starijega [na]damši [na]duvši kao i čuti чоути čuv чоувъ ili čuvši. I glagoli I. 6. imaju danas iz istoga uzroka takav particip; ispor. мьръ i mrv ili mrvši.

Po tome imaju u hrvatskom jeziku part. B. danas svi glagoli I. 5.—7. i II.—VI., a za njima poveli su se i ostali glagoli I. 1.—4. te glase danas: plètâvši, vézâvši, cȑpâvši, pèkâvši — Tako glasi i part. od osn. *šьd-*: starije išadši *-i* prema *i-ti; a* mj. ь po § 107. I b.), mlađe išavši. U narječju štokavskom nema više participa A.

Bilješke. 1. Danas se part. pret. akt. I. upotrebljava ponajviše adverbijalno, a tako se adverbijalno (bez obzira na rod i broj) upotrebljavao otprije i oblik za nom. pl. mušk. roda čuvše, hvalivše (u stsl. чоувъше, хваливъше . . .).

2. Stariji oblik misli se da je učuvan na pr. u adverbiju mȉmogrêd (-грѧдъ od грѧсти gresti).

3. Vokal ispred završetka *-v*, *-vši* svagda je dug: plètâvši, čûvši, ùmjêv, vȉdjêvši i t. d.

8. Particip preterita aktivni II.

(§ 96.).

§ 137. Prema stsl. плелъ, клѧлъ, минѫлъ, хвалилъ . . . ima u hrv. pleo, kleo, minuo, hvalio (po § 108. IV.); prema оумѣлъ, видѣлъ . . . umio. vidio (po § 107. III. c.); prema пеклъ, гръızлъ, двиглъ . . . pekao, gȓizao, digao (vidi § 111. I. 1); tako je išao prema шьлъ (od osn. *šьd-*; *i-* prema *i-ti*; vidi § 135.). — Prema infinitivu [do]nijeti (vidi § 135. 3.) ima i part. pret. akt. II. [do]nio [do]nijela . . . pored [do]nesao . . .

9. Particip preterita pasivni
(§ 98.).

§ 138. Particip preterita pasivni uopće je u hrvatskom jeziku kao i u stsl. do nekih razlikâ u konsonantima (na pr. рождєнъ i rođen, млаштєнъ i mlaćen, сътворєнъ i stvoren i t. d.), koje se objašnjuju u § 108.

Napose treba zabilješiti

1. da je prema крꙑти kriti: кръвєнъ, забꙑти: zabiti забъвєнъ . . . u hrv. jeziku -kriven, zabiven . . . (*i* mj. ъ prema *i*: ꙑ u kriti . . .). Prema tome mogu takav oblik imati i participi glagolâ kao što je лити liti — liven . . . Kako ima u stsl. обоути: обоувєнъ obuven i чоути: чоувєнъ čuven, to ima u hrv. i duti: [na]duven. Uopće u glagolâ I. vrste s inf. osn. na vokal (ili sonant) počesto se nalazi part. pret. pas. sa završetkom *-ven*; ispor. nadjeti: nadjeven, satrti: satrven.

2. Glagoli II. imaju u hrv. jeziku particip prema A: dignuti: dignut.

3. Glagoli III. 2., koji imaju u inf. *-je-* (ѣ), izjednačili su se (u novije vrijeme) u part. pret. pas. s glagolima IV.; u poslovici: „strpen spasen" učuvao se stariji oblik prema сътръпѣнъ.

10. Infinitiv.
(§ 78.).

§ 139. Infinitiv je uopće u hrvatskom jeziku jednak infinitivu u stsl. jeziku do nekih razlika u vokalima i konsonantima (na pr. рєшти i reći, тонѫти i tonuti i t. d.), koje se objašnjuju u §§ 107. i 108.

Napose treba zabilježiti,

1. da u hrv. jeziku pretežu oblici prezentski (ispor. § 131. bilj. 2.; § 132. bilj. 5. i § 133.), pa su se neki glagoli (I. vrste) poveli u infinitivu za obličjem osnove, kakova se pokazuje u prezentu; tako je postalo цвисти starije cvisti u mlađe doba prema цвьтѫ cvati: cvasti; tako se objašnjuje i musti prema млѣсти, vrsti prema врѣсти, vrći prema врѣшти (prez. връгѫ), tući prema тлѣшти, satrti prema сътрѣти (prez. сътьрѫ) . . . Tako je i djesti prema дѣти (prez. glasi i djedem, a prema osn. *djed-* načinjen je inf. djesti kao od

*

krad- krasti), a po istom pravilu govori se gdješto i isti mj. iti (kao od osnove *id-*, prez. idem).

2. Glagoli I. 3. glase grepsti грети, crpsti чрѣти (crpsti prema prez. чрьпѫ) . . . Ono *s* ispred nastavka moglo je postati u povodu gl. I. 1. i 2., prema pasti, plesti, nesti, gristi.

3. Prema aoristu rijeh, [do]nrijeh . . . ima i infinitiv rijeti [do]nijeti . . . pored reći, [do]nesti . . .

4. Samo u nekoliko glagola VI. vrste završuje se inf. osnova na *-eva:* kraljevati, sužnjevati, vojevati, inače je redovno završetak na *-ova:* božićovati, bičovati, učiteljovati it. d.

5. U nastavku *-ti* gubi se kadšto (poradi osobite euritmije) vokal *-i,* ako ovaki oblik nije stari supin. Vidi § 129. 2. b.

II. Oblici glagolâ s prezentskom osnovom na konsonant.

(§ 101.—105.).

§ 140. Od osnove *jes-* imaju ovi oblici u prez.: jesam prema ѥсмь (po § 107. I.), jesi, jest, jesmo prema ѥсмъ (kao pletemo prema плетемъ), su prema сѫтъ.

Oblici sam, si, je, smo i ste u hrvatskom su jeziku enklitični oblici kao i su (prema сѫтъ kao pletu prema плетѫтъ), za koje ima puni oblik (prema ostalim oblicima) jesu.

Mjesto starijih oblika za kondicional бимь — бимъ upotrebljavaju se danas oblici za aorist: bih, bismo . . . a mjesto 3pl. biše govori se samo bi (koje se u najnovije doba stalo već upotrebljavati za sva lica u oba broja).

II. 2sg. даси glasi u hrv. kao u glagolâ s prezentskom osnovom na vokal (ispor. niže pod III. i IV.): daš; tako i 3sg. дастъ da, i 2pl. дасте date (u narječjima učuvalo se još daste) za 3pl. дадѧтъ dadu. Prema potonjem obliku imaju i ostala lica: dadem, dadeš, dade i t. d.

U imperativu izjednačilo se dati s glagolima kao na pr. što je znati знати i glasi daj i t. d., a što se govori i dadi, dadimo . . . to je prema prezentu dadem . . .

II. Od osnove *êd-* (inf. jesti) glasi prez. prema ѣмь . . . ijem, ijemo, dok je nasuprot iješ, ije, ijete i iju prema ijem . . . kao u glagola s prez. osn. na vokal (ispor. gore pod II.). — Naprema ѣдѧтъ ima jedu, prema kojemu (i prema inf. j dem, jedeš i t. d.

Prema ѩждь glasi imperativ j e đ, koje se običnije prema ѩдимъ j e d i m o, ѩдите j e d i t e (i prema prez. j e d e m) govor j e̥ d i i j e đ i Prema sg. j e đ govori se i za pl. j e đ t e.

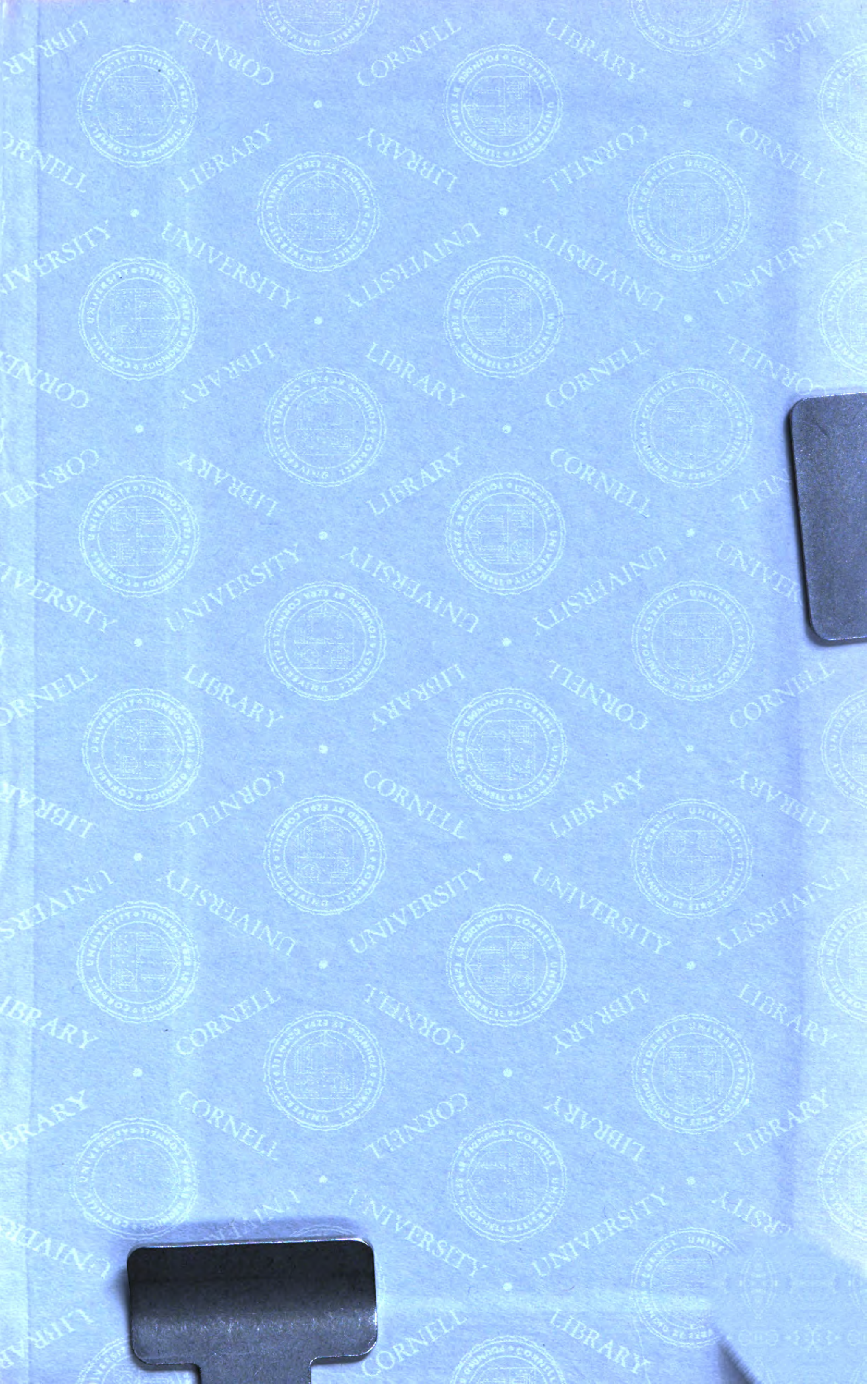
IV. Glagol вѣдѣти [po]v j e d j e t i glasi danas (u narječju štokavskom) u prezentu i imperativu kao glagol III. 2., na pr. видѣти.

Stariji su mu oblici v e m, v i m, [po]v i j e m (kajk. n e v ê m, p o v ê m) вѣмь; v e m o, v i m o, [po]v i j e m o вѣмъ; v e s t e v i s t e, [po]v i j e s t e вѣстѣ; kao što je d a š prema даси i d a t e prema дасте, tako je i v e š, v i š, [po]v i j e š prema вѣси i v e t e, v i t e, [po]v i j e t e prema вѣсте, a prema вѣдѧтъ nalazi se u starini i [pripo]v i j e d u.

Imperativ je u starini (pa i danas u dijalektima) prema вѣждь [za]p o v e đ, a prema tome i 2pl. [zapo]v e đ t e.

V. Glagol имѣти: имамь . . . . glasi danas u prezentu i m a m . . . kao glagol V. 1., a prema tome i infinitiv mu je i m a t i (u starih pisaca po zap. govoru i i m i t i prema имѣти). — Prema part. prez. akt. имы: имѫшта ima još i danas (adjektiv) i m û ć.

CORNELL UNIVERSITY LIBRARY